

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationum// Roberti Bel-//larmini Politiani,// Societatis
Iesv// De Controversiis// Christianae Fidei, Adver-//sus
huius temporis Haereticos,// Tomus ...**

De Sacramento Evcharistiæ - Sex Libris Explicata

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1589]

VD16 B 1603

Liber Secvndvs, De veritate corporis Domini in Eucharistia, ex testimoniis
Patrum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-54113](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-54113)

DE VERITATE
CORPORIS DOMINI IN
EVCHARISTIA EX TESTI-
moniis Patrum.

LIBER SECVNDVS.

HACTENVS EX VERBO DEI
 controuersiam disputauimus de presentia
 corporis Domini in Eucharistia; nunc ex tes-
 timoniis veterum Patrum, qui ante hanc
 litem exortam floruerunt, eandem controuersiam disputa-
 re aggredimur. Nam etsi aduersarij, Patres contemnere so-
 leant, cum eos sibi aduersari non dubitent; in hac tamen
 questione aliquid eis tribuere videntur: certe laborant,
 quantum possunt, vt eos ad se pertrabant. Ioannes Calui-
 nus in vltima admonitione ad VVestphalum: Constat,
 inquit, vetustos omnes scriptores, qui totis quin-
 que seculis post Apostolos vixerunt, vno ore
 nobis patrocinari. Petrus Martyr in prefatione sua de
 defensione contra Gardinerum ad Regiam Anglia, iactat se
 defendere sententiam Patrum Græcorum, & Latinorum
 veterum de Eucharistia. Petrus Boquinus initio libri de
 Cæna Domini contra Heshusium dicit, nullam esse ratio-
 nem certiolem, & breuiorem inueniendam veritatis, in hac
 de qua agimus controuersia, quàm insistendo vestigijs anti-
 quorum Patrum.

Nos igitur, vt apertissimè, & breuissimè (quantum rei magnitudo patietur) intelligamus, quid Patres senserint, singulos seorsim excutiemus ordine etatis, quo in Ecclesia floruerunt: ac in singulis quatuor considerabimus. PRIMO, quid ipsi doceant pro Catholica veritate. SECUNDO, quid ad ea respondeant aduersarij. TERTIO, quid ex iisdem contra nos illi adferant. QUARTO, quid ad ea sit respondendum.

Est autem illud OBSERVANDUM, testimonia Patrum, non quidem æquari per se Scripturarum testimoniis: tamen ex iis apertè cognosci, quæ fuerit sententia, & fides eius Ecclesia, quam omnes fatemur veram Christi Ecclesiam fuisse, & veram de Sacramentis fidem, ac doctrinam habuisse: quocirca ex illis colligitur argumētum firmissimum, & infallibile pro veritate. Vnde AVGVSTINVS lib. 3. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 7. cum attulisset Patrum testimonia quadam, vt Cypriani, & Hieronymi pro peccato originali: Hæc, inquit, non ideò commemoravi, quòd disputatorum quorumlibet sententiis tanquam canonica auctoritate nitamur; sed vt appareat ab initio, vsque ad præsens tempus, quo nouitas ista orta est, hoc apud Ecclesiæ fidem tanta constantia custoditum, vt, &c.

CAPVT PRIMVM.

PRIMA ætas Ecclesiæ ab anno Domini I. vsque ad C.

Testimonium discipulorum S. Andreae Apostoli.

PRIMO igitur excutienda sunt testimonia eorum, qui Apostolos viderunt, & audierunt, quæ fuit prima ætas Ecclesiæ. Ac PRIMVM occurrit liber passionis S. ANDREAE Apostoli scriptus ab eius disci-

discipulis, qui passioni interfuerunt. Hunc librum legitimum esse satis constat; tum, quia nulli (quod sciam) adhuc in questionem eius auctoritatem vocârunt; tum, quia reuera nihil continet, quod nouitatem redoleat; tum, quia genus passionis S. Andree, & illa eius verba: *Salve sancta crux, in tota Ecclesia celeberrima*, ex hoc lib. sine dubitatione sumpta sunt; tum denique, quia Ioannes à Louanio in sua censura de passionibus Sanctorum, quæ habetur in Martyrologio Molani, hunc librum omnibus modis legendum censebat; & idem indicauit vir grauissimus Aloysius Lipomannus, qui ex probatis auctoribus vitas Sanctorum descripsit; vt omittam quod in Breuiario Romano nuper recognito, ac repurgato, suum locum habet passio S. Andree ex hoc libro.

In eo igitur libro habentur hæc verba Apostoli Andree: *Ego omnipotenti Deo immaculatum agnum quotidie sacrifico.* Et infra: *Qui cum sit verè sacrificatus, & verè à populo carnis eius manducatus, integer perseuerat, & viuus.* In quibus verbis, illud (*Verè manducatus*) excludit manducationem in solo signo, aut spiritu. Ac præterea paulò infra, cum Ægeas miraretur, at peteret sibi explicari, quomodo posset fieri, vt agnus verè manducatus, integer & viuus maneret, & S. Andree accusaret homini Ethnico mysterium explicare: & ille instaret, ac per tormenta cogere vellet Apostolum; tandem Apostolus subiunxit, fieri non posse vlllo modo, vt sine fide in Christum, ad huius mysterij notitiam perueniret. At certè si nihil est Eucharistia, nisi panis significans Christum, non erat difficile etiam sine fide intelligere, quomodo Christus in signo manducatus, integer perseueret. Nam si in pane imprimatur imago Principis alicuius; certè sine vlla sua læsione, comedi poterit Princeps ille in sua imagine; nec vlla difficultas est in hæc intelligenda. Ad hunc locum non vidi vllam responsionem hæreticorum.

CAPVT SECVNDVM.

Testimonium Ignatij.

SECVNDVS auctor Apostolorum tempore est S. IGNATIUS, d. cuius epistolis dubitari non potest, cum ea citentur ab Eusebio, Athanasio, Hieronymo, Theodoro, & aliis veteribus frequentissime.

tissimè. Is ergo in epist. ad Smyrneses (vt citat Theodoretus dial. 3.) sic ait: *Eucharistias, & oblationes non admittunt, quòd non confiteantur Eucharistiam esse carnem Saluatoris, quæ pro peccatis nostris passa est, quã Pater sua benignitate suscitauit.*

Ad hunc locum Beza responder in Dialogo Cyclops, fateri se veram carnem Christi nobis dari fide manducandam. At Ignatius non dicit, carnem Christi nobis dari quocunq; modo, sed dicit Eucharistiam esse carnem Christi. Petrus Boquinus in libro de Cœna Domini, responder Ignatium differere contra eos, qui negabant Christum habuisse veram carnem: & ex Eucharistia argumentum duxisse, quia si Christus non habuit veram carnem, non potest Eucharistia esse caro vera, id est, signum, seu symbolum veræ carnis.

At contrà; nam Ignatius dicit, hereticos illos, contra quos agit, omninò repudiassè Eucharistiam, ne fateri cogerentur, Christum habuisse veram carnem, si Eucharistiam, quæ est ipsa caro Christi, admisissent. OBSERVANDVM enim est, hæreticos illos (vt ex ipsa epist. ad Smyrneses pater) docuisse Christum putatiuè natum, passum, mortuum, resurrexisse: ac per hoc non negasse Christum habuisse carnem aliquam visibilem, & apparentem, sed negasse habuisse eum veram carnem humanam. Ex quo sequitur, vt non debuerint repudiare imagines, & figuras carnis Christi, sed solùm ipsam veram carnem. Nam corpora humana apparentia depingi possunt, & figuris exprimi, licet verè humana non sint, vt patet de imaginibus Angelorum. Ergo hæretici illi non negabant Eucharistiam significare posse carnem Christi, sed negabant esse carnem Christi (vt Ignatius disertè dicit) ne videlicet cogerentur admittere, Christum habuisse veram carnem. Reprehenduntur autem ab Ignatio: igitur Ignatius contrarium sentiebat, nempe Eucharistiam esse verè, & propriè Christi carnem. Habentur alia loca in epist. ad Rom. & in epist. ad Ephes. sed facilius eludi possunt.

PORRO ex Ignatio obiicit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerũ i. p. obiecto 149. illa verba ex epist. ad Philadelphenses: *Rogo vos, vt in stetis vni fidei, vni prædicationi, vna Eucharistia vrentes: vna est caro Domini IESV, & vnus eius sanguis, qui pro nobis effusus est: vnus etiam panis pro omnibus confractus, & vnus calix totius Ecclesia.* Notat enim Petrus Martyr Ignatiũ distinguere panem, & calicem, à carne, & sanguine Christi,

cùm dicat: *Vna caro, vnus sanguis: vnus etiam panis, vnus calix.* Ex quo sequi videtur, vt in Sacramento non sit nisi panis, & vinum, quæ tamen carnem, & sanguinem, quæ sunt res Sacramenti, significant. Addit etiam argumentũ ex nomine panis, & fractionis, quæ non conueniunt propriè, nisi vero panis

RESPONDEO; Quod attinet ad nomina panis, & fractionis, non esse faciendam nouam quæstionem, cùm sint ista ipsa vocabula Pauli, I. Cor. 10. *Panis, quem frangimus, &c.* de quibus supra diximus. Quod autem pertinet ad illam distinctionem carnis, & sanguinis a pane, & calice, dico Ignatium distinguere carnem, vt in cruce passam, & sanguinem, vt in cruce fectum, à Sacramento Eucharistiæ; & rectissimè. Sacramentum enim Eucharistiæ, siue contineat verè (vt nos credimus) Christi carnem, siue non contineat, est signum representans carnem Christi, vt morientem in cruce, & sanguinem, vt in cruce effusum, & proinde distinguitur ab illis. Vult autem eo loco Ignatius hortari ad vnitatem, & charitatem consecretandam, & ad schismata, & hæreses fugiendas. Itaque monet vt in vna sede maneant, eidem prædicationi dent operam, & vna vtantur Eucharistiâ, id est, simul communicent, non faciant schismata, non erigant contraria altaria. Probat autem debere eos simul communicare, quia vnum est Sacramentum Eucharistiæ: vnum autem Sacramentum esse, probat, quia vna est caro Christi, & vnus sanguis. Quæ probatio efficax esset, etiam si hoc Sacramentum significaret tantum carnem Christi, vt aduersarij volunt: sed est efficacior, si Sacramentum non tantum significet, sed etiam verè contineat Christi carnem.

CAPVT TERTIVM.

Testimonium Dionysij Areopagite.

DIONYSIVM AREOPAGITAM Apostolorum tempore floruisse nemo dubitat: libros qui ei adscribuntur, negant heretici illius Dionysij esse, & nos alibi probauimus esse. Sed hoc loco super sedendum est hoc labore, quia Petrus Martyr non solum admittit eos libros esse alicuius antiqui Patris, sed etiam argumentum inde petere audet pro suo errore. Et præterea cùm citetur hic auctor tanquam antiquus, & venerabilis Pater à S. Gregorio homilia 34. in Euangelia; necesse est omninò vixisse illum in primis quinque seculis, quæ à Caluino recipiuntur. Nam Grego.

Gregorio, qui ante annos mille floruit, fuit hic auctor antiquus, & venerabilis Pater, quid erit nobis?

Ille igitur in libro de hierarchia Ecclesiast. cap. 3. part. 3. preter alia multa, quæ de hoc Sacramento dicit, ita ipsum alloquitur: *O diuinissimum, & sacrosanctum Sacramentum, obdulta tibi significantium signorum operimenta dignanter aperi, & perspicue nobis fac appareas, nostrosq; spirituales oculos, singulari, & aperto tue lucis fulgore imple.* Hæc ille. At eiusmodi inuocatio stultissimè, & impiè referretur ad Sacramentum, si solùm esset panis triticeus, non autem panis cœlestis viuis, & diuinus.

Respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par. 1. obiecto 150. Dionysiu apostrophen fecisse ad rem significantam, id est, ad ipsum Christum, qui per symbola panis, & vini repræsentatur: *Quemadmodum in templis Papisarum, inquit ipse, videas procumbere homines ante signa, & Statuas, & ad illas exclamare, quasi aut B. Virgo, aut Petrus, & Paulus præsens esset.*

At bis peccat in hac responsione Pseudomartyr. PRIMO, quia se ipse damnat cum ceteris Sacramentariis, qui acerrimè reprehendere solent, & idololatriæ accusare Catholicos, quod orent ante imagines, aut venerabile Sacramentum: nunc enim vsum istum ipse defendit, dum eum sanctissimo Patri tribuit. SECUNDO peccat, quod non aduertit, aliud esse ante imagines inuocare Christum, vel Sanctos quos imagines repræsentant, quod Catholici rectè faciunt: aliud inuocare ipsas imagines, quod Catholici non faciunt, nec potest nisi stultè, & impiè fieri. Dionysius autem ipsum inuocat Sacramentum, atq; ab ipso petit, quæ à solo Deo rectè peti possunt: existimauit igitur in Sacramento verè Christum ipsum Deum, & hominem contineri, immò ipsum Christum vnà cum externis symbolis Sacramentum esse.

Idem Dionysius ibidem, sed paulò inferiùs: *Pontifex, inquit, quod hostiam salutarem, quæ supra ipsum est, litet, se excusat ad ipsum exclamans; Tu dixisti, Hoc facite, &c.* At certè purus panis nō supra nos est; neq; esset opus vlla excusatione, si merū panem tractare debemus, etiamsi is Christum significaret: alioqui debuissent etiam Aaronici sacerdotes se excusare, quod indigni essent, qui tangerent oues, & boues illos, quod ridiculum est.

Audiamus nūc quid ipse pro se adferat ex Dionysio. Adferat igitur illa verba ex eodem cap. 3. part. 3. *Pontifex operum panem & individuum aperit, & in frusta concidit.*

RESPONDEO; Miram esse aduersariorum importunitatem, qui si in vno, vel altero Patre legant Eucharistiam vocari panem, statim clamant, Eucharistiam nihil esse, nisi panem propriè dictum: & cum in omnibus Patribus in infinitis locis legant Eucharistiam esse corpus Christi, tamen non volunt admittere corpus vlllo in loco propriè accipi. Dico igitur panem vocari Eucharistiam, sed panem cœlestem, & diuinum, non triticeum: nam paulò antè (vt diximus) idem Dionysius scribit eum panem esse hostiam ipso Pontifice longè digniorem, ita vt excusatione illi opus sit, quòd rem tam eximiam tractare audeat.

CAPVT QVARTVM.

SECUNDA ætas Ecclesiæ ab anno Domini C. ad CC.

Testimonium Iustini.

DOST Apostolorum discipulos in SECUNDA ætate Ecclesiæ tres habemus testes insignes, & indubitatos, Iustinum Martyrem, Pium I. Pontificem, & Irenæum. IUSTINVS igitur Martyr in Apologia 2. ad Antoninum Imperatorè, sic loquitur de Eucharistia: *ὅτι γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον, ὃ δὲ κοινὸν σῶμα ταῦτα λαμβάνομεν, ἀλλὰ ὁμῶς τρόπου ἑκάστου λόγῳ θεὸς σαρκωποιθεὶς ἰησοῦς χριστὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ σὰρκα, καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσκη: ὅτι καὶ τῆρ δὲ εὐχῆς λόγῳ τὸ θεὸς παρ' αὐτῶ εὐχαρισθεὶσιν σαρκὸς φηρ, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σὰρκα κατα μεταβολὴν τρεφονται ἡμῶν, ἐκείνη τὸ σαρκωποιθέντος ἰησοῦ, καὶ σὰρκα, καὶ αἷμα ἐδίδαχθημεν εἶναι. Non enim de communem panem, neque communem potum hac sumimus, sed quemadmodum per verbum Dei incarnatus Iesus. Christus saluator noster, & carnem, & sanguinem pro salute nostra habuit.*

buit: sic etiam per preces Verbi Dei ab ipso Eucharistiam factum cibum, ex quo sanguis, & carnes nostra per mutationem aluntur, illius incarnati Iesu, & carnem, & sanguinem esse edocti sumus. Hæc ad verbum ex Græco interpretatus sum; quia queri solent hæretici sæpenumerò de interpretationibus Catholicorum. Solùm ambigi posset de illa voce: *Eucharistiam factum*; nam Græca vox, *ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΣ ΟΡΑΡ*, significare potest, super quem gratiæ actæ sunt, vel barbaro vocabulo, Eucharistizatum, vel (vt nos reddidimus) *Eucharistiam factum*. Sed non refert quidquam hoc ad rem propositam.

Ex hoc igitur loco duobus modis colligitur sensisse Iustinum, veram *Christi carnem* propriè in Eucharistia contineri. PRIMO ex eo, quod simpliciter asserit panem Eucharistiæ non esse communem panem, sed carnem Christi: neque vllam mentionem facit tropi, aut figuræ alicuius. Nam si Eucharistia esset significatiuè caro Christi, & non realiter, id Iustinus omninò dicere debuisset: scribebat enim Apologiam pro Christianis, quibus præter alia crimina obiiciebatur mādudatio carnum humanarum in sacris, vt patet ex Tertuliano in Apologetico, cap. 7. & ex Minutio Felice in Octauio: & quod maximum est, ex Athenagora, qui in Apologia ad eundem Antoninum tria crimina refellit falsò Christianis obiecta; quòd Deum non esse crederent; quòd humanis carnibus vescerentur; quòd promiscuo concubitu vterentur. Certè enim ad hoc abolendum crimen omninò dicendum fuit Christi carnem à Christianis non comedi, nisi significatiuè. Et etiam si id crimen non fuisset Christianis obiectum; stultus fuisset Iustinus, si absque vlla necessitate mysteria religionis facillima ipse incredibilia suis verbis fecisset, ad ethnicum Imperatorem scribens.

SECUNDO, id colligimus ex comparatione Eucharistiæ, quam facit Iustinus cum mysterio Incarnationis. Vt enim doceret non temerè Christianos credere panem fieri carnem, adducit in medium aliud mysterium æquè difficile: qua enim potentia fieri potuit, vt Deus incarnaretur, eadem fieri potuisse dicit, vt panis fieret caro. Vbi nisi re ipsa velit affirmare, panem fieri carnem, sed solùm significatiuè, frustra adducit exemplum Incarnationis: nullum enim est miraculum facere, vt panis significet corpus Christi.

Vtrum-

Vtrumque argumentum soluere nititur Petrus Martyr, & contrarium etiam colligere ex hoc loco Iustini in lib. contra Gardinerum, obiecto 13. & 151. Ad PRIMVM nostrum respondet, Iustinum non dixisse panem Eucharistiæ esse figuram corporis Christi, sed dixisse esse ipsum corpus, quia ita inter se loqui solebant Christiani eo tempore, nec fuisse periculum, ne ethnici putarent nos verè, & propriè comedere carnem Christi, tum quia dixerat Iustinus, panem, & vinum proponi in sacra mensa; tum quia poterant facile Gentiles colligere, verba illa Christi: *Hoc est corpus meum*, à Iustino cicata, esse intelligenda Sacramentaliter; tum denique quia Iustinus dicebat, non cuiusvis hominis carnem à Christianis manducari, sed solius Christi, qui iam resurrexerat, & in cœlū ascenderat.

AT Petrus Martyr multa dicendo, nihil dicit. Nam etiam si Christiani ita inter se loquerentur, tamen debuit defendere Christianorum Imperatori ethnico, & imperito rerum nostrarum, explicare tropum in illis verbis constitutum; alioqui non tollebat, sed augebat suspicionem criminis Christianis obiecti. DEINDE, etiam si Iustinus dixerit, panem, & vinum proponi in sacra mensa; tamen addidit, post mysticas preces non esse amplius panem, & vinum commune, sed ipsam carnem, & sanguinem Christi. Et ridiculum est debuisse, vel potuisse Imperatorem ethnico per se intelligere verba Christi esse accipienda Sacramentaliter: vnde enim id colligeret homo Gentilis, qui neq; an Sacramenta essent, audiuerat? Opinatur fortasse Petrus Martyr Imperatorem illum versatum fuisse in schola Calvinistarum, vt statim ad tropos omnia reuocaret. DENIQUE, quod additur de Christi resurrectione, non tam explicat, quam implicat magis difficultatem, & sine vlla causa reddit fidem nostram homini Gentili prorsus incredibilem. Itaq; insolubile manet hoc dilemma; Aut poterat Iustinus verè dicere, carnem Christi à Christianis solū in signo manducari, aut non poterat: si poterat, præuaricator fuit causæ Christianæ; nam odiosissimam reddidit fidem, & auxit criminum suspicionem, cum posset vno verbo & fidem probabilē facere, & crimen diluere: si non poterat, certè idē non poterat, quia verè, & non in signo tantū datur nobis comedenda Christi caro.

Ad SECUNDVM nostrum argumentum responderet Mar-

tyr,

tyr, Iustinum idèd explicuisse Eucharistiam exemplo Incarnationis, vt ostenderet contra hæreticos Marcionistas nos veram Christi carnem per fidem accipere. Nam si Christus nõ assumpsisset per Incarnationem veram carnem, sed simulatam, & fictam, vt Marcionitæ, & Valentiniani hæretici dicebant, non esset Eucharistia signum veræ carnis, neq; nos veram carnem participarem.

AT non probat hoc loco Iustinus Incarnationem ex Eucharistia, sed è contrario, Eucharistiam ex Incarnatione. PRAETEREA Iustinus hoc loco non scribit contra hæreticos, nec mentionem eorum facit, sed persuadere vult Imperatori nõ esse impossibile mysterium Eucharistiæ apud eos, qui credunt mysterium Incarnationis. ADDE, quòd Imperatores, & ceteri ethnici tantum aberant ab opinione Marcionis, vt nihil dubitarent Christum habuisse veram carnem, cum id perpetuò Christianis obiicerent, Christum à Pilato verè crucifixum, & necatum fuisse: nulla ergo fuit causa, cur Iustinus exemplum Incarnationis adferret ad probandum Christum habuisse veram carnem. PRAETEREA, si Eucharistia nihil esset nisi panis significans carnem Christi, nihil inde concluderetur contra Marcionem: nam diceret ille Christum habuisse carnem phantasticam, & apparerem, & eam significari per Eucharistiam; idèd veteres non probant ex signo isto Eucharistiæ, Christum habuisse veram carnem, sed probant ex communi sententia, & fide Ecclesiæ, quæ erat, Eucharistiam esse verè carnem Saluatoris. Quocirca (vt dicit Ignatius) hæretici illi simpliciter repudiabāt Eucharistiam. DENIQUE, Iustinus cõparat Eucharistiam cum Incarnatione, quoad modum, quo vtrumque factum est: dicit enim eo modo per preces verbi Dei panem fieri Eucharistiam, & tunc esse carnem Christi; quomodo per verbum Dei, id est, per virtutem, seu imperium Dei, Incarnatio facta est. At si Eucharistia non esset corpus Christi, nisi significatiuè, non esset opus vlla prece consecratoria, sed satis esset prima institutio Christi: vnde eam Calvinistæ nullam adhibent consecrationem. Ergo Iustinus, qui scribit panem Eucharistiæ fieri corpus Christi per preces verbi Dei, credebat Eucharistiam non esse solam figuram, sed re ipsa corpus Christi.

Quod autem Martyr cauillatur, consecrationem apud nos non fieri prece, sed verbis illis: *Hoc est corpus meum*; nimis leue

leue est, quia (vt supra sæpe ostendimus) sancti Patres vocant mysticas preces omnium Sacramentorum formas, etiam non videantur habere formam precum; quia omnes illæ formæ, quocunq; modo pronuncientur, continent inuocationem Dei, cuius virtute Sacramenta, & eorum effectus producuntur.

Videamus nunc quid Petrus Pseudomartyr adferat pro suo errore ex vero Martyre Iustino. Duo igitur argumenta profert. VNUM, ex hoc ipso loco à nobis citato, quod Iustinus dicit, pane Eucharistiæ ali corpora nostra: hinc enim colligitur verum esse panem in Eucharistia, non autem corpus Christi, nisi significatiuè; non enim corpore Christi aluntur corpora nostra, sed animi tantum. Eandem obiectionem facit Boquetus in libro de cœna Domini. Sed Petrus Martyr proponit ALTERVM ex Dialogo cum Triphone, vbi Eucharistiam vocat Iustinus panem, & poculum.

SED hoc posterius iam supra refutatum est. AD illud prius respondeo dupliciter. PRIMÒ illa verba: (*Ex quo carnes nostræ per mutationem aluntur*) esse periphrasim panis, ex quo conficitur Eucharistia, vt sit sensus; Cibus ille, ex quo carnes nostræ ali solent, cum prece mystica cõsecratur, efficitur corpus Christi. Neq; obstat, quod Iustinus prius meminere cõsecrationis, quàm dicat ex eo cibo ali carnes nostras: nam sic dicit ipse, ex pane consecrato ali carnes nostras, vt aduersarij contendit, sed dicit, per consecrationem cibum illum, ex quo carnes nostræ aluntur, fieri corpus Christi.

SECUNDO respondeo, non esse nouum apud veteres, et presertim Irenæum, Hilarium, Nyssenum, Cyrillum, & alios, vt Eucharistia dicatur alere corpora nostra. Sed non intelligunt Patres, cum hoc dicunt, Eucharistia nutrire, vel alere mortalem substantiam corporis nostri; sic enim facerent Eucharistiam cibum ventris, non mentis, quo nihil absurdi fingi potest: sed intelligunt, vt postea videbimus, per Eucharistiam ali corpora nostra ad immortalitatem, id est, suscipere ex contactu carnis Christi vim quandam, seu dispositionem ad gloriosam resurrectionem, & vitam immortalem; quod ex verbis illis deducunt, Ioan. 6. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Sed de Iustino hæc tenus.

CAPVT QVINTVM.

Testimonium Pij I. Pape.

PANEM verò PIVS PAPA I. qui eodem tempore sedit in Pontificatu, quo Iustinus florebat, statuit penam satis grauem in eos, quorum negligentia aliquid Dominici sanguinis in terrâ, vel etiam super ipsum altare decideret: iussitque locum lambi, radi, &c. ut patet ex Gratiano de consecrat. distinct. 2. can. Si per negligentiam. & ex lib. 1. decreti Iuonis, & lib. 5. Burckhardi. Quâuis autem non habeamus nunc epistolam ipsam Pontificis, tamen satis probabile reddit hoc testimonium, tum auctoritas Iuonis, Burckhardi, & Gratiani; tum etiam, quod legamus in Tertulliano, Origene, Cyrillo, & aliis, qui proximi fuerunt iis temporibus, summam diligentiam adhiberi solitam in Ecclesia, ne quid Sacramenti huius vlllo modo in terram decideret. Testimonia Tertulliani, Origenis, & Cyrilli infra suo loco ponentur.

Porro ista cautio argumentum est euidens fidei antiquorum. Si enim panis Eucharistiæ non esset corpus Christi, nisi representatiue, non esset adhibenda maior diligentia, ne caderet in terram, quàm ea sit, quam adhibemus, ne sacra biblia in terram cadant, aut imago aliqua Christi, aut aqua Baptismi, aut quam adhibebant Hebræi in conseruando Manna, aut Agno Paschali. Quis autem audiuit vnquam debere lambi, aut radi terram, vbi cecidisset codex Euangelij, aut imago, aut Manna, aut aqua Baptismi? Ad hoc testimonium, non legi aduersariorum responsum.

CAPVT SEXTVM.

Testimonium Irenæi.

SEXTVS IRENÆVS, qui eodem seculo floruit, quo Iustinus, licet paulò posteriùs. Is igitur in libro 4. contra hæreses, cap. 34. disputans contra hæreticos, qui negabant Christum esse Filium Creatoris, & Creatorem mundi huius, ita loquitur: *Quomodo autem constabit eis, eum panem, in quo gratia acta sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi Filium dicant, id est, Verbum eius, per quod*

quod lignum fructificat, defluunt fontes, dat primum quidem fenum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica. Ex hoc loco nos tale argumentum facimus. Irenæus probat Christum esse Creatorem, ex eo, quod panis per consecrationem fit corpus Christi: igitur credebatur re ipsa, & non sola significatione mutari panem in corpus Christi; nam mutatio realis requirit planè omnipotentiam Creatoris, non autem impositio nouæ significationis.

Respondet ad hoc argumentum Petrus Martyr, lib. contra Gardinerum, obiecto 62. & 157. Irenæum non probare Christum esse Filium Creatoris, vel Creatorem ex transmutatione panis in corpus suum, sed ex eo, quod utitur pane ad corpus suum significandum, & quia Patri gratias agit, cum pane illo utitur: non enim decebat, ut Filius illius Dei, qui est contrarius Creatori, uteretur rebus aduersarij sui, & de illis Patri suo gratias ageret.

AT CONTRA; nam IN PRIMIS argumentum ex usu rerum Creatoris fecerat Irenæus in proximis verbis superioribus dixerat enim solam Ecclesiam rectè offerre Deo oblationem cum gratiarum actione ex creatura eius; hæreticos autem offerre non posse, cum non agnoscant eum esse Creatorem. Quid ergo opus erat, ut rursus idem argumentum repetere? ADDE, quòd illa verba: *Quomodo autem constabit eis*, &c. indicant nouum argumentum inchoari; alioqui dixisset. Quomodo enim, si hæc ratio ad argumentum præcedens pertineret. DEINDE, Irenæus hoc loco ex Eucharistia probat Christum non solum esse Filium Creatoris, sed etiam ipsum Creatorem, cum ait, non posse constare panem Eucharistie esse corpus Domini sui, nisi fateantur ipsum esse Verbum illud, per quod lignum fructificat, defluunt fontes, &c. At hoc argumentum nihil concludit, nisi ponamus veram, & realem mutationem in pane fieri. Posset enim Christus uti pane ad corpus suum significandum, etiamsi non esset Creator illius panis; quemadmodum nos utimur hedera, quam non creauimus, ad vinum designandum. Immo nec probat hoc argumentum Christum esse Filium Creatoris: potest enim uti rebus Creatoris etiam is, qui non est Filius Creatoris. Siquid autem probat, id solum est, Christum non esse aduersarij Creatoris; nec enim uteretur rebus aduersarij sui. At Irenæus Pe-
liana

lium Creatoris, & Creatorem affirmat esse Christum ex hac mutatione panis in corpus suum.

SECUNDUM testimonium est in eodem capite in illis verbis: *Quomodo autem rursus dicunt, carnem in corruptionem devenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini, & sanguine alitur?* Et paulò infra: *Quemadmodum enim qui est à terra panis percipiens vocationem Dei, iam non cõmunis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus cõstans, terrena, & cœlesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia.*

Ex his verbis tria argumenta colligimus. PRIMVM est: Corpora nostra incorruptibilia fiunt, quia aluntur corpore Christi: ergo corpus Christi non solum animis percipitur, sed etiam corpore ex Irenæi sententia. At corpus non potest in cœlum conscendere, vt ibi gustet Christi carnem; ergo verè præsens est in Eucharistia ipsa Christi caro. SECUNDVM est: Panis terrenus post inuocationem Dei, seu mysticas preces, non est amplius communis panis, sed est cibus constans duabus rebus, vna terrena, altera cœlesti. Non potest autem res illa cœlestis esse, nisi corpus Christi; igitur verè est in Eucharistia corpus Christi. TERTIVM: Ita panis mutatur ex terreno in cœlestem per inuocationem Dei, sicut corpora nostra mutabuntur per Eucharistiam ex mortalibus in immortalia. Sed corpora nostra re ipsa fient immortalia, non autem sola significatione: igitur panis terrenus re ipsa fit corpus Christi, non sola significatione.

Ad omnia respondere conatur hæretici. Ad PRIMVM Beza respondet in Cyclope, per Eucharistiam corpora fieri immortalia, quia per eam fide coniungimur ipsissimo corpori Christi, ex quo tam animus, quàm corpus viuificatur. Paulò planius id explicat Petrus Martyr, libro contra Gardinerum, obiecto 151. vbi dicit, per Eucharistiam corpora nostra fieri immortalia, quia per eam fide apprehendimus Christum; ex ea fide renouatur anima; ea renouatio redundat in corpus, illudque facit paulatim aptum instrumentum Dei, & vitæ æternæ capax.

AT contra. NAM Irenæus (vt aduersarij fatentur) contendit probare hæreticis sui temporis veram carnis nostræ resurrectionem aliquando futuram; idque probat, quia ipsa caro nostra per Eucharistiam coniungitur immortalis, & viuifi-

catrici Christi carni. At si esset vera aduersariorum sententia Irenæi argumentum vel nihil concluderet, vel certè esset peruacaneum. Nam qui negant resurrectionem carnis, non admittunt illam redundantiam gratiæ ex anima in corpus in qua ponit Petrus Martyr totam vim argumenti Irenæi: que admittent, quod dicit Beza, Christi corpus animo apprehensum, animam & corpus viuificare; immò dicent inde loqui, corpus non viuificari, sed solam animam, cum illa sine Christum apprehendat. **DEINDE**, quid erat opus vrgere tempore Eucharistiam ad probandam resurrectionem, quod Irenæus facit, tum hoc loco, tum lib. 5. & alibi: Nam satis erat dicere, Christum per fidem apprehensum viuificaturum animam & corpora nostra: impertinens autem est; vnde excitetur illa fides, vtrum sumptione Eucharistiæ, aut Baptismi, aut huiusmodi Dei verbo, aut aliquo miraculo; ista enim omnia nihil funt apud aduersarios, nisi instrumenta excitandæ fidei.

Ad **SECUNDVM** respondet Martyr, lib. contra Gardianorum, obiecto 152. & 153. Eucharistiam vocari panem non communem, quia est Sacramentum quoddam, proinde panem sacrum non vulgarem dici debere. Constare autem, ait, re terrena, & cœlesti, id est, symbolo, & re significata; licet res significata procul absit, sine pane, & sanctificatione. Est enim panis res terrena, sanctificatio autem, qua panis Sacramentum efficitur, res est cœlestis.

Vtraque absurda est explicatio: ac **PRIMUM** rem terrenam esse symbola, rem cœlestem esse rem significatam, sed absente, nullo modo fieri potest. Nam nihil constare dicitur eo, quod in ipso non est: Eucharistiam autem constare dicit Irenæus ex duabus rebus, terrena vna, altera cœlesti, vult ergo vtramque rem esse in ipsa Eucharistia.

Respondet Martyr, omninò constare posse aliquid extra quod in ipso non est: *Nam sermo noster, inquit, constat ex voce & re significata; & tamen res significata sæpe longissime abest à voce. Præterea Paulus dicit, Sacramenta Veteris Testamenti constitisse ex symbolis, & corpore Christi: manducabant enim eandem escam nobiscum. I. Corinth. 10. At corpus Christi iam procul aberat, & ne natum quidem esset.*

Hic verò prodit suam imperitiam Petrus Martyr. Quis enim vnquam dixit, sermonem constare ex voce, & re significata? nõne relatiuè opponuntur signum, & res significata? quod

quomodo igitur potest aliquid ex oppositis constare? sefellit eum fortasse, quod dici solet, sermonem constare ex voce, & significatione. Sed significatio in ipsa voce est, ut relatio in suo subiecto; ac proinde non potest ex ea probare Petrus Martyr aliquid constare ex eo, quod in ipso non est. Quod verò addit de Sacramentis veteribus ex Paulo, impudens inèdacium est. Nusquam enim Paulus dixit, Sacramenta vetera constitisse ex symbolis, & corpore Christi; nec dixit Patres veteris Testamenti manducasse eandem escam nobiscum, ut supra sæpius demonstrauius.

Iam verò illa ALTERA expositio, qua per rem cœlestem intelligunt consecrationem, siue sanctificationem, æquè facile refelli potest. Nam nullam ipsi agnoscunt veram consecrationem panis; quam enim nos adhibemus, incarnationem vocant; sed solùm illis consecratio est, panem deputari à Deo ad Sacramenti vsum, id est, ut repræsentet corpus Christi: quæ consecratio nihil reale ponit in pane, sed merum respectum rationis. Porro Irenæus de rebus loquitur, non de entibus rationis, cùm dicit Eucharistiam constare duabus rebus, vna terrena, altera cœlesti. Et confirmatur argumentum ex ipso aduersariorum testimonio. Nam cùm quæritur, quid sit res terrena, & nos dicimus esse accidentia panis sensibilia, illi clamant, rem terrenam debere esse substantiã, non sola accidentia. Si ergo res terrena, ut verè dici possit res, debet esse substantia; res cœlestis, ut res verè dici possit, nõne debet esse etiam substantia? quomodo igitur exponunt per rem cœlestem, cõsecrationem, quæ in re nihil est? PRAETEREA nemo ita loquitur de aliis Sacramentis, ut dicat aquam Baptismi constare duabus rebus, vna terrena, altera cœlesti; & tamen aqua Baptismi, symbolum est Sacramenti, ut panis Eucharistiæ. DENIQUE consecratio non habet eam vim, quam tribuit Irenæus rei cœlesti in Eucharistia: ipse enim vult Eucharistiam, quia re cœlesti cõstat, facere corpora nostra immortalia ex mortalibus. At non habet sola consecratio istam virtutem, & præsertim secundum aduersarios, qui nullam vim tribuunt Sacramentis, nisi ad fidem excitandam repræsentando. Vera igitur expositio est, rem terrenam esse id, quod sensu percipitur in Eucharistia (illud enim etsi reuera substantia non sit; tamen vera res, & verè terrena est, alioqui sensibus corporalibus apprehendi non posset) rem cœlestem esse id,

quod creditur, nimirum Christi corpus gloriosum, & immortale.

Ad TERTIUM nostrum argumentum responderet Petrus Martyr, lib. contra Gardinerum, obiecto 152. ex verbis Irenæi colligi contrarium eius, quod nos volumus. Ille enim dicit sic mutari panem per consecrationem, & ex communi fit sacrum, & cœlestem, quomodo per ipsam Eucharistiam corpora nostra fiunt immortalia ex mortalibus. At nostra corpora non mutantur substantialiter, sed accidentaliter tantum; ergo & panis ille non mutatur nisi accidentaliter; quod nimirum fit Sacramentum religionis, cum antea cibus esset tantum vulgaris.

Respondeo dupliciter. PRIMO, quæ adferuntur ut similia debere esse similia in re, de qua disputatur, non autem in nominibus. Volebat autem Irenæus ostendere, corpora nostra verè resurgere, & fieri ex mortalibus immortalia: id ostendit hac similitudine; Sicut panis communis, & proinde corruptibilis per consecrationem fit panis cœlestis, & incorruptibilis, ita corpora nostra corruptibilia per Eucharistiæ participationem fiunt incorruptibilia. In qua similitudine id requiritur, & sufficit, ut sicut corpora nostra verè mutantur, & fiunt incorruptibilia ex corruptibilibus; ita panis ille communis verè mutetur, & fiat incorruptibilis: utrum autem id fiat per mutationem substantiæ, aut accidentium, impertinens est, ut patet.

SECUNDO tamen respondeo cum Ioan. à Louanio in libro de Eucharistia Irenæum loqui de mutatione substantiali, tanquam panis, quam etiam corporum nostrorum. Nam loquitur de mutatione, quæ fiet in resurrectione, quando pulueres, seu cineres corporum nostrorum mutabuntur in corpora humana gloriosa, & immortalia: id enim apertissime Irenæus demonstrat lib. 5. cap. 2. Ibi enim cum dixisset non posse fieri, quia caro nostra resurgat immortalis, cum nutriatur corpore, & sanguine Christi, rebus nimirum immortalibus; ita subiungit *Et quemadmodum lignum vitis depositum in terra suo fructificat tempore, & granum tritici decidens in terram, & dissolutum multiplex surgit per Spiritum Dei, qui continet omnia, quæ deinde per sapientiam in se sum hominibus veniunt, et percipientia Verbum Dei fiunt Eucharistia, quod est corpus, & sanguis Christi: sic & nostra corpora ex ea nutrita, & reposita in terra*

ram, & resoluta in ea, resurgent in suo tempore Verbo Dei resurrectionem eis donante, in gloriam Dei Patris. Vbi pulchrè Irenæus comparat corpora nostra cum grano tritici, quod in terra dissoluitur, & corrumpitur; virtutē autem Eucharistiæ cum spiritu illo, seu genitili virtute, quæ corruptum granum resurgere facit. Nam quemadmodum granum frumenti, etiam si mutatum fuerit in putredinem; tamē propter illam vim genitalem, quam habet, resurgit in spicā; ita corpora nostra, quamuis in puluerem resoluantur; tamen propter virtutem receptam à cōmunicatione carnis, & sanguinis Domini, resurgunt gloriosa, & immortalia. Et hoc est etiam, quod Irenæus significat, cū ait, corpora nostra consistere, & augeri ex corpore, & sanguine Christi; quia nimirum Eucharistia facit, vt corpora non solum non pereant, sed etiam vt resurgant aucta pluribus donis, quā antea haberent: sicut etiam granum non resurgit simpliciter in granum, sed in spicam, id est, multiplicatum, & auctum.

Vnum argumentum ex Irenæo pro se adducit Petrus Martyr libro contra Gardin. obiecto 154. 156. 157. Nam Irenæus scribit, ipsum panem esse corpus Christi, quod non potest esse verum, nisi tropicè accipiendo corpus Christi, lib. 4. cap. 32. *Eum*, inquit Irenæus, *qui est ex creatura panem accepit, & gratias egit, dicens; Hoc est corpus meum: & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est.* Et libro eodem cap. 34. *Quomodo constabit eum panem, in quo gratia acta sunt, esse corpus Domini? &c.* Et libro eodem capite 57. *Accipiens panem, suum corpus confitebatur.*

RESPONDEO, Irenæus non significat, panem simpliciter esse corpus Christi, sed panem, in quo gratia acta sunt, id est, panē sanctificatum, & factum Eucharistiam, vt IUSTINVS loquebatur, τροφήν εὐχαρισθησαίαν. Credibile enim omnino est, Irenæum eadem voce Græca vsū, quam interpres non potuit reddere vnica voce, sed per circumloquutionem expressit. Porro, panis factus Eucharistia, verè, & propriè est corpus Christi. Similis loquutio esset, si quis diceret; Virga Moyse versa in draconem ambulabat, & comedebat: & aqua à Christo in vinum conuersa, colorem, & saporem vini habebat.

Profert etiã aliud argumentum Petrus Martyr ex eo, quod Irenæus dicit, corpore Christi ali, & augeri corpora nostra Sed hoc iam est solutum.

CAPVT SEPTIMVM.

TERTIA ætas Ecclesiæ ab anno Domini
CC. ad CCC.

Testimonium Tertulliani.

IN TERTIA ætate habemus tres testes, Tertullianum, Origenem, Cyprianum. TERTULLIANVS ad initium anni CC. floruit, & quamuis hereticus fuerit Montanista in extrema ætate, tamen a nullo veterum Patrum reprehenditur hoc nomine, quod errauerit circa Sacramentum Domini corporis. Ita que potest ad testimonium dicendum, tanquam auctor antequissimus, & doctus, admitti, vt etiam cum admittunt heretici huius temporis.

Is igitur in lib. 2. ad vxorẽ, cùm hortaretur fœminas Christianas, vt non nubèrent Gentilibus maritis, præter alia argumenta, quibus id persuadere nititur, vnum sumit ab Eucharistiæ communicatione. Nam aut oportebit clam marito mere Eucharistiam, & hoc vix fieri poterit, aut illo sciente, autum exponetur Sacramentum contemptui: *Non sciet, inquit, maritus quid secretò ante omnem cibum gustes; Et si scierit panem, non illum credit esse qui dicitur.* Hæc ille. Vbi Tertullianus satis apertè indicat Eucharistiam non esse panem materiale, licet id videatur esse Gentilibus, sed esse Christum.

Respondet Petrus Martyr in libro contra Gardinerum obiecto 160. velle Tertullianum dicere, Gentiles non scire Eucharistiam esse Sacramentum, sed prophanum panem solummodo credere.

At repugnat ratio Grammatica. Nam Tertullianus ait: *Et si scierit, panem, non illum credit esse, qui dicitur:* non autem ait, Non illud credit esse, quod dicitur: certè Sacramentum est generis neutri, non masculini. Denique nulla diuinitus cultura seruat, vel fœminæ Christianæ significandi panem illum esse sacrum, quòd representaret Christum; vel viro Gentilibus credere.

credendi. Tertullianus autem loquitur de re, quam maritus Gentilis non faciliè credere posset, nec tutò illi explicanda esset.

Idem Tertullianus in libro de corona militis, inter alios Christianos ritus ponit summam cautionem, quam adhibebant Christiani, ne aliquid Eucharistiæ in terram caderet: *Calicis, inquit, aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxie patimur.* Hæc ille. De quo argumento suprà diximus in testimonio S. Pij Papæ.

Idem Tertullianus in lib. de resurrect. carnis probat, verè carnem resurrecturam, & non solam animam saluandam, ex eo, quòd omnia Sacramenta per corpus transeunt ad animam: *Caro, inquit, abluitur, & anima emaculetur; caro inungitur, & anima consecratur; caro corpore, & sanguine Christi desecratur, & anima de Deo saginetur.*

Respondet Petrus Martyr loco citato, & Beza in Cyclope, & Boquinus in libro de ccena Domini, à Tertulliano vocari corpus Christi ipsum Sacramentum corporis, quia repræsentat per modum signi ipsum verum corpus Christi.

At si ita est, argumentum Tertulliani concidit. Dicent enim hæretici, qui negabant veram resurrectionem, quòd sicut sola anima verum corpus Christi percipit, caro autem non ipsum corpus, sed eius figuram: ita solam animam verè, & propriè resurgere, carnem autem non verè & propriè, sed metaphoricè.

Idem denique in libro de idololatria reprehendens quosdam, qui artifices idolorum ad Sacerdotium, vel certè Diaconatum promouebat: *Proh scelus, inquit, semel Iudæi Christo manus intulerant, isti quotidie corpus eius laceffunt, o manus præcidenda, &c.* At certè non conferret Tertullianus crimen eorum, qui indignè tractant hoc Sacramentum, cum Christi crucifixione, nec manus illas præcidendas diceret, si tantùm putaret esse in Sacramento corporis Christi figuram. Nam etiamsi iniuria imaginis refertur (vt suprà diximus) ad exemplar; tamen quando non fit ea intentione, vt lædatur exemplar, non est crimen vllò modo conferendum cum iniuria, quæ fit ipsi exemplari in se. Tertullianus autem non loquitur de illis, qui dedita opera, & vt **C H R I S T V M** iniuria afficerent Sacramentum eius violabant, sed de

illis, qui cum peccatores essent, audebāt corpus Domini tractare, & porrigere communicaturis.

Sed videamus quid illi ex Tertulliano adferant. Tria igitur testimonia ex illo producant. PRIMVM est lib. I. contra Marcionem, pauld ante medium: *Sed ille, inquit, &sq; nunc nequam reprobat Creatoris, qua suos abluat, nec oleū, quo suos ungit, nec mellis & lactis societatem, quo suos infans, nec panem, in quo ipsum corpus suum representat.*

RESPONDEO, verbum Representandi ambiguum est: significat enim presentem rem aliquam facere, siue reipsa, siue in signo aliquo, vel imagine. Ac, ut omittā testimonia Ciceronis, & etiam sanctorum Patrum, qui frequenter videntur hac voce ad significandum rem aliquam verē, & propriam presentem exhiberi: Tertullianus ipse vtriusque significatio- nis exempla præbere potest, libro 4. in Marcionem, circa medium: *Itaque, inquit, iam representans eum: Hic est Filius meus, &c.* ubi dicit Deum Patrem, qui aliquando promiserat Filium, eundem representasse, cum ait in monte Thabor: *Hic est Filius meus.* ubi apertissimè vocat representare, exhibere reipsa: & in libro contra Praxeam vocat Filium Patris representatorem, quia reuera Pater est in Filio. Sed ipse idem in libro de pœnitentia distinguit adulterium reipsa commissum, ab adulterio per concupiscentiam in mente representato; ubi representare est exhibere non reipsa, sed in imagine.

Cum ergo vox ambigua sit, nō potest rectè vllō modo colligi, Tertullianum loqui de representatione in signo, & nō in re; immò contra potius, quia magis propriè dicitur representari, quod reipsa exhibetur, quàm quod solum in signo: probabilius colligetur Tertullianum loqui de representatione, qua reipsa corpus Domini exhibetur.

Quare Petrus Martyr libro cōtra Gardin. obiecto 160. tractans hunc locum Tertulliani, fateretur non posse ex hoc solo loco aliquid certi concludi, sed oportere ex aliis locis venari mentem Tertulliani, & remittit nos ad alium locum, quem nos pauld post excutiemus.

SECUNDVM testimonium proferunt ex lib. 3. cōtra Marcionem, & ex libro contra Iudæos: nam eadem verba in utroque libro habentur. Sic ergo Tertullianus in libro contra Iudæos, ait: *De hoc ligno Deus per Hieremiam instruat, quod esset*

essetis dicturi; Venite mittamus lignum in panem eius. Vtique in corpus eius lignum missum est: sic enim Christus reuelavit, panem corpus suum appellans, cuius retro corpus in panē Prophetes nunciavit. Et rursus sic ait lib. 3. in Marcionem: Hoc lignum, & Hieremias tibi insinuat dicturis predicans Iudais; Venite mittamus lignum in panem eius, & tique in corpus. Sic enim Deus in Evangelio quoque & sefro reuelavit, panem corpus suum appellans, & hinc iam eum intelligas corporis sui figuram panis dedisse, cuius retrò corpus in panem Prophetes figuravit.

RESPONDEO, hic locus Catholicis fauet, non hæreticis, si sententia Tertulliani diligenter consideretur. Nam scribit ipse apud Hieremiam per panē intelligi corpus Christi, quod in ligno crucis affixum fuit: atque addit, Christum ipsum ita explicuisse prophetiam Hieremiæ, cū de pane Eucharistiæ dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

Vbi necesse est per panem apud Hieremiam non accipere panem materiale, qui significet corpus Christi (vt hæretici loquuntur de pane Eucharistiæ) sequeretur enim panem fuisse crucifixum, non autem ipsum Christum, si ita acciperemus eo loco panem; sed accipere cogimur per panem, ipsum verum Christi corpus, quod est panis vitæ. Itaq; Hieremias loquitur quidem figuratè, sed tropus non est in eo, quòd panis dicatur corpus, quia sit corporis signum; sed in eo, quòd corpus dicatur panis, quia nutrit animas nostras instar panis: vt etiam rectè exposuit Lactantius lib. 4. diuin. Instit. cap. 18. vbi dicit, corpus Domini vocari panem à Hieremia, quia est cibus, & vita hominum, qui credunt in eum. Sed Christus per Tertullianum declarauit prophetiam Hieremiæ, cū ait de pane: *Hoc est corpus meum*, ergo Christus non de pane materiali dixit: *Hoc est corpus meū*; sed de pane cœlesti, qui est verè corpus eius. Nam si Dominus de pane materiali dixisset: *Hoc est corpus meum*, sequeretur, panem materiale fuisse pro nobis crucifixum; de illo enim pane dixit: *Hoc est corpus meū*, secundum Tertullianum, de quo dixit Hieremias: *Mittamus lignum in panem eius*. Quare ex sententia Tertulliani, illud pronomen, *Hoc*, demonstrat quidem panem, sed panem cœlestem, vel certè demonstrat panem terrenum, non qui maneat, sed qui mutetur in corpus Christi, vt sensus sit eorum verborum (secundum Tertullianum) *Hoc est corpus meum*, id est,

est, Hic panis, quem vobis porrigo, non est panis communis, sed est ipsum corpus meum: vel, Hoc, quod hactenus fuit panis communis, iam est corpus meum.

Porro illa verba obscurissima Tertulliani ex lib. 3. contra Marcionem: *Hinc intelliges corporis sui figuram panis dedisse*, non significant Christum dedisse Apostolis figuram corporis sui, non ipsum corpus: alioqui non diceret corporis figuram panis, sed figuram corporis panem dedisse. Significat igitur Christum dedisse, id est, explicuisse, siue implēsse figuram corporis sui, quam in pane Hieremias posuerat. Itaque sic ordinanda sunt illa verba; Hinc intelliges corporis sui figuram, figuram, inquam, panis, id est, in panis vocabulo latentem, Christum apparuisse; vnde subiungit: *Cuius retro corpus in panem Prophetes figuravit*. Est enim antithesis quaedam in his verbis notanda: nam sicut Hieremias panem dixit, cum significare vellet corpus Domini; sic è contrario Dominus corpus suum esse dixit, cum panem vitæ discipulis daret.

Sequitur TERTIVS locus ex lib. 4. contra Marcionem, ubi sic legimus: *Acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum fecit; Hoc est corpus meum dicendo, id est, figura corporis mei. Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.*

RESPONDEO, Priora verba huius testimonij, quod omnia Sacramentarij tanquam Achillem quendam in prima acie constituunt: pro nobis maximè faciunt: posteriora autem nihil obsunt causæ nostræ. Illud enim: *Acceptum panem corpus suum fecit dicendo; Hoc est corpus meum*, apertè indicat panem realem mutationem in corpus Christi, illud autem: *Hoc est figura corporis mei*, non significat (vt Sacramentarij credunt) panem Eucharistiæ esse figuram corporis Domini, sed quod fuit olim figura in Testamento veteri, nunc in corporis veritatem esse mutatum. Coniungitur enim illud, *Figura corporis mei*, non cum voce proximè præcedente, *corpus meum*, sed cum pronomine, *Hoc*, vt sit hic sensus; *Acceptum panem corpus suum fecit, dicendo, Hoc, id est, panis, qui olim fuit figura corporis mei, nunc est corpus meum: vbi pronomen, Hoc, demonstrat panem, non qui manet, sed qui mutatur, vt supra diximus.*

Id autem ita esse probatur PRIMO ex illis verbis sequentibus: *Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.* Si enim per figuram intelligeret Eucharistiam, non diceret, *non fuisset*.

fuisse, sed, non esset: loquitur igitur de figura Testamenti veteris, quæ sine dubio vera figura nõ fuisse, nisi corpus verum ei responderet.

SECUNDO idem patet ex verbis paulò infrà sequentibus: *Cur, inquit, panem corpus suum appellat, & non magis peponem, quem Marcion cordis loco habuit, non intelligens veterem fuisse istam figuram corporis Christi, dicentis per Hieremiam; Venite conciciamus lignum in panem eius, scilicet crucem in corpus eius? Itaq; illuminator antiquitatum quid tunc voluerit significasse panem, satis declaravit, corpus suum & vocans panem.* Vbi Tertullianus dicit, Christum vocasse corpus suum panem, non peponem, aut aliquem alium cibum, vt impletet figuram Hieremiæ, qui nomine panis significauerat Christi corpus: non ergo Christus instituit in Eucharistia figuram corporis sui, vt aduersarij volunt, sed impleuit figuram veterem ex pane conficiendo corpus suum.

TERTIO ex verbis aliis sequentibus, vbi explicans prophetiam Iacob. Genes. 49. *Lauabit in vino stolam suam; & in sanguine sua pallium suum. Stola, inquit, carnem demonstrat, & vinum sanguinem. Ita & nunc sanguinem suum in vino consecrauit, qui tunc vinum in sanguine figurauit.* Vbi NOTANDUM, quòd sicut apud Hieremiam panis significabat corpus, quia corpus Domini est cibus fidelium, vt supra diximus: ita vinum apud Iacobum Patriarcham significat sanguinem Domini, quia sanguis Domini est potus fidelium. Christus autem vt explicaret istas figuras, seu vaticinia, corpus sub specie panis, & sanguinem sub specie vini nobis tradidit: & sanè si non verum corpus, & sanguinem reipsa dedisset, non rectè explicuisset, vel implèssset vaticinia. Nam tam Hieremias per panem verum corpus, quàm Iacob per vinum verum sanguinem prænucciavit, vt Tertullianus dicit. Illa autem verba Tertulliani: *Qui tunc vinum in sanguine figurauit,* referuntur ad illa verba Iacobi, *in sanguine sua pallium suum.* Vult enim dicere, per sanguinem vñ intelligi vinum, sed per vinum intelligi sanguinem Domini, vt ipse explicat, cum ait per stolam carnem, per vinum sanguinem demonstrans.

QUARTO denique idem patet ex progressu totius libri. Nam propositum eius erat ostendere Christum in Euangelio non destruxisse Testamentum vetus, sed illud implèsse. Itaq; percurrit Tertullianus plurima Christi opera, ac demonstrat

strat Christum in omnibus illis dedisse operam, ut impleteret figuras legis: igitur hoc etiam loco non inducit figuram institutam in Testamento nouo, sed impletionem tantum veterum figurarum.

CAPVT OCTAVVM.

Testimonium Origenis.

ORIGENES, qui Tertulliano non multo posterior fuit, multis in locis de Sacramento Eucharistiae loquitur: ac PRIMVM homil. 13. in Exod. exponens cap. 25. eius libri, cum hortari vellet populum, ut non contemneret verbum Dei, adducit exemplum diligentiae omnium Christianorum in conseruando Christi corpore: *Volz, inquit, vos admonere religionis vestrae exemplis: monstis, qui diuinis mysteriis interesse consueuistis, quomodo cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela, & Generatione seruat, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati munera aliquid dilabatur; reos enim vos creditis, & recte creditis, si quid inde per negligentiam decidat.* Hæc ille. Porro aduersarij, neq; corpus Domini seruant, cum non agnoscant Sacramentum, nisi in usu, neque consecrant, neque reos se putant, quid illius panis, aut vini in terram cadat. Et merito non putant, quia nihil nisi panem habent: at si verè corpus Domini haberent, aut habere se crederent, certè vel diligentissime conseruarent, ut semper Ecclesia fecit, aut se aperte impios, & sacrilegos testarentur. Ad hoc testimonium, ut etiam adsequens, non vidi responsionem aduersariorum.

ALTERVM testimonium Origenis est in hom. 5. in diuersa loca Euangelij, in qua tractat de puero Centurionis: *Quando sanctum cibum, illudque incorruptum accipis epulum, quando vita pane, & poculo fruere, manducas, & bibis corpus, & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humilians te ipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito; Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Vbi enim indigne ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.* Hæc ille. Sanè ista non possunt rectè dici nisi de vero corpore Domini, quod verè ore corporis accipiatur. Nam si loqueretur Origenes de corpore Domini per metonymiam, id est, de pane significante corpus Christi, non vocaret eum panem

panem incorruptum epulum, nec ei dici vellet: *Domine non sum dignus, &c.* Si verò loqueretur de ipso Christo per panem significato, qui per fidem accipitur, non diceret: *Vbi indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.* Nam secundum aduersarios Christus per fidem non potest accipi nisi à piis, & ad vitam; quod enim indignè accipitur ab impiis, non est nisi externum symbolum, secundum aduersarios. At Origenes illi, qui ingreditur ad pios, & impios, vult dici: *Domine non sum dignus*, ergo vel vult adorari, & inuocari panē, quod est absurdissimum; vel vult sub illis speciebus verè Christum ipsum contineri.

TERTIVS locus est homil. 7. in lib. Numeri: *Tunc, inquit, in ænigmate erat Manna cibus, nunc autem in specie caro Verbi Dei est & verus cibus, sicut ipse dicit, quia caro mea & verè est cibus.* Hæc ille. At certè species cùm ænigmati opponitur, idē significat, quod veritas collata figuræ. Si autem Eucharistia esset corpus Christi solùm tropicè; non in specie, sed in ænigmate dici deberet caro Domini: nam etiam Manna erat corpus Domini tropicè, id est, significatiuè. Et confirmatur argumentum ex verbis præcedentibus, vbi Origenes dicit Hebræos habuisse Baptismum in ænigmate, dum transirent mare rubrum, nobis autem in specie per Baptismum conferri regenerationem. At vera regeneratio nobis datur in Baptismo, quam non dabat, sed adumbrabat solùm transitus maris rubri: ergo eodem modo vera caro nobis datur in Eucharistia, quam non dabat, sed in ænigmate significabat Manna Iudeorum.

Ad hunc locum respondent aduersarij; ac maximè Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum par. 4. Origenem loqui de modo loquendi, non de existentia rerum, id est, asserere Iudæos habuisse corpus Christi in ænigmate, quia non declarabatur eis, quid significaret Manna: nobis autem dari in specie, quia apertè nobis dicitur, quid significet panis Eucharistia.

Sed fallitur, aut fallit Petrus Martyr. Nā Origenes vtrumque dicit, & Deum loquutum olim in ænigmate, nunc autem apertè loqui; & Deum dedisse in ænigmate, quod nunc in specie dat. Sic enim ait: *Veruntamen Moyses, priusquam acciperet Aethiopiissam, non est scriptum, quia in specie loquutus sit ei Deus, & non in ænigmate: sed sibi accepit Aethiopiissam, tunc dicit*

dicit de eo Deus, qui nos ad os loquar ad eum, in specie, & non in enigmate. Modò enim cum Moses venit ad nos, & contumtus est huic nostra Aethiopiissa, lex Dei, iam non in figuris, & imaginibus, sicut prius, sed in ipsa specie Veritatis agnoscitur: & qua prius in enigmate designabantur, nunc in specie, & Veritate complentur. Hæc ille. Vides hîc non solum Deum clarius loqui, sed etiam re ipsa præstare, quæ in enigmate designabat: Eucharistia igitur veram carnem continet, quam in enigmate Manna designabat.

Videamus nunc quid illi contra nos adferant ex Origene. Profert Petrus Martyr loca sex Origene in lib. contra Gerdenerum, obiecto 162. & sequentibus, quæ tamen, aut nihil concludunt, aut nobis magis, quam aduersariis fauent. PRIMUS locus est ex homilia 16. in Numeros: *Bibere*, inquit, *dicitur sanguinem Christi non solum Sacramentorum ritu, sed etiam cum sermones eius recipimus.* Hæc ille. Hinc aduersarij probare nituntur in Sacramentis non bibi sanguinem Christi, nisi spiritualiter, sicut non nisi spiritualiter bibitur in concione.

At contrarium potius sequitur. Non enim dicit Origene eodem modo bibi Christi sanguinem in Sacramentis, quod bibitur in concione; immò cum distinguat hos duos modos, indicat esse modos diuersos; & per hoc bibi in concione spiritualiter, in Sacramentis autem re ipsa.

SECUNDUS locus est ex commentario Origene in cap. 26. Matth. vbi sic legimus: *Panis iste, quem Deus Verbum corpus suum esse fatetur, Verbum est nutritorium animarum.* Notat Martyr panem ipsum vocari corpus Christi; proinde panem materiale esse in Eucharistia. DEINDE addit, eum panem dici verbum, quia Sacramenta sunt verba visibilia. ADDE denique, non posse panem dici verbum nutritorium, si per transubstantiationem euanescat: id enim quod nihil est, non potest aliquid nutrire.

RESPONDEO; Origene prætermisso literali sensu omnibus noto, exponit mysticè totum hunc locum. Nec per panem intelligit panem materiale, qui sit verbum visibile, sed intelligit sermones Christi, seu verba Dei non visibilia, sed audibilia; dicit enim hoc verbum esse verbum de Deo Verbo procedens, & panem de pane cælesti, id est, esse sermonem quem loquitur Christus, qui est Deus Verbum, & panis cælestis.

stis. Vide totum locum tract. 35. in Matth. & nihil dubitabis, quin mystica sit, non literalis Origenis expositio.

TERTIVS locus est in homil. 7. in Leuit. vbi postquam dixerat Origenes, carnem Christi esse verbum Dei, subiungit: *Si enim secundum literam sequaris hoc, quod dictum est; Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, occidit hac litera.* Vbi videtur non admittere vllum alium sensum, nisi mysticum.

Respondeo PRIMVM; Si quid probat hoc testimonium, solum probat non agi de Eucharistia in 6. cap. Ioan. non autem probat in Eucharistia non esse verum Christi corpus. Nam etiam aduersarij docent Ioan. 6. non agi de Eucharistia; & tamen non concederent, carnem Christi non manducari, nisi audiendo concionem: hoc enim esset planè tollere Sacramentum Eucharistiae.

Dico SECUNDO, illa verba: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis*, tribus modis exponi posse. VNO modo prorsus mysticè, & figuratè, & hoc modo exponit hoc loco Origenes, dum per carnem Domini intelligit sermones diuinos. ALTERO modo prorsus ad literam, id est, sine vlla adiunctione mysteriorum; & hoc modo acceperunt Capharnaitæ, qui putarunt edendam Christi carnem, quomodo comeduntur ceteræ carnes, id est, eam lacerando & consumendo: & de hoc sensu rectè dicit hoc loco Origenes: *Litera occidit.* & Augustinus lib. 3. doctrinae Christianae, cap. 16. dicit, verba Domini ita ad literam accepta, scelus quoddam sonare. TERTIO modo non omninò ad literam, nec omninò figuratè, sed ad literam quoad substantiam rei, & manducationis, figuratè autem, quoad modum manducationis, vt videlicet sensus sit; manducandam verè Christi carnem, sed sine vlla sui læsione, vt supra diximus in explicatione sententiae S. Augustini de his verbis: atque hunc sensum hoc loco Origenes non attingit, sed non reiecit; & homil. 7. in Numeros, eundem aperte recipit cum de Eucharistia ad literam exponit illa verba: *Caro mea Verè est cibus.*

QUARTVS locus est homil. 9. in Leuit. prope finem: *Non hareas in sanguine carnis, sed discite potius sanguinem Verbi, & audi ipsum tibi dicentem, quia hic sanguis meus est, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.* Hic Petrus Martyr docteri contendit, vt non existimemus in Sacramento esse verum sanguinem

sanguinem carnis Dominicæ; sed erigamus mentem ad significationem Verbi. Si enim reuera sanguis Domini esset in Eucharistia, oporteret illi in hære, vt precio nostro, illudque submissè adorare.

RESPONDEO; Toto cælo hoc loco aberrat Petrus Martyr cum aliis Calvinistis, dum existimat sanguinem Verbi esse prædicationem, seu significationem verborum Domini. Vocat enim Origenes sanguinem Verbi, sanguinem verum, & corporalem Dei Verbi, id est, Christi; ac monet vt non in hæreamus in eo sanguine, tanquã in sanguine carnis, ac si nihil esset, nisi sanguis quidam humanus; sed consideremus eum esse sanguinem ipsius Dei, quo redempti sumus. Vel (quod videtur probabilius) monet, vt non hæreamus in sanguine carnis, id est, in sanguine vitulorum, & hircorum, de quo loquitur Moses in eo loco Leuitici; sed eo dimisso ascendamus ad sanguinem Dei Verbi, qui per sanguinem illum vitulorum, & hircorum significabatur. Intelligere autem Origenem per sanguinem Verbi ipsum verum, & corporalem Christi sanguinem, patet, quia de hoc sanguine Verbi dicit Origenes, nos esse redemptos. At non sumus redempti significatione verborum, sed veri sanguinis effusione. ITEM dicit de hoc sanguine scriptum esse: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur.* At hæc verba non possunt intelligi de concione, sed de vero sanguine, vt patet. DENIQUE addit ibidem Origenes hæc verba: *Novit qui mysteriis imbutus est, & carnem, & sanguinem Verbi Dei: non ergo immoremur in his, quæ & scientibus nota sunt, & ignorantibus patere non possunt.* Vbi Origenes dicit fideles satis nosse, quid sit caro, & sanguis Verbi Dei; infideles autem nec scire, nec discere posse, nisi prius ad fidem veniant. At quid sit concio, quid passio Christi prædicata, etiam infideles nôrunt: omnibus enim in commune prædicatur Euangelium; non igitur loquitur de concione, sed de mysterio altissimo Eucharistiæ, quod infideles non nôrunt, nec discere possunt. Vides quomodo testimonium Origenis contra nos allatum maximè nobis fauceat?

QUINTVM testimonium sumunt ex commentario in cap. 15. Matth. vbi Origenes tractans illa verba Domini: *Quod intrat per os, non conquinat hominem.* quædam dicit de hoc Sacramento, quæ Petrus Martyr & alij Calvinistæ pro sua sententia adducunt. PRIMO dicit, corporalem esum Eucharistiæ

rem esse indifferentem, id est, nec bonum, nec malum: *Quod*, inquit, *ad esum per se attinet, neque ex hoc, quod non edimus de pane, verbo Dei & per obsecrationem sanctificato, fraudamur aliquo bono, neque ex edendo abundamus aliquo bono: si quidem causa defectus est malitia, peccataq; & abundantia causa est iustitia, & recta facta.* Hæc ille. At si esset in Eucharistia re ipsa Domini corpus, rectè prodesset vi sua, & non solum ex bonitate sumentis. SECUNDO dicit, in Eucharistia esse materiam panis, quæ in secessum emittitur: *Et ille cibus*, inquit, *qui sanctificatur per verbum Dei, & orationem, iuxta id, quod habet materiale, in ventrem abit, & in secessum emittitur.* Et infra: *Nec materia panis, sed super illum dictus sermo est, qui prodest non indigne Domino comedenti illum.* TERTIO, vocat Eucharistiam corpus typicum, & symbolicum, & distinguit illud à vero Christi corpore: *Et hæc quidem*, inquit, *de typico, symbolicoque corpore. Multa porro & de ipso verbo dici possent, quod factum est caro, & verusque cibus, etc.* QUARTO dicit, corpus Christi non posse manducari à peccatoribus: *Si fieri posset*, inquit, *ut qui malus adhuc perseveret, edat Verbum factum carnem, cum sit Verbum, & panis vivus, nequaquam scriptum esset, Quisquis ederit panem hunc, & biberit in æternum.* Ob hæc loca ita triumphat Petrus Martyr, ut dicat lib. i. contra Gardinerum, obiecto 169. *Locum hunc nunquam nobis excurret: Verba ita sunt perspicua, ut nullis ambagibus, aut commentis possint mitigari.*

AD hæc loca quidam respondent, commentaria ista non esse integræ fidei, neque omnino constare, an sint Origenis: modus enim loquendi (quidquid sit de re) non parum dissonat ab his locis, quæ nos supra citauimus ex veris libris Origenis.

Alij respondent, Origenem hoc loco non loqui de Eucharistia, sed de pane quodam sanctificato, qui dabatur Catechumenis loco Eucharistiæ, de quo scribit etiam Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis, & remis. cap. 26. qui panis rectè dici poterat corpus Domini symbolicum, quia representabat Eucharistiam, cum eius loco daretur. Vnum obstat huic explicationi, quòd Origenes de isto pane indignè manducato intelligat Apostolum 1. Corinth. ii. ubi ait: *Propter hoc multi inter vos imbecilles, & dormiunt multi.* Nisi fortè Origenes extendere voluerit verba illa Pauli, quæ propriè ad Eucharistiam

fiam pertinent, ad panem illum Catechumenorum; nam suo modo, id est, seruata proportione, peccat etiam, qui contemnit panem illum sanctificatum, licet multò minus, quàm quod despiciat Eucharistiam.

Sed his omissis, respondeo, illa omnia quæ Origenes dicit, posse rectè intelligi de Sacramento Eucharistiæ. Ad PRIMUM igitur respondeo, loqui Origenem præcisè de esu corporalis Eucharistiæ, abstrahendo à bonitate, vel malitia sumentis; hoc modo verum est, esum illum non prodesse, si adsit; non obesse, si absit. Nihil enim prodest comedere corporalem Eucharistiam, nisi adsit etiam spiritualis manducatio; quia hic cibus mentis est, non ventris: neque obest non manducare, si non ex contemptu, sed aliqua iusta de causa omittatur Sacramentalis manducatio. Neque ex hoc colligi debet, Eucharistiam esse rem indifferentem, & non habere vim sanctificandi, nisi ex fide sumentis. Nam non dicit Origenes, eam non habere vim ex se, sed dicit non exercere eam vim in eos, qui indignè sumunt; quod est verissimum.

AT, inquires, *comparat Eucharistiam Origenes cum ceteris communibus, qui sunt verè indifferentes.* RESPONDEO: Non comparat, quoad omnia, sed solùm quoad effectum: alioquin idem ipse dixerat, panem illum sanctum vim habere sanctificandi ex verbo Dei, quo consecratus est.

Ad SECUNDUM respondeo, materiale, quod in secessum abit, appellari ab Origene accidentia visibilia. Neque obstat, quod ait Petrus Martyr, illa accidentia ad formam potius pertinere, quàm ad materiam, cum sint qualitates quædam, & non sunt, accidentales formæ. Nam hoc loco non vocatur aliquod materiale, respectu formæ naturalis, sed respectu sanctificationis, & significationis. Et præterea ex accidentibus Eucharistiæ principale est magnitudo, in qua fundantur omnia alia: magnitudo autem ad materiam potius, quàm ad formam pertinet.

Ad TERTIUM respondeo, symbola panis, & vini rectè dici corpus typicum, & symbolicum, modò sanè, & Catholice intelligatur: omnes enim Catholici Eucharistiam Sacramentum esse dicunt, signum seu symbolum rei sacræ, id est, corporis Christi. Sed quæstio est inter nos, & Sacramentarios, vtrum hæc symbola sint rei absentis, an præsentis: nos enim dicimus sub illis symbolis verè contineri corpus Dominicum, illi ne-

gant. Et præterea ipsum verum corpus, vt est in Eucharistia, est typus ac symbolum sui ipsius, vt fuit in cruce, & vt est nunc in cælo. Nam non solum per Eucharistiam commemoramus passionem Domini, sed etiam accipimus pignus æternæ gloriæ. Ab hoc igitur corpore symbolico, & simul vero, distinguit Origenes Verbum Incarnatum, vt extra Sacramentum fide accipitur.

Ad **QVARTVM** respondeo, Origenem loqui de manducatione corporis Christi extra Sacramentum, cum dicit non posse ab impiis manducari. Et hoc etiam verissimum est; nam extra Sacramentum manducatur solum spiritualiter. Loqui autem Origenem de manducatione extra Sacramentum, patet, tum quia distinguit hanc manducationem à manducatione panis sanctificati per verbum Dei, qui est Eucharistiæ Sacramentum; tum etiam, quia allegat illa verba Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, & viuet in æternum.* quæ verba non intelliguntur de Eucharistia, sed de ipsa Christi Incarnatione. Distinguntur enim eo loco à Domino duo panes. **VNVS**, qui iam tunc præsens erat, & fide comedendus erat, id est, verbum Incarnatum; & de hoc dicit: *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi: qui manducat hunc panem, & viuet in æternum.* **ALTER** futurus, in Sacramento videlicet, & de hoc subiungit: *Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Denique mirum est, cur tantam vim faciant in hoc loco aduersarij, cum nihil esse putent in 6. cap. Ioan. quod ad manducationem Sacramentalem pertineat.

VLTIMVM testimonium Origenis sumunt ex lib. 8. contra Celsum, paulò ante medium, vbi sic ait: *Nos, qui rerum omnium conditori placere studemus, cum precibus, & gratiarum actione pro beneficiis acceptis, oblatos panes edimus.* Vbi Eucharistiam panem vocat.

RESPONDEO, Hic locus maximè nobis fauet. Nā non ait Origenes, nos panes simpliciter edere, sed panes mutatos in corpus Christi; sic enim ait: *Oblatos panes edimus corpus sanctum quoddam per preces effectos, & sanctificans eos, qui cum sancto proposito ipso vtuntur.* Quibus verbis non solum dicit Origenes, panes mutari in corpus, sed etiam offerri Deo, & sanctificare homines; quorum vtrumq; negant aduersarij.

At instat Petrus Martyr libro contra Gardinerum obiecto 168. Origenem non dixisse, mutari panes in corpus sanctum Christi.

Christi, sed in corpus quoddam sanctum; illud enim, *quoddam*, est diminutiuum, vt cum dicimus; Hic est quidam Iudeus, lachrymæ sunt quidam sanguis.

RESPONDEO; Si Origenes dixisset, panes mutari in quoddam corpus Christi, haberet locum aduersarij obiectioni; significari enim posset panes mutari in corpus non verum, sed præsentatiuum. At nõ ita dixit, sed, mutari in sanctum quoddam corpus; vbi illud, *quoddam*, non est diminutiuum, sed declaratiuum in confuso veri corporis Domini. Noluit enim Origenes ethnico palàm dicere, panes mutari in corpus Christi, ne daret illi occasionem magis irridendi mysteria, quæ nõ intelligebat: sed dixit obscurius, mutari in sanctum quoddam corpus; quod corpus nõ rant fideles, cuiusnam esset.

CAPVT NONVM.

Testimonium S. Cypriani.

TERTIVS testis in eadem TERTIA ætate, est factus CYPRIANVS, qui passus est anno Domini CC. LIX. vel circiter. Is igitur in serm. 5. quod de lapsis, repræhendens eos, qui post negatum Christum ad Sacramentum Eucharistiæ accedebant, non prius per debitam pœnitentiam purgati: *Vis, inquit, inferri corpori eius, & sanguini: & plus modò in Dominum manibus atque ore delinquunt, quàm cum Dominum negauerunt.* Hæc ille. At profectò incredibile videretur Cyprianum sentisse, maius esse peccatum indignis manibus tangere signum aliud, quod, seu figuram Christum repræsentantem, quàm Christum ipsum negare. Quis enim ita desperet, vt diceret, grauius peccare eum, qui tangeret librum Euangelij, aut imaginem Crucifixi cum conscientia peccati, quàm eum, qui Christum coram persecutore negaret? Vult igitur Cyprianus dicere, eos, qui indignè sumunt Eucharistiam, ipsam Christi personam in se, & immediatè iniuria afficere, & propterea grauissimè peccare, & grauius (saltem ex hac parte) quàm si faciant, qui Christum negando, in fidem, & honorem eius peccant. Ibidem narrat S. Cyprianus quatuor miracula, quæ facta fuerant in eos, qui indignis manibus corpus Domini tractare voluerant, quæ satis abundè arguunt nõ esse Eucharistiam signum tantum Dominici corporis, cum nulla eius

modi miracula legantur in eos edita, qui alia signa indignè tractârunt, præsertim cùm illi, de quibus loquitur Cyprianus, non ex contemptu, vel odio Christi ad Sacramentum accederent.

Exstat inter opera Cypriani sermo de cœna Domini, qui etsi Cypriani Episcopi Carthaginensis, de quo nunc agimus, esse non videatur: tamen est omninò antiqui alicuius, & doctissimi, ac sanctissimi Patris, vt aduersarij fatentur. Inde igitur petemus sub nomine Cypriani duo, vel tria clarissima testimonia. PRIMVM est in principio sermonis: *Cœna disposita inter Sacramentales epulas obuiauerunt sibi instituta antiqua, & noua; & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum magister apponit discipulis.* De hoc loco supra disseruimus, vbi egimus de figuris Sacramenti huius, atq; ostendimus contra Petrum Martyrem per cibum inconsumptibilem nõ posse intelligi panem, qui non minus consumitur, quàm agnus; neque corpus Christi, vt sola fide manducatur, quia eo modo habuissent eundem cibum Iudæi in Agno Paschali, quem nos in Eucharistia, & propterea non rectè opponeret Cyprianus cibum consumptibilem datum Iudæis, cibo inconsumptibili, qui datur Christianis.

SECVDVM testimonium habetur paulò inferiùs: *Panis iste, inquit, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus; omnipotentia Verbi factus est caro. & sicut in persona Christi humanitas apparebat, & latebat diuinitas; ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia.* Hoc testimonium nullam admittit solutionem, etiam si aduersarij sæpe ad illud respondere conati sint.

Respondet igitur Petrus Martyr in 2. par. libri contra Gardinerum prope finem, & rursus in 4. parte libri eiusdem, panem mutari, quia ex prophano fit sacer, & ex non Sacramento Sacramentum. Dicit autem mutari non effigie, sed natura, quia noua illa significatio Sacramentalis non accedit accidentibus panis, quæ à Cypriano dicuntur effigies, sed ipsi naturæ, & substantiæ panis. Analogia enim est inter panem, & corpus Christi, quòd sicut panis nutrit corpora, ita caro Christi nutrit animas: porro ò nutrire ad substantiam pertinet, non ad accidentia. Addit verò (ne decipiamur) substantiam, seu naturam panis mutari, non quòd ipsa desinat esse, quod erat, sed quòd acquirat aliquid, quod non habebat: quemadmodum

dum mutari dicitur homo, cum ex non Grammatico fit Grammaticus, & ex priuato Princeps.

SED facile refellitur hæc solutio ex omnibus ferè vocibus, quibus utitur Cyprianus. PRIMO ex illa, *non effigie*. Nam si mutatio ista nihil est aliud, nisi additio significationis, non solum natura panis, sed etiam effigies mutatur; immò magis effigies, quam natura: siquidem id, quod propriè significat, est aliquod signum sensibile, qualia sunt accidentia panis, cui ergo Cyprianus ait, *non effigie, sed natura mutatus?*

Respondet Martyr, substantiam panis sensibilem esse per accidentia sua, & ipsi propriè conuenire analogiam illam nutritionis.

AT licet substantia sensibilis sit per accidentia, tamen signum esse, magis conuenit accidentibus, quam substantiæ. signum enim est id, quod per se, & immediatè sensibus percipitur. Neque verum est, analogiam illam nutritionis esse in substantia, & non in accidentibus; tum quia substantia sine accidentibus non nutrit: tum verò maximè ut aliquid sit signum nutritionis spiritualis, non requiritur, ut verè nutriti possit corporaliter, sed requiritur, ut repræsentet externa specie eam rem, quæ nutrire solet. Nam serpens æneus fuit vera figura Christi crucifixi, ob analogiam inter serpentem, & Christum; & tamen serpens ille æneus non habuit substantiam veram, sed solum figuram serpentis. Et linguæ igneæ, quæ super Apostolos apparuerunt, rectissimè significabant donum eloquentiæ diuinitus datum Apostolis, ob analogiam inter linguam, & illud donum: & tamen linguæ illæ non habuerunt substantiam, sed solum figuram linguæ. Denique in omnibus visionibus Prophetarum, & in fomnis diuinitus immisissis, Pharaoni, Nabuchodonosor, & aliis, & in tota Apocalypsi describuntur plurima signa rerum aliarum, ob analogiam inter res naturales, & diuinas: & tamen signa illa non habebant substantiam rerum naturalium, sed figuram externam tantum. Sic igitur accidentia panis propriè signa sunt corporis Domini, ob analogiam inter panem, & Christum: per accidens autem est, ut sub illis accidentibus sit substantia panis, vel non sit: nulla igitur causa reddi potest, cur Cyprianus dixerit, *non effigie, sed natura mutari panem*, si mutari est acquirere nouam significationem.

SECUNDO refellitur ex illa voce, *sed natura*. Nam non dicit

dixit Cyprianus, naturam panis mutari, ut Martyr videtur accepisse, sed, panem natura mutari: panem autem natura mutari, est, panem naturaliter, id est, substantialiter mutari; naturam enim eo loco pro substantia accipi, fatetur aduersarius. At acquirere significationem nouam, non est mutari substantialiter, sed accidentaliter tantum, immò ne accidentaliter quidem, nisi secundum rationem, cum sit illa significatio relatio rationis.

SEd inquit Petrus Martyr, *non solum mutatur panis, quia acquirit nouam significationem; sed etiam quia efficitur instrumentum Dei ad mouēdos animos nostros.* AT si petas, quomodo sint Sacramenta instrumenta Dei ad mouēdos animos, nihil respondere poterit, nisi significando, & repræsentando: nec enim tribuunt ipsi Sacramētis vllam efficientiam veram, ut supra demonstrauius.

TERtIO refellitur ex illis verbis: *Omnipotentia Verbi.* Nam quæ omnipotentia requiritur ad faciendum nihil: SED ait Petrus Martyr, requiri omnipotentiam, quia solus Deus potest instituire Sacramenta. CONTRA; nam omnipotentia requiritur in eo, qui instituit Sacramenta, ut verè perficiat, quod Sacramenta significant, id est, iustificet hominem. At non requiritur vlla omnipotentia ad faciendum, ut res aliqua significet: id enim etiam homines facere possunt. Porro Cyprianus non ponit omnipotētiam Dei in efficiendo, quod Sacramenta significant; sed in mutatione panis in carnem; sic enim ait: *Omnipotentia Verbi factus est caro;* nulla potentia requisita est.

QUARTO ex illa similitudine: *Sicut in persona Christi humanitas apparebat, latebat diuinitas; ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia.* Vbi Cyprianus non dicit, quod aduersarij ex hoc loco colligunt, in Sacramento esse duas naturas, ut sunt in Christo; ac proinde manere naturam panis: sed dicit ita latere sub specie visibili panis Deum verum, ut latebat sub specie visibili carnis Christi, dum is in terris conuersaretur. Et ne quis dicat in Sacramento latere Deum per solam repræsentationem, addit aduerbium, *ineffabiliter,* quo declaratur mysterium hic subesse maximum, & difficillimum: nulla autem difficultas in eo, quod panis significet Christum.

TERTIUM testimonium est in eodem sermone: *Non est huius Sacramenti doctrina, & schola Evangelica hoc primum magisterium protulerunt, & Doctore Christo primum hac modo innotuit disciplina, & biberent sanguinem Christiani, cuius esum legis antiquae auctoritas districtissime interdicat, qui quippe esum sanguinis prohibet, Evangelium praecipit & bibetur.* Hæc ille. Vbi nisi propriè de sanguine loquatur, nihil prorsus dicit: non enim lex vetus prohibebat sanguinem figuratè sumptum; in primò Hebræi in potu aquæ de petra scaturientis, Christi sanguinem bibebant figuratè; ut modò Sacramentarii facere se dicunt in Eucharistia.

Sed iam adferenda sunt testimonia, quæ ex Cypriano adfert Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 170. & sequentibus nouem: collegit enim ipse omnia loca, quæ ab aliis citari solent. PRIMVM ergo ex isto ipso serm. de carne Domini profert illa verba: *Vsque hodie hoc veracissimum, & sanctissimum corpus suum creat, & sanctificat, & benedicit, & pie sumentibus diuidit.* Quo loco, pro se aduentum arripiunt illud: *Creat, sanctificat, benedicit, diuidit;* hæc enim omnia pani conueniunt, non ipsi corpori vero Christi.

RESPONDEO; Cyprianum alludere voluisse ad Canonem Missæ, ubi post consecrationem panis, dicimus: *Per quem omnia semper nobis bona creas, sanctificas, benedicas, & præstas nobis.* Porro tam in verbis Canonis, quàm in verbis Cypriani, illa: *Creas, sanctificas, & benedicas,* referuntur ad materiam vnde conficitur corpus Christi: agimus enim Deo gratias, quod per Christum nobis panem primum creet, deinde per eundem sanctificet, & benedicat, conuertendo in corpus suum, & sic nobis præbeat. Itaque similis est illa sententia: Christus corpus suum creat, sanctificat, diuidit: ac si quis de pane diceret, hic panis primò seminatur, deinde metitur, tum molitur, coquitur, & tandem comeditur. Non enim sensus esset, panem sub forma panis, seminari, meti, moli, &c. sed quod ad materiam vnde fit, primò seminari, deinde meti, &c. Quod autem loquatur Cyprianus de vero corpore, non de signo corporis, quod nobis diuidi, id est, distribui dicit, potest aquam panis creatus, & sanctificatus est, pater ex illo adiuuncto, *Veracissimum:* neque enim dici potest veracissimum, quod non nisi figuratè corpus est.

SECUNDVM testimonium ex eodem sermone: *Panis iste communis in carnem, & sanguinem mutatus procreat vitam, & incrementum corporibus: ideoq; ex consuetor rerum effectu fidei nostra adiuua infirmitas sensibili argumento edocta est, & visibilibus Sacramentis inesse vita aeterna effectum.* Hæc ille. Hinc deducit Petrus Martyr, panem Eucharistiæ, etiam post mutationem Sacramentalem nutrire nostra corpora, & esse verum panem, & ex illa analogia nutritionis vocari corpus Christi, &c.

RESPONDEO; Errat hoc loco toto cælo Petrus Martyr. Neque enim Cyprianus loquitur de pane Eucharistiæ, cum dicit, *in carnem*, & alere corpora nostra; sed rationem reddit, cur ex pane communi fiat Eucharistia, & cur aliquando corpus Christi dicatur panis. Rationem autem esse dicit, quia sicut panis communis, id est, verè materialis, & triticeus, dum mutatur in carnem, & sanguinem nostrum per naturalem actione caloris naturalis, nutrit nos, & auget: ita corpus Christi spiritualiter nos nutrit, & auget. Itaq; non loquitur de nutritione Sacramentali, cum dicit: *Panis communis in carnem, & sanguinem mutatus*, sed de naturali mutatione, quæ fit in nobis, dum cibo nutrimur.

TERTIVM testimonium ex fine eiusdem sermonis: *Hæc quoties agimus, non dentes ad mordendum acuiamus, sed fidei sinceram panem sanctum frangimus.*

RESPONDEO; Declarat his verbis Cyprianus fructum Sacramenti non consistere in corpore nostro delectando, vel fraginando, sed in animo nutriendo, & reficiendo. Non enim acueruntur dentes quicumque aliquid sumere volunt per oris instrumentum; sed qui avidè sumere cupiunt, ut palatum delectent. Certè qui medicamentum amarum comedere iubentur, non dicuntur acueri dentes, quia non sumunt, ut delectentur eo cibo, sed inuiti accipiunt, ut sanentur.

QUARTVM testimonium est ex eodem sermone, ubi legimus: *Solus quippe Filius Patri consubstantialis est, nec diuisibilis est, nec partibilis substantia Trinitatis: nostra vero, & ipsius coniunctio nec miscet personas, nec unit substantias, sed affectus consociat, & confederat voluntates.* Hæc ille. Ex quo loco Petrus Martyr colligit, nullà esse inter nos, & Christum, corporalem vnionem, sed solùm spiritualem; proinde non corpore, sed spiritu solo Christi corpus à nobis manducari.

RESPONDEO; Loquitur Cyprianus de illa vnione, quæ est proprius, & principalis finis Eucharistiæ: ac negat per Eucharistiã ita nobis vniri Christum, vt efficiamur cum illo vna persona, sicut fit in mysterio Incarnationis; vel vt efficiamur vna natura, quomodo vnum est Pater cum Filio in articulo Trinitatis: & solum affirmat vniri nos Christo per affectus, & voluntatis confederationem. Porro corporalem vnionem, qualis est inter nos, & Christi corpus per Eucharistiã, Cyprianus neq; negat, quia reuera fit, neq; asserit, quia non est illa vnio finis Eucharistiæ, sed potius medium. Nam etiam in impiis illa vnio inueniri potest; & obest, non prodest, cum non perducit ad spiritualem vnionem, quæ est verus finis huius Sacramenti.

QVINTVM testimonium ex eodem sermone: *Vt sciremus, inquit, quod mansio nostra in ipso, sit manducatio. Et infra: Esus igitur huius carnis, quadam auuiditas est, & desiderium manendi in ipso. Et infra: Quod est esca carni, hoc anima est fides.*

RESPONDEO; Cyprianus his verbis de Sacramenti effectu loquitur; id enim est comedere Christi carnem, quantum ad effectum, & fructum, manere in ipso per fidem, & charitatem. Hoc tamen testimonium non Petrus Martyr, sed alij quidam adferre solent.

SEXTVM testimonium sumit Petrus Martyr ex sermone de vnctione Chrismatis: *Dedit, inquit, Dominus noster in mensa, in qua vltimum cum Apostolis participauit conuiuium, panem et vinum, in cruce vero manibus militum corpus, ut ad illud vulnerandum: Et in Apostolis secretius impressa sincera veritas, & vera sinceritas, exponeret gentibus, quomodo vinum & panis caro esset et sanguis, & quibus rationibus causa effectibus conuenirent: & diuersa nomina, & species ad vnã rem referrentur essentiam; & significatiã, & significata in istem vocabulis censerentur. Ex hoc loco colligit aduersarius panem tantum, & vinum, vt opponuntur vero corpori in cruce mortuum, esse in Eucharistiã, & idem panem vocari corpus, & vinum sanguinem, quia illa significant, ista significantur.*

RESPONDEO; Verba Cypriani non carent obscuritate: tamen rectè expensa, Catholicis, non hæreticis fauent. PRIMUM igitur cum Cyprianus ait Christum in mensa dedisse Apostolis panem edendum, militibus autem in cruce dedisse corpus

corpus vulnerandum: non opponit panem corpori, sed corpus sub specie panis eidem corpori in specie sua; siue corpus ut cibum, eidem corpori ut victimæ. Id patet PRIMVM, quia idē iste auctor in superiore sermone disertis verbis docuit; panem natura mutari, & fieri carnem omnipotentia Verbi. DEINDE idem patet, quia in toto eo sermone tractat hic auctor de excellentia religionis Christianæ supra Iudaicā, conferens hinc inde Sacramenta: at certè nihil ad hanc excellentiā pertinet, quod habeamus merum panem in Sacramento.

PRAETEREA explicat continuò Cyprianus, cur dederit Dominus panem, & vinum in cœna; ratio autem eius nõ bene cohæret, nisi per panem, & vinum intelligamus corpus, & sanguinem sub specie panis, & vini. Ratio quam subiungit, habet quatuor membra; dicit enim Dominum dedisse panem, & vinum, ut Apostoli secretò edocti synceram veritatem, posset aliis omnibus explicare ista quatuor. PRIMO, quomodo panis, & vinū caro sit, & sanguis. SECUNDO, quomodo causæ effectibus conueniant. TERTIO, quomodo diuersa nomina, vel species ad vnā reducantur essentiam. QUARTO, quomodo & significantia, & significata iisdem vocabulis censeantur.

PRIMVM membrū à nobis rectissimè exponitur. Dicimus enim Apostolos facilè intellexisse, & aliis explicare potuisse; quomodo panis esset caro; quia verè panis ille sanctificatus, qui exterius panis videbatur communis, & vsitatus, caro Domini erat, dicente ipso: *Hoc est corpus meum.*

SECUNDM etiam membrum nos rectè exponimus. Intellexisse enim Apostolos dicimus ex eo, quod acceperunt corpus sub specie panis, quomodo causæ cum effectibus conueniant, id est, quomodo caro Domini verè nutriat, & reficiat animas fideliter eam manducantium: id enim intellexerunt ex analogia panis, sub cuius specie carnem Domini sibi dari videbant.

TERTIVM quoq; membrum rectè exponimus. Dicimus enim Apostolos intellexisse, quomodo nomina, ac species diuersæ ad vnā reducantur essentiā: quia videlicet per consecrationem Eucharistiæ ex pane fit caro Domini, & vnica tantum essentia remanet, carnis videlicet; quæ tamē diuersa nomina recipit; nam & dicitur caro, quia talis est per substantiam, & dicitur panis, quia talis est per effectum.

Deni-

Denique **Q**UARTVM membrum rectè à nobis exponitur, quomodo scilicet & significãtia, & significata iisdem vocabulis censeantur, id est, cur panis Eucharistiæ dicatur caro, & cur caro Domini dicatur panis. Nam caro Domini, quæ est res significata, potest dici panis, quia datur sub specie panis; & potest ille panis, qui exteriori specie sua corpus Domini significat, dici caro, quia reuera quoad substantiam, est caro. Itaq; omnia coherent in nostra interpretatione. At aduersarius nõ ita facilè se expedire potest, & præsertim quoad tertium membrum illius rationis. Quomodo enim, quælo, ad vnã essentiam reducuntur diuersæ species, id est, panis, & caro, si nulla sit realis mutatio?

Respondet Petrus Martyr reduci ad vnã essentiam, qui sunt vnũ Sacramentum: Sacramentum enim Eucharistiæ integrum cõstat ex signo, & re significata. At absurdissimum est quod dicit. Cùm enim signum & res significata sint opposita relatiuè, quomodo potest vnũ aliquid ex signo, & re significata constare? Non enim vult ipse dicere, quod Catholici dicunt, Sacramentum constare materialiter ex signo, & re significata re ipsa præsentè, & cum signo coniuncta; sed formaliter cõstare ex signo, & re signata, quorum vnũ tantum abest ab altero, quãtum cœlum à terra: signum enim est tantum in terra, & res signata tantum in cœlo.

SEPTIMVM testimonium sumit ex epist. 6. libri 1. ad Magnum, vbi scribit Cyprianus, corpus Domini panem vocat ex multorum granorum adunatione congestum, & sanguinem vinum ex botris pluribus expressum.

SED nulla est hîc noua difficultas; explicat enim Cyprianus, cur Dominus ex pane, & vino hoc Sacramentum significare voluerit, & non ex aliqua alia re: rationem autem se dicit propter analogiam, quæ est inter panem, & vinum, & Ecclesiam Domini, quæ per Sacramentum illud significatur.

SED vrget aduersarius illa verba: *Panem vocauit corpus*, atque inde colligit, *ergo panis est corpus; non est autem proprie, ergo tropicè.* **R**ESPONDEO, panem ex Cypriani sententia vocatum esse à Domino corpus, cùm dictum est in cœna *Hoc est corpus meum.* Quare panis vocatus est corpus, sed ipsa uocatione factus est verè corpus; & ided non sequitur, panem dum est panis, esse corpus, sed qui fuerat panis, iam esse cor-

pus. Quemadmodum cum exercitus priuatum aliquem militem appellabat Imperatorem, ipsa appellatione fiebat ille Imperator: nec poterat dici, homo priuatus est Imperator, sed qui fuerat paulo ante priuatus, nunc est Imperator.

QUATVVM testimonium proferunt ex lib. 2. epistol. 3. ad Ceciliam, ubi sic legimus: *Nec potest videri sanguis eius, quo redempti sumus, esse in calice, quando Vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur.* Et infra: *Videmus in aqua populum intelligi, in vino Verè ostendi sanguinem Christi.* Et infra: *Sic Verò calix Domini non est aqua sola, aut Vinum solum, nisi Virumq; sibi misceatur: quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi Virumq; adunatum fuerit, & copulatum, & panis vnius compage solidatum.* Ex hoc loco deducunt aduersarij **P**RIMO, vinum necessariò debere esse in calice, etiam post consecrationem. Nam post cōsecrationem, vinum ostendit sanguinem Domini; quod autem non est, nihil potest ostendere. **S**ECUNDO, eo vino sanguinem Domini ostendi, id est, significari, ac proinde non esse in calice Domini, nisi figuratè. **T**ERTIO, eo vino non ostendi sanguinem præsentem, & in calice re ipsa existentem, sed absentem. Nam eo modo per vinum ostenditur sanguis, quo per aquam populi: populi autem non sunt in calice, nisi significatiuè. Hoc argumentum vrgent Petrus Martyr, Petrus Boquinus, Beza, & alij.

RESPONDEO; Locum hunc Cypriani, quo Petrus Martyr lib. contra Gardinerum, obiecto 175. in fine, gloriatur ita perspicuè asseri suam sententiã, vt ex nullo alio possit asseri clariùs, nihil omninò pugnare cum sententiã Catholicorum, sed apertè destruere sententiã hæreticorum.

OBSERVANDVM est enim, multum interesse inter has duas propositiones; Vinum est sanguis Domini, & sanguis Domini est vinum. Nam prior propositio docet vinum esse sanguinem per similitudinem; re ipsa autem, & propriè esse vinum, non sanguinem: posterior cōtra docet, sanguinem esse vinum per similitudinè; re ipsa autem, & propriè esse sanguinem, nõ vinum; nec enim propriè esse potest, aut vinum sanguis, aut sanguis vinum, cum res illæ sint specie diuersæ, & (vt loquuntur) termini disparati. Hinc fit, vt prior propositio, si apud Cyprianum vel alium Patrem inueniatur, non sit pro nobis, neque contra nos: posterior autem sit apertè pro nobis cōtra aduer-

aduersarios. Nam illa propositio; Vinum est sanguis Christi significatiuè, solùm requirit, vt in Eucharistia sit vinum, quantum ad id, quod significat, id est, quantum ad accidentia exteriora: nam, vt supra ostendimus, ratione accidentium tantum vinum significat. Verè autem in Eucharistia remanet vinum, quantum ad accidentia significantia sanguinem Christi. Vtrum autem cum accidentibus illis sit in Eucharistia substantia vini, aut ipse Christi sanguis: illa propositio nihil dicit; atque ita neque est contra nos, neque pro nobis. Altera autem propositio, nimirum, Sanguis Christi est vinum per similitudinem, est omninò pro nobis: nam requirit necessarium vt in calice sit sanguis propriè, qui tamen habeat cum vino similitudinem. Neque possunt dicere, sanguinè Domini esse alicubi, quoad accidentia, non quoad substantiam, vt nos dicimus de vino. Nam non est impium separare accidentia vini ab ipsa eius substantia: impium autem esset separare accidentia realia Christi ab eius substantia; id enim esset Christum verè perimere.

Iam igitur aduersarij in Cypriano priorem tantum propositionem videre potuerunt, quæ, vt ostendi, non est contra nos: at posteriorem etiam illis in eodem loco Cypriani ostendemus, quæ est apertissimè contra eos. Sic enim loquitur illa epistola non procul à principio: *Nam cum dicat Christus; Ego sum vitis vera; Sanguis Christi non aqua est vitæ, sed vinum. Nec potest videri sanguis eius, quo redempti sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur.* Hæc ille. Vbi sicut dicit, Christum esse vitem, non vitem esse Christum; ita dicit sanguinem eius esse vinum, non vinum esse sanguinem: & cum sanguinem, quo redempti sumus, dicit esse in calice, sed demonstrari debere per vinum, quia sanguis est similis vino, non aquæ. Et infra citat illud Genes. 49. *Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine sua amictum suum.* Et illud Isa. 63. *Quare rubicunda sunt vestimenta tua, & indumenta tua velut à calcatione particularis? vt prober sanguinem Domini dici vinum, non vinum dici sanguinem. Non enim Dominus lauit stolam suam (id est, carnem suam in passione) vino significante sanguinem, sed vero sanguine, qui habet cum vino similitudinem. Habemus ergo in Cypriano posteriorem illam sententiã, quam ostendere volebamus.*

Iam ad illa tria, quæ ex Cypriano colligebant aduersarij, nullo negotio responderi potest. Ad PRIMVM dico, vinum debere esse in calice, saltem quoad accidentia, vt diximus, quia per ea sanguinem ostendit. Ad SECUNDVM dico, sanguinem Domini vino significari, sed præsentem in calice, non absentem. Nam vt ex Cypriano audiuius, quod est in calice, vinum dicitur per similitudinem, sanguis autem est per proprietatem, & is sanguis, quo redempti sumus. Ad TERTIVM dico, comparationes non in omnibus rebus cõuenire debere. Quare licet dicat Cyprianus per vinum significari sanguinem, per aquam populos: non tamen inde colligi debet, in omnibus pares esse populos, & sanguinem Domini, vt si sanguis verè in calice sit, ibi etiam populos esse oporteat. Nam alioqui sanguis Domini significatur vt precium, & vt potus, populi autem non ita significantur: & denique principaliter in Eucharistia repræsentatur corpus, & sanguis Domini, secundario autem populi. Ac de Cypriano hæc tenus.

CAPVT DECIMVM.

QVARTA ætas Ecclesiæ ab anno Domini CCC. ad CD.

Testimonium Nicæni Concilij.

SEQVITVR nunc ætas Ecclesiæ QVARTA, in qua habemus duodecim insignia testimonia, videlicet Nicæni I. Concilij, Athanasij, Hilarij, Cyrilli Hierosolymitani, Ambrosij, Basilij, Oprati, Gregorij Nysseni, Gregorij Nazianzeni, Ephrem, & Epiphaniij. Ac PRIMVM exstat testimonium NICAËNI Concilij I. in Actis eiusdem Concilij in Vaticana Bibliotheca his verbis: *Iterum etiam hic in diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem, & calicem, sed attollentes mentem fideliter intelligamus situm in sacra illa mensa agnum illum Dei, tollentem peccata mundi, incruente a sacerdotibus immolatum, & preciosum ipsius corpus, & sanguinem verè nos sumentes credere hac esse nostra resurrectionis symbola: propter hoc enim neq; multum accipimus, sed parum, vt sciamus non ad satietatem, sed ad sanctificationem sumi.*

Hoc

Hoc testimonium agnoscunt etiam aduersarij, vt Ioannes Oecolampadius in Dialogo cum Nathanaële, Ioannes Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 36. Petrus Boquinus in libro de cena Domini contra Heshusium, VVilhelmus Klebitius in libro de victoria veritatis in solutione 3. argumenti: ac nitentur ipsi grauiissimum hoc testimonium ad suam hæresim tribuendam trahere, quasi Concilium admoncat, vt non queramus Christi corpus in sacra mensa sub speciebus panis, sed in cœlum mente conscendamus, atq; ibi fide Christi corpus comedamus. SED falluntur apertissimè. Iubet enim Concilium, vt non hæreamus in speciebus panis, & vini, quasi nisi ibi sit, nisi quod oculi nobis renunciant, sed fide intelligamus ibi verè esse corpus Christi, licet corporalibus oculis non videatur.

Hanc esse Concilij sententiã, ita probari potest. Primum quoniam Concilium, postquam dixerat non humiliter habendum esse in pane, & vino, sed mentem attollendam; adiungit, fide conspiciendum agnum Dei situm in sacra mensa. Debuisset autem secundum aduersarios dicere, fide conspiciendum esse Christum in cœlo ad dexteram Patris. Vult igitur Concilium, vt ad ipsam mensam attendamus, sed in ipsa tantum symbola externa, quàm quod sub ipsis latet confidamus. Klebitius per sacram mensam intelligit cœlum; dicit enim, Concilium velle, vt in cœlesti mensa, non in altari lapideo, agnũ Dei queramus. At fallitur apertissimè. Nam Concilium in eadem diuina, & sacra mensa ponit symbola panis & vini, in qua ponit agnum Dei, vt patet ex primis verbis: *in diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem.* Atqui symbola panis non sunt in cœlo, sed in altari lapideo: ergo diuina mensa non est cœlum, sed altare in terris. Ac ne fortè dicant in altari esse corpus Christi significatũ, Concilium velle, vt non attendamus ad symbola, quatenus sunt res materiales, sed quatenus Christum representant: didit Concilium illam particulam, *situm.* Cũ enim didit agnum Dei situm esse in sacra mensa, & eundem agnum ponit symbolis; manifestè declarat, agnum Dei verè & propriè, ac re ipsa esse in mensa, & non solum quatenus per symbola representatur.

SECUNDO idem probatur ex eo quod Concilium dicit agnum Dei in sacra mensa à sacerdotibus immolari; nam per

agnum omnes intelligunt ipsum Christum, vt distinguitur contra symbola, quem aduersarij solum in cælo esse dicunt. At non potest manibus sacerdotum immolari, si tantum est in cælo; neque enim tam longas manus habent sacerdotes, vt ad cælum pertingant.

TERTIO probatur ex illis verbis: *Preciosum corpus eius nos Verè sumentes.* Quorsum enim illud, *Verè*, nisi vt opponatur figuræ? *AT*, inquiunt, *nos Verè sumimus corpus Domini, sed corde, non corpore.* SED repugnant verba sequentia, vbi symbola resurrectionis nostræ dicuntur corpus, & sanguis Domini. Quia enim mortalia corpora nostra cum immortali corpore Domini verè cõiunguntur; inde aptissimè significatur futura corporum nostrorum resurrectio: si autem sola esset coniunctio animorum cum corpore Domini, solus animus resurrecturus significaretur.

CAPVT XI.

Testimonium S. Athanasij.

SANCTVS ATHANASIVS, qui ipso tempore Nicæni Concilij floruit (quippe qui eidem Concilio interfuit) citatur à Theodoro in 2. Dialogo in hæc verba: *Corpus est, cui dicit; Sede à dextris meis; cuius etiam fuit inimicus Diabolus cum malis potestatibus, & Iudai, & Graci, per quod corpus Pontifex, & Apostolus fuit, & dictus est per id quod nobis tradidit, mysterium, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur, & sanguis noui Testamenti, non veteris, qui pro vobis effunditur. Diuinitas autem, neque corpus habet, neque sanguinem.* Hæc citantur ex oratione de fide, quæ etsi fortasse nunc non extet, tamen sufficit Theodoretum testimonium, vt non dubitemus hæc verba esse S. Athanasij. Porro in hoc loco probare vult Athanasius, Christum verum corpus habuisse, & non solum in eo fuisse veram diuinitatem, sed veram etiam carnem. Id autem probat, quia Christo dicitur à Patre: *Sede à dextris meis;* sedere autem in certo loco, non diuinitati, sed corpori conuenit. Item probat ex eo, quod Christus vt Pontifex, & sacerdos corpus suum obtulit, & tradidit nobis, cum ait: *Hoc est corpus meum.* Vbi si non verum, & propriè dictum corpus intelligeret Athanasius, hæreticis faueret, quos oppugnabat: illi enim

M m enim

enim fatebantur Christum habuisse corpus quoddam apprensens, atque ad eò figuram corporis, sed negabant verum corpus humanum habuisse.

SED obiiciunt aduersarij alium locum ex Athanasio. Nam in tractatu super illa verba: *Quicumq; dixerit Verbum in filium hominis, remittetur ei, &c.* Sic ait: *Quot hominibus corpus eius suffecisset ad cibum, ut conuersi mundi alimonia foret. Sed propterea ascensionis suae in caelum mentionem fecit, ut à corporali intellectu abstraheret, ac deinde carnem suam (qua loquutus erat) cibum è supernis caelestem, & spirituales alimoniam, & ab ipso donandam intelligerent. Quae enim quae sum vobis, inquit, spiritus, & vita sunt; quod per me est, ac si diceret; Corpus meum, quod ostenditur, & datur mundo, in cibum dabitur, ut spiritualiter unicuiq; tribuatur, & fiat singulis tutamen, praeseruatioq; ad resurrectionem aeterna. Haec ille. De hoc loco ita triumphat Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 180. ut dicat: Hoc argumento vix puto illum aliud firmitus esse, aut magis certum ex his, quae sumuntur ex Patribus.*

RESPONDEO; In tribus rebus consistit vis argumenti aduersariorum. PRIMUM in eo, quod Athanasius dicat, manducationem corporis Domini non debere accipi carnaliter, quia non sufficeret caro Christi tam multis, qui eam manducaturi sunt, si carnaliter sumi deberet. AT QVI hoc non pugnat contra sententiam nostram, sed cõtra Capharnaitas, qui putabant debere diuidi carnem Christi in particulas, & sic distribui manducantibus: hoc enim modo verè non sufficeret carni multis sine nouo aliquo miraculo. Nos autè dicimus ita sumi carnem Christi, ut indiuisibiliter ab omnibus sumatur tota.

DEINDE in eo, quod Athanasius dicit, carnem Christi esse alimoniam spirituales, & spiritualiter distribui. SED neque hoc pugnat cum sententia nostra. Vocatur enim caro Christi rectissime alimonia spiritualis, quia datur in cibum spirituale non corporis, & distribuitur spiritualiter, non corporaliter, quia non diuiditur in partes, sed datur tota simul, ut diximus, indiuisibiliter. Vnde etiam S. Bernardus in sermone de laetitia Martini dicit, carnem Christi spiritualiter dari, & manducari, & tamen ibidem dicit in Sacramento adesse veram carnis substantiam.

VLTIMO in eo, quod Athanasius dicit, Christum carnem habere

queretur de manducatione carnis suæ, meminisse ascensionis in cœlum, vt auditores abstraheret à corporali intellectu. Sed neq; hoc officit causæ nostræ. Dominus enim meminit ascensionis, vt ostenderet, carnem suam non manducandam more aliarum carniū, qui erat corporalis intellectus Capharnaitarum, sed spiritali quodam modo: si enim Dominus dedisset carnem suam in particulas discerptam, vt Capharnaitæ suspicabantur esse dandam, certè in cœlum ascendere non potuisset cum illa carne. Cùm ergo discimus, Christum ascendisse in cœlum cum immortalī, & gloriosa carne; simul discimus carnem illam non manducari carnaliter, ita vt lacere- tur, & consumatur.

Nihil igitur ex loco illo Athanasij colligitur contra Ca- tholicorum sententiam, sed contrà potius aliquid pro ea col- ligitur. Nam quod ait ibidē Athanasius, illud ipsum corpus, quod ostensum est mundo, & datum ad mortem pro mundi vita, dari nūc nobis in cibum, satis apertè indicat verum cor- pus nobis dari, non corpus symbolicum; non enim corpus symbolicum datum fuit ad mortem pro mundi vita. Istud au- tem verum corpus dari nobis non solūm per apprehensio- nem fidei, sed etiam per apprehensionē oris corporalis, indi- cant illa verba Athanasij: *Vt sit nobis tutamen, & preservatio ad resurrectionem.* Nam (vt supra diximus) veteres Patres pro- bare solebant corporum resurrectionem, ex coniunctione corporis nostri mortalis cum corpore Christi immortalī in Sacramento Eucharistiæ.

CAPVT XII.

Testimonium S. Hilarij.

BEATVS HILARIVS æqualis Athanasij fuit: hos eū duos eximios Doctores simul Dominus ex- citavit, vt fidem contra Arianos defenderet, ille in Oriente, hic in Occidente. Is igitur sic ait in 8. lib. de Trinitat. *Si enim Verè Verbum caro factum est, & nos Verè Verbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodo non naturaliter manere in nobis existimandus est? Et infra: De Veritate carnis, & sanguinis non est relictus ambigendi lo- cus; nunc enim, & ipsius Domini professione, & fide nostra Verè caro est, & Verè sanguis est, &c.*

Mm a Adhræ

Ad hæc duobus modis aduersarij respondent: neq; habent ipsi præterea locum vllum, quem ex Hilario proferant. Caluinus in vltima admonitione ad VVestphalum, cõtenet Hilariũ hyperbolicè loqui. Sed refellitur facillimè ex ipso Hilario, qui quasi præuidisset, quod Caluinus dicturus erat: eodem ipso loco affirmat se loqui propriè, & simpliciter. Enim ait: *Non est humano, aut seculi sensu in Dei rebus loquendum, neq; per violentiam, atq; impudentem prædicationem vellestium dictorum sanitati, aliena, atq; impia intelligentia torquenda peruersitas est. Qua scripta sunt legamus, & quæ legimus intelligamus, & tunc perfecta fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate qua dicimus, nisi eo discernimus, stultè atq; impiè dicimus; ipse enim ait: Caro non verè est esca, &c.* Vides vt Hilarius dicat, se nihil asserere humano aut seculi sensu, sed solum id, quod Scriptura ipsa rectè intellecta docet. Præterea cùm Hilarius disputet aduersus Arianos, & ex naturali vnione Christi nobiscum per Sacramentum Eucharistiæ, concludat naturalem vnionem inter Deum Patrem, & Deum Filium; si hyperbolicè loquitur de naturali vnione CHRISTI nobiscum; oportebit etiam vt loquatur hyperbolicè de vnione Patris, & Filij, ex quo sequetur esse aut Ariantum fuisse, aut certè imperitè causam fidei defendisse: neque enim Ariani negassent naturalem vnionem inter Patrem, & Filium hyperbolicè.

Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, part. 4. Theodorius Beza in Dialogo Cyclope contra Heshusium, & Petrus Boquinus in libro de cœna Domini contra eundem, respondet, Hilarium, cùm is ait nos verè sumere in Eucharistia carnem Domini, intelligere de sumptione spiritali, quæ fit per fidem: cùm autem ait, naturaliter Christum nobiscum vnionem intelligere de vnione, quæ facta est in Incarnatione. Christus enim nobiscum naturaliter vnitus est, quia naturam nostram carnis assumpsit.

ADDIT Petrus Martyr, naturalem vnionem apud Hilarium non esse realem commixtionem naturarum, sed esse vnionem aliquam maiorem, quàm sit vnio voluntatum: opponit enim ille vnionem naturalem vnioni per cõsensum voluntatis, quàm Ariani in Patre, & Filio ponebãt. Hanc autem vnionem naturalem, id est, maiorem, quàm solius voluntatis cum Christo habemus, ex sententia Petri Martyris

tum quia, vt diximus, Christus naturam nostram assumpsit; tum quia nos per fidem in Sacramento carnem eius verè sumimus. Probat verò idem Petrus Martyr, Hilarium non loqui de reali naturarum cõmixtione, cùm dicit, Christum nobiscũ vniri naturaliter per Eucharistiam, quia Hilarius quinque vniones ponit naturales. PRIMO enim dicit, omnes fideles esse vnum naturaliter, quia per fidem sunt vnum. SECUNDO dicit, nos esse vnum naturaliter, quia sumus vnum per regenerationem. TERTIO dicit, nos esse vnum naturaliter, quia sumus vnum per Sacramentum Baptismi. QUARTO dicit, nos esse vnum cum Patre, & Filio per honorem nobis à Christo communicatum. QUINTO dicit, nos esse vnum cum Christo naturaliter per Eucharistiam. Sicut ergo vniones illæ per fidem, per regenerationem, per Baptismum, per honorem, dicuntur naturales, quia includunt aliquid præter consensum voluntatis, licet non includant naturarum cõmixtionem: ita etiam vnio, qua Christo coniungimur, dum per fidem carnem eius apprehendimus, dici potest naturalis, licet non includat realem vnionem carnis Domini cum nostra. Hæc illi.

At refelli possunt hæc aduersariorum figmenta ex ipso Hilario multis modis. PRIMO ex illis verbis: *Nos Verè Verbum carnem cibo Dominico sumimus.* Quod enim ait (*cibo Dominico*) cogit vt intelligamus de manducatione corporali, non de sola spiritali, vt ipsi volunt: nam cibus Dominicus omnium consensu, est Eucharistia. Vult igitur Hilarius nos, dum Eucharistiã percipimus, in illa, & per illam, verè carnem Domini sumere.

SECUNDO ex illis verbis: *De naturali in nobis Christi Veritate, qua dicimus, nisi ab eo discimus, stulte atq; impiè dicimus.* Hæc enim verba indicant, mysterium Eucharistiæ tale esse, vt paradoxum stultissimum videri possit, nisi à Deo proponeretur. At Christum sola fide manducari, & esse in nobis, eo tantum modo, quo sunt cetera, quæ animo apprehenduntur; neque paradoxum, neque stultum aliquid videri potest, etiamsi id non diceretur à Deo. Verè autem stulti haberi possemus, si absque Dei verbo crederemus, veram Christi carnem ore corporali manducari: nam id semper infideles stultissimum paradoxum aestimârunt, vt notum est de Auerroce, & de aliis.

TERTIO ex illis verbis: *De Veritate carnis et sanguinis non est relictus ambigendi locus; nunc enim & ipsius Domini professione, et fide nostra Verè caro est, et Verè sanguis est.* Et mox: *An hoc Veritas non est? contingat planè his Verum non esse, qui Christum Iesum Verum esse Deum negant.* HÆC verba non possunt accipi, nisi vno ex his tribus modis. Aut enim vult Hilarius dicere, veram carnem Christum assumpsisse; aut veram carnem fide manducari in Sacramento; aut veram carnem ipsa & ore corporis sumi, cum sumitur Eucharistia. PRIMA intelligentia, quam amplectuntur Beza, & Boquinius, fortè Petrus Martyr, non est ad mentem Hilarij. Nam non disserit eo loco de Incarnatione, sed de Eucharistia; neque disputat cõtra Manichæos, qui negabant Christum habere veram carnem, sed contra Arianos, qui negabant Diuinitatem Christi, non carnem. Præterea paulò antè dixerat de veritate Christi in nobis, *nisi ab eo discimus, &c.* & attulerat illam Scripturam: *Caro mea Verè est cibus*, vt probaret Christi carnem nobis naturaliter vniri: post illa autem verba immediatè subiungit: *De Veritate carnis, & sanguinis non est relictus ambigendi locus;* & quæ sequuntur. Loquitur igitur de veritate carnis nobis communicatæ, non veritate carnis assumptæ. Denique illa probatio, qua probat Hilarius non posse ambigi de veritate carnis Domini, quia Christus, qui dixit: *Caro mea Verè est cibus*, verè Deus est; apertissimè indicat eum loqui de veritate carnis in Eucharistia, non de Incarnatione. Nam non recitatur, Christum habere veram carnem, quia idem Christus Deus est, vel quia dixit: *Caro mea Verè est cibus*. At recitatur, quia Christus Deus est, qui dixit, carnem suam esse cibum nostrum: cum enim Deus sit, potuit præstare quod dicebat. SECUNDA intelligentia coincidit cum prima. Nihil enim aliud est, veram carnem fide manducare; nisi credere Christum habere veram carnem, & in ea carne verè esse mortuum promissis. Neque ad hoc probandum oportebat adducere argumentum ex Diuinitate Christi id afferentis: non enim difficile est (posito mysterio Incarnationis) veram carnem fide manducari. Remanet igitur TERTIA intelligentia, quæ sine dubitatione est ad mentem Hilarij.

QUARTO, probatur ex eo, quod Hilarius sæpissimè repetit, Christum naturaliter esse in nobis per sumptionem Eucharistia.

charistiæ. Nam apud Hilarium, vnum esse in alio naturaliter, est naturam vnius verè in altero esse, vt patet ex multis locis, sed maximè ex illis verbis, quæ habentur in eadem pagina: *Cur gradum quendam, atq; ordinem consummandæ Unitatis exposuit, nisi vt cum ille in Patre per naturã Diuinitatis esset, nos contrã in eo per corporalem eius natiuitatem, et ille rursus in nobis per Sacramentorum inesse mysterium crederetur?* Vbi docet, Filium esse in Patre naturaliter, quia natura Filij verè est in Patre, cum sit vna vtriusq; natura: item nos esse in Christo naturaliter, quia verè naturam nostram sibi Deus vniuit per mysterium Incarnationis. Denique Christum naturaliter esse in nobis, quando sumimus Eucharistiã, quia naturam carnis suæ nobis vnit. Sicut igitur verè, & propriè natura Filij est in Patre, & natura nostra est in Christo; ita necesse est verè, & propriè natura carnis Christi sit in nobis, quando Eucharistiã sumimus.

QVINTO, probatur ex illis aliis verbis eius, vbi explicans illud: *Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem, & qui manducat meam carnem, & ipse viuet propter me:* sic ait: *Hac verò vita nostra causa est, quod in nobis carnalibus emanentem per carnem Christum habemus, sicuturis nobis per eum ea conditione, qua viuit ille per Patrem. Si ergo nos naturaliter secundum carnem per eum viuimus, id est, naturam carnis suæ adepti, quomodo non naturaliter secundum Spiritum in se Patrem habeat, cum viuat ipse per Patrem?* Et infra: *Dicis Filium Dei carnaliter in nobis manere per Eucharistiã.* Quid potuit, quæso, clarius dici, quàm in nobis carnalibus Christum per carnem suam carnaliter manere? Si enim fide tantùm, & nõ corporis instrumento Christi carnem manducaremus; non esset in nobis carnalibus, id est, in nobis, quatenus carne constamus, sed esset in mente, & animo nostro tantùm; neque esset in nobis per carnem, sed per fidem, & spiritum; neque esset carnaliter, sed spiritualiter. Præterea comparatio Hilarij apertè conuincit. Ipse enim dicit, Filium secundum spiritum viuere propter Patrem, quia vita Patris, quæ spiritus est, verè tribuitur Filio: & eodẽ modo nos viuere propter Christum secundum carnem, quia verè caro eius nobis in Sacramento communicatur.

Neque obiectio Petri Martyris concludit, quam ex Hilario ille adferebat: quod videlicet eo modo sumus naturaliter

vnum cum Christo per Eucharistiam, sicut sumus inter nos
vnum per fidem, per regenerationem, & per Baptismum, &
sicut sumus vnum cum Christo per honorem. Sunt autem tria

OBSERVANDA, pro huius argumenti solutione.

PRIMO, notandus est scopus Hilarij, & occasio totius dis-
putationis. Obiecerat ille Arianis eum locum: *Ego & Pater
& vnus sumus*, Ioan. 10. Sed responderant Ariani, intelligi
verba de vnitate voluntatis, & consensus, non de vnitate na-
turae; & attulerant in exemplum illa Scripturae loca: *Multitu-
dinis credentium erat cor vnum, & anima vna*, Actorum 4.
Et: *Qui plantat, & qui rigat, vnum sunt*, 1. Corinth. 3. Et: *Et
ipsi vnum sunt in nobis*, Ioan. 17. Hilarius igitur, vt nulla in-
cedat haereticis, ex istis ipsis locis ab Arianis allatis, probat
Patrem, & Filium esse vnum naturaliter, & non sola concor-
dia voluntatum: *Ex his*, inquit, *ipsis, quibus vniuntur, refren-
dendi sunt*. Ac PRIMVM docet, fideles inter se esse vnum cor
& vnā animam, nō solo consensu, sed naturaliter, quia sunt
vnum per fidem, & per regenerationem, & per Baptismum, ut
proinde sunt vnum per eandem fidei naturam, & per eandem
naturam nouae regenerationis, & Baptismi: omnes enim sunt
fideles, omnes filij Dei, omnes baptizati, etiam si forte inter se
nō nouerint, nec sciat vnus, quid alter velit: *Quomodo*, inquit,
*non naturalem in his intelligis vnitatem, qui per naturam v-
nius fidei vnum sunt?* Et idem dicit de regeneratione, & Ba-
ptismo, quod de fide dixit. DEINDE docet illud: *Qui plantat
& qui rigat, vnum sunt*, 1. Corinth. 3. indicare etiam natura-
lem vnitatem: sunt enim illi vnum, quia sunt ministri eiusdem
Christi, & proinde vnum sunt per naturā eiusdem ministri-
ij. Itaq; inquit, *qui per rem eandem idem sunt, natura etiam v-
num sunt, non tantum voluntate; quia & ipsi res eadem effe-
cti sunt, & eiusdem rei atq; efficientia sunt ministri*. Denique
venit ad TERTIVM locum ex Ioan. 17. *Vt & illi vnum sunt
in nobis*; & docet nos esse vnum cum Christo naturaliter, quia
per Eucharistiae participationem vnimur nobis carnis Christi
natura; & hic habet illa omnia, quae supra exposuimus.

Nota SECUNDO, aliud esse apud Hilarium, aliqua esse v-
num naturaliter; aliud autem, vnum esse in alio naturaliter.
Nam vt aliqua sint vnum naturaliter, satis est, si verē partici-
pent naturam ipsius rei, in qua sunt vnum: & hoc modo dicit
ipse, omnes fideles esse vnum naturaliter per fidem, per rege-
nera-

nerationem, & per Baptismum, quia participant naturam eiusdem fidei, eiusdem regenerationis, & eiusdem Baptismi: & similiter dicit omnes ministros esse vnum naturaliter per ministerium, quia participant eiusdem ministerij naturam. Sed vt vnum sit in alio naturaliter, nō satis est, vt participant quomodocunq; eandem naturam, sed necesse est, vt natura vnus merè sit in alio; & hoc modo dicit Filium esse in Patre per Diuinitatem naturaliter, quia natura diuina Filij, verè est in Patre: & similiter dicit, Christum esse in nobis per carnē naturaliter, quia natura carnis eius nobis verè vnitur per Eucharistiam. Atque ex his soluitur ferè tota obiectio Petri Martyris, & Bezae, & aliorum. Non enim eodem modo loquitur Hilarius (vt illi falsò assumebant) de vnione per fidem, seu regenerationem, vel Baptismum; & de vnione per Eucharistiā. Nam non dicit, Christum esse in nobis per fidem, vel per Baptismum, sicut dicit esse per Eucharistiam: neq; dicit ex fidelibus vnum esse in alio per fidem; sed omnes esse vnum per fidem.

Nota TERTIO, vnitatem per honorem apud Hilarium eandem esse cum vnitatem per Eucharistiam. Nam explicans illud eiusdem capituli 17. Ioannis: *Ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis*; dicit honorem, quem Filius habet à Patre, dedisse eundem Filium nobis, quia fecit vt essemus vnum cum illo, sicut ipse est vnum cum Patre: vt autem vnum essemus cum illo, dicit eum fecisse per mysterium Eucharistiæ, per quod ipse in nobis per carnem suam verè manet. Atq; ita soluitur tota obiectio aduersariorum: non enim ipsi intellexerunt, quid esset apud Hilarium, fieri vnum per honorem. Ac de Hilario hæc tenentur.

CAPVT XIII.

Testimonium S. Cyrilli Hierosolymitani.

BEATVS CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS, cuius laus est in II. Synodo generali, eodem tempore floruit, quo S. Hilarius, vt patet ex epist. eius ad Constantium Imperatorem. Ac de Sacramēto Eucharistiæ tam propriè, & perspicuè loquitur, vt non magis apertè loqui potuerit, si vixisset temporibus nostris. Quocirca nihil habent hæretici, quod ex illo nobis obiiciant: nos verò multa, & firmissima testimonia contra illos habemus.

PRIMUM igitur in initio Catechesis 4. mystagogice, & in re-
ta ferè Catechesi, hortatur ad non dubitandum de veritate
corporis Domini in Eucharistia: quod certè superuacuum
esset, si Eucharistia esset solum signum corporis Domini; ut
mo enim dubitare solet de eiusmodi rebus, quæ nullam ha-
bent difficultatem. Sic ergo loquitur: *Hæc B. Pauli doctrina
satis potest efficere vos certissimos de diuinis mysteriis, &c. Et
infra: Cùm Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane: Hic
est corpus meum; quis deinceps audeat dubitare? ac eodè quoque
confirmante, & dicente: Hic est sanguis meus; quis, inquam,
dubitet, & dicat non esse illius sanguinem: Quod autem dicitur
de pane, Christum affirmasse illum esse suum corpus, non si-
gnificat panem materiale esse corpus Domini, sed panem
consecratum, qui figura externa panis materialis est, sed quæ
ad substantiam panis cœlestis est; illum, inquam, panem, cor-
pus Domini esse confirmat.*

SECUNDO, in eadem Catechesi apertè ponit Cyrillus trans-
mutationem panis in corpus Domini, & solas panis species
remanere post eam transmutationem: *Aquam, inquit, dicitur
quando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, et
Cana Galilee sola voluntate; & non erit dignus cui credamus,
quod vinum in sanguinem transmutauit? Quare omni con-
uertitudine corpus, & sanguinem Christi sumamus. nam sub
specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur sanguis.
Hæc tam sunt perspicua, vt omninò nesciam, quid fingi possit
sit ad eorum peruersionem.*

TERTIO, ibidem dicit, Christi corpus, non solum animi
nostris, sed etiam corporibus verè coniungi per Eucharistiam.
*Sic, inquit, Christophori erimus, hoc est, Christum ferentes,
cùm eius corpus & sanguinem in membra nostra recepimus,
atque sicut B. Petrus dicit, Diuina natura consortes efficiemus.*
Hæc ille. Neque potest intelligi hic locus de corpore symbo-
lico, quasi solum panem in membra nostra recipiamus: nam
de illo corpore loquitur, de quo immediatè antea dicitur
corpus Domini sub specie panis sumi, vbi distinguitur corpus
à pane.

QUARTO monet ibidem, sensus nostros falli circa Eucha-
ristiam, neque esse illis obtemperandum: *Ne ergo consideretis
tanquam nudum panem, & nudum vinum; corpus enim est
& sanguis Christi, secundum ipsius Domini verba. Quamuis enim*

enim sensus hoc tibi suggerit; tamen fides te confirmet; ne ex gustu rem iudices. Et infra: Hoc sciens; & pro certissimo habens panem hunc, qui videtur a nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat; sed esse corpus Christi: & Vinum, quod a nobis conspicitur, tamen si sensui gustus Vinum esse videatur; non tamen Vinum, sed sanguinem Christi esse. Quid clarius dici potest?

NEQUE enim potest responderi, non vocari nudum panem, quia habet adiunctam significationem, & sensus in eo falli, quod nudum panem esse iudicant. Nam sensus non iudicant, utrum panis significet, vel non significet: sed iudicant rem eam esse, quæ solet naturaliter esse sub accidentibus, quæ sentiuntur. Et PRAETEREA Cyrillus non dicit falli sensus, quia non iudicant esse corpus Christi sub specie panis, sed quia iudicant rem illam, quam sentiunt, esse panem, cum non sit. At reuera panis esset, si solum adderetur significatio: non igitur sensus fallerentur, ut Cyrillus dicit. DENIQUE in sequenti Catechesi prope finem, monet communicantes, ut summa diligentia provideant, ne mica vlla Eucharistiae cadat, neue amittatur; quod, ut supra diximus, magnum est argumentum veritatis: & ibidem iubet, ut flexo genu, & in adorantium morem accedant ad Eucharistiam.

SED obiicit aliquis quod idem Cyrillus Catech. 3. mystagogica de sancto Chrismate dicit, non esse nudum unguentum post consecrationem, sicut ibidem dicit, panem Eucharistiae non esse nudum panem post consecrationem. AT QUI id confirmat sententiam nostram: nam Cyrillus non eodem modo loquitur de Chrismate, & de Eucharistia. De Eucharistia enim dicit, post consecrationem non esse panem communem, sed corpus Christi: de Chrismate autem dicit quidem non esse commune unguentum, sed non addit esse Spiritum sanctum, vel corpus Christi, sed esse Chrisma Christi, seu sanctificatum oleum.

Hæc de Cyrillo, cuius testimonium vel solum sufficere deberet: est enim hominis sancti, & antiquissimi, & ex opere eius indubitato, & clarissimum, atque apertissimum, ut nullo modo perverti possit, & est ex Catechesi, in qua solent omnia proprie, & simpliciter explicari: & denique nemo unquam reprehendit Cyrillum erroris alicuius circa Eucharistiam.

CAPVT XIV.

Testimonium S. Ambrosij.

SANCTVS AMBROSIVS rectè adiungitur Cyri-
llo, quia & eodem tempore floruit, & scripsit simi-
les Catecheses, nimirum libros de Sacramentis
& de iis, qui initiantur mysteriis, & non minus
apertè loquitur, quam Cyrillus, vt videamus, eodem tempo-
re eandem fuisse Orientis, & Occidentis sententiam de E-
ucharistia.

PRIMO igitur Ambrosius in libro de mysteriis initiandi
cap. 9. & lib. 4. de Sacramentis, cap. 3. 4. & 5. fusè docet, longè
excellentiorem escam nobis dari in Eucharistia, quam olim
in Manna Iudæi habuerint, cùm illis Christi corpus in figu-
ra, nobis detur in veritate: de quo argumento supra diximus
cùm ageremus de figuris huius Sacramenti.

SECUNDO, idem Ambrosius in iisdem locis dicit, mutari
panem & vinum in corpus & sanguinem Christi; & non de
amplius panem & vinum, sed corpus & sanguinem.

Ad quod argumentum dupliciter aduersarij respondent.
PRIMO reuocant in dubium, sintné Ambrosij libri, quibus
scribuntur de Sacramentis. SECUNDO dicunt mutationem
de qua loquitur Ambrosius, non esse realem, sed Sacramen-
talem, ita vt panis & vinum, ex communibus, & prophana
rebus adiuncta noua significatione, fiant Sacramenta reli-
gionis. Vide Petrum Martyrem lib. contra Gardinerum, par-
te 1. obiecto 190. & sequentibus, & parte 4. in explicacione ver-
borum Ambrosij.

Sed PRIOR solutio timidè ab illis proponitur, & merito
NAM citantur hi libri sub nomine Ambrosij à Lanfranco
Guilmundo, & aliis, qui ante annos D. floruerunt. DE IIS
constat, librum de mysteriis initiandi esse Ambrosij: nam in
præfatione dicit, se tractasse moralia quædam ex vitis Patri-
sticis, & ex Salomone; quæ opera nemo negauit vnquam
esse Ambrosij. Libros autem de Sacramentis eiusdem aucto-
ris esse, cuius est liber de mysteriis initiandi, res ipsa per se cla-
rat, tanta est styli, & sententiarum similitudo. DENIQUE
etiã si non essent Ambrosij, essent tamen antiqui alicuius
auctoris. Sed stultum est ambigere de auctore horum libro-
rum.

rum, cum nullum aduersarij argumentum adferant, cur ambigere debeamus.

POSTERIOR solutio refellitur ex ipsis Ambrosij verbis. Nam in lib. 4. de Sacramen. cap. 4. Tu, inquit, forte dicis mens panis est & sitatus; sed panis iste, panis est ante verba sacramentorum; & ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hæc ille. At si panis tantum mutaretur sacramentaliter, non desineret esse panis post consecrationem. Ibidem probat multis miraculorum exemplis, Christi verba esse operatoria; & eiusmodi, ut naturas verè mutare possint, quæ omnia sine causa adducuntur, si nulla realis mutatio sit in pane Eucharistiæ. Sed adferamus testimonium ad idem probandum ex lib. indubitato de mysteriis iniriandis, cap. 9. Fortè, inquit, dicas; Aliud video, quomodo tu mihi asseris, quod Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, ut probemus. Quantis igitur sumur exemplis, ut probemus, non hoc esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit? maioremq; vim esse benedictionis, quam natura, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? Virgam tenebat Moyses, prosecit eam, & facta est serpens. Hæc ille: Qui posteaquam multa alia miracula narrauit Moyses, Helix, & Helisæi, concludit: Quod si tantum & ualuit humana benedictio, ut naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, ubi verba ipsa Domini saluatoris operantur? Nam sacramentum istud, quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantum & ualuit sermo Helix, ut ignem de celo deponeret, non & ualebit Christi sermo, ut species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt; ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat; non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? non enim minus est nouas rebus dare, quam mutare naturas. Hæc ille: ubi tam apertè loquitur de reali mutatione, ut nimia impudentia sit id negare. Ibidem paulò infra idem probat ex mysterio Incarnationis: Liqueat, inquit, quod præter naturæ ordinem Virgo generauit: & hoc quod conficimus, corpus, ex Virgine est. Quid hic quaris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus IESVS partus ex Virgine? Hæc ille. Quàm ineptè ista omnia dicerentur, si nulla fieret realis mutatio? Quid enim opus erat probare, non posse naturaliter fieri ex pane corpus Christi, quemadmodum nec ut

Virgo

Virgo pariat; si non reipsa, sed solùm significatiuè panis
corpus Christi?

TERTIVM testimonium est in eodem lib. 4. de Sacramen-
to cap. 5. vbi probat, non esse dubitandum de veritate corporis
Domini. Quæ probatio superuacanea est, si verum est, quod
aduersarij sentiunt: nemo enim dubitare solet, vtrum panis
possit esse corpus Christi significatiuè: *Deinde, inquit, ipse
Dominus IESVS testificatur nobis, quod corpus suum accipimus,
& sanguinem; nunquid debemus de eius fide, & testifica-
tione dubitare? & ibidem paulò infra dicit: Tibi Sacerdos, Cor-
pus Christi, & tu dicis, Amen: hoc est verum. Quod confitetur
lingua, teneat affectus.* Hic certè loquitur de eo, quod offer-
tur manibus Sacerdotis, quod quidè, nisi verè sit corpus Chri-
sti, decipit nos Ambrosius, qui vult nos id, & confiteri lingua
& affectu sentire. Et lib. 6. cap. 1. *Sicut verus est Dei Filius, Do-
minus noster IESVS CHRISTVS: non quemadmodum ho-
mines per gratiam, sed quasi Filius ex substantia Patris: ita
vera caro, sicut ipse dixit, quam accipimus.*

QUARTVM testimonium est lib. 1. in Lucam. vbi exponit
illa verba capituli 1. *Apparuit illi Angelus: Non dubites, inquit,
assistere Angelum, quando Christus assistit, Christus immo-
ratur.* At certè non assisteret Angelus, si sola figura corporis Do-
mini, non ipse Christus in altari adesset.

QVINTVM testimonium est lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 1.
vbi tractans illud Psal. 98. *Adorate scabellum pedum eius.* *De-
que, inquit, per scabellum terra intelligitur, per terram autem
caro Christi; quam hodie quoque in mysteriis adoramus.*
quam Apostoli in Domino IESV, & supra diximus, adoramus.
Hic locus nullam admittit solutionem: nam & liber est in-
bitatus, & sermo est de adoratione patriæ; & apertè Ambro-
sius dicit, carnem Christi Verbo vnitam adorari à nobis in
mysteriis, id est, in Eucharistia.

Diluamus nunc breuiter, quæ Petrus Martyr ex Ambrosio
profert, lib. contra Gardinerum, obiecto 188. & sequentibus.
PRIMO igitur obicit ex commentario in 11. cap. 1. ad Corin-
thios, quod Ambrosius in mysteriis dicat significari carnem, & san-
guinem, quæ oblata sunt pro nobis, & mysticum calicem
esse sanguinis Domini.

RESPONDEO, neque ea commentaria sunt Ambrosij, quæ
que quidquam habent contra nos; fatemur enim immò &
doc-

docemus, Eucharistiam signum ac typum esse mortis Christi, seu carnis, & sanguinis, vt visibiliter in cruce illa suffixa, ille effusus est.

SECUNDO obiicit ex lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. illa Ambrosij verba: *Hoc igitur astruamus, quomodo potest, qui panis est, esse corpus Christi? consecratione.* Hinc ita Petrus Martyr argumentatur: *Qui panis est, corpus etiam Christi est per consecrationem. At panis non potest esse corpus propriè, ergo solùm significatiuè.* Idem confirmat ex illis verbis, quæ ibidem habentur: *Si tanta vis est in sermone Domini, et ea incipiant esse, qua non erant, quanto magis operatorius est, et sint qua erant, et in aliud commutentur? vbi videmus sic mutari panem in corpus, vt tamen maneat panis.*

AD PRIOREM locum RESPONDEO, non dicere Ambrosium panem manere post consecrationem, sed potius nõ manere; illa enim verba: (*Quomodo potest qui panis est, esse corpus Christi?*) hunc sensum faciunt; *Quomodo potest, qui nũc est panis, paulò post esse corpus Christi?* & responder: *Consecratione;* consecratio enim facit, vt qui panis est ante consecrationem, corpus sit post consecrationem. Istum esse sensum patet ex illis verbis lib. de myst. in it. cap. 9. *Probemus, non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit:* vbi vides non esse panem post consecrationem. Immo in ipso lib. 4. de Sacram. cap. 4. nõne Ambrosius ait: *Panis iste panis est ante verba consecrationis, vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi?*

AD ALTERVM locum respondit olim Lantfrancus in lib. contra Berengarium, dupliciter. PRIMO, in aliis codicibus Ambrosij nõ haberi illa verba: *Vt sint qua erant;* sed hoc modo legi: *Quanto magis operatorius est, et qua erant, in aliud commutentur?* Quæ lectio verior esse videtur, quia est conformior lib. de mysteriis initiandis, cap. 9. vbi sic legimus: *Sermo ergo Christi; Qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non potest ea, qua sunt, in id mutare, quod non erant?* SECUNDO responderet, illa verba: *Vt sint qua erant,* hunc sensum facere: *Vt sint qua erant,* nimirum quoad speciem exteriorum, & tamè verè mutantur, quoad interiorem substantiam. POSSET etiam responderi, Ambrosium voluisse dicere; Si potuit Christus ex nihilo aliquid facere, cur non poterit ex aliquo aliquid facere, non annihilando id, quod antea erat, sed

sed in melius commutando? unde non dixit: *Vi sint id, quae erant*; tunc enim panis manere deberet, sed: *Vi sint quae erant* id est, non annihilentur, sed maneant, quamuis mutata.

TERTIO obiicit ex lib. 4. de Sacramen. cap. 5. & de hisq. in init. myster. cap. 8. & de benediction. Patriarch. cap. 9. vbi Ambrosius dicit, corpus Domini accipientibus fieri peccatorum remissionem. Atque inde colligit non sumi corpus Domini ab impiis; ac per hoc non sumi corporali instrumento, quod est commune cum impiis, sed ore tantum spirituali, quo impij carent.

SED haec sapientiam dissoluta sunt: corpus enim Domini quod ad se attinet, omnibus adfert peccatorum remissionem licet in quibusdam ob eorum indispositionem id non fiat.

QUARTO obiicit ex lib. de myst. in init. cap. 9. illa verba: *ante benedictionem verborum caelestium alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi significatur.* Et lib. 4. de Sacram. cap. 4. dicit, nos bibere similitudinem preciosi sanguinis, & cap. 5. dicit, oblationem altaris esse figuram corporis Christi. & lib. 1. de officiis, cap. 48. dicit, umbram fuisse in lege imaginem in Euangelio; veritatem in caelestibus.

RESPONDEO; In primis verbis citatis illud, *significatur* idem valet, quod *appellatur*, seu, *dicitur*. Non enim loquitur de significatione rerum, sed vocum; nec docet quid Eucharistia significet, sed quomodo appelletur. Itaque sensus est: *ante benedictionem alia species nominatur*, id est, panis vocatur id, quod est in altari: *Post consecrationem corpus Christi significatur*, id est, non amplius panem esse significamus, seu dicimus, si quis nos interroget, quid sit in altari, sed corpus Domini esse significamus, seu dicimus. Unde ibidem: *Ante consecrationem*, inquit, *aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur.* AD alia verba fateor nos bibere similitudinem cruoris, sed sub qua veritas contineatur. Docet enim Ambrosius, nos non in specie sanguinis sanguinem sumere, ne vt ibidem dicit, horror esset cruoris; sed in similitudine sanguinis, id est, specie vini, quod habet sanguinis similitudinem ipsum sanguinem bibere. AD illud de figura corporis: quod quisquis non esset absurdum, Sacramentum Eucharistiae vocari figuram corporis ratione specierum externarum: tamen eo modo Ambrosius loquitur de pane ante consecrationem, veritas eius verbis patet. Neque est absurdum, panem vocari figuram corporis

corporis Domini ante consecrationem, licet nondum sit Sacramentum: nam panis naturalem habet analogiam ad corpus Christi; & præterea ex eo, quod ponitur super altare, ut consecratur, incipit repræsentare ipsum Domini corpus, licet nondum habeat Sacramentalem significationem. Ad aliud ex lib. de officiis, Ambrosius distinguit imaginem à veritate, non quoad substantiam, seu præsentiam rei, sed quoad notitiam: nunc enim habemus Christum, sed signis, & imagine velatum; in cælo videbimus sine vlllo signo facie ad faciem. Id patet ex verbis eius, quibus explicat, quod dixerat: *Hic ergo, inquit, in imagine ambulamus, in imagine videmus, illic facie ad faciem; Sibi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.* Vnde etiam paulò antè distinguens umbram ab imagine: *Antè, inquit, agnus offerrebat, offerrebat vitulus: nunc Christus offertur, sed offertur, quasi homo recipiens passionem.*

QVINTO, obiicit illud ex lib. 5. de Sacramento, cap. 4. *Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed ille panis vite æternæ, qui anima nostra substantiam fulcit.* Ex his verbis, inquit Petrus Martyr, *vel cæcus videre potest, Ambrosium non tam crasse sensisse de corpore Christi, ut putaverit illud ingredi, & recipi in corpus nostrum.*

RESPONDEO; Non negat Ambrosius corpus Christi ingredi in corpus nostrum, sed negat illud conuerti in substantiam corporis nostri more ciborum corporalium. Id patet manifestè ex aduersatiua: *Sed anima substantiam fulcit.* Est enim sensus; iste panis non vadit in corpus, id est, non transit in corpus per nutritionem, sed animam reficit. Alioqui enim, quomodo negaret Ambrosius corpus Christi in corpus nostrum ingredi, cum dicat in serm. de S. Agnete: *Iam corpus eius corpori meo sociatum est?* & cum tam apertè docuerit in tot locis à nobis citatis, id quod sumimus, dum sumimus Eucharistiam, veram esse carnem Domini? Hæc de Ambrosio.

CAPVT XV.
Testimonium Basilij.

DIVVS BASILIVS eodem tempore, quo Ambrosius floruit; & in 2. lib. de Baptismo, cap. 2. sic loquitur: *Si tales minæ aduersus eos posite sunt, qui temerè ad ea sacra accedunt, quæ ab hominibus*
Nn sancti-

*sanctificantur: quid dicendum est de eo, qui in tantum ac-
mysterium temerarius est? Quanto enim maius aliquid in
templo secundum Domini Vocem, tanto grauius & terribilius
est in anima impuritate constitutum corpus Christi temere
tingere, quam sit accedere ad arietes, & tauros, &c. Hoc locum
Basiliius affirmat tantò grauius peccare, qui indignè sumit
corpus Christi, quam eos, qui indignè sumebant arietes,
tauros Deo immolatos, quantò Christus maior est, non
lùm arietibus, & tauris, sed etiam ipso templo Domini: quod
certè sententia vera esse non potest, nisi in Eucharistia sit
corpus Domini præsens. Nam inter Christum, & arietes
Hebræis immolari solitos, distantia est planè infinita: im-
panem autem Eucharistiæ secundum aduersarios, & illos
arietes penè nulla distantia: vel si distantia est notabilis, arietes
excelebant, non panis Eucharistiæ, vt nos supra demon-
strauimus. Basiliius autem affirmat tantò grauius peccare, qui
indignè tractant Eucharistiæ, quam ij, qui indignè tracta-
bant sacrificia illa vetera, quantò Christus maior est non
lùm sacrificiis, sed etiam templo.*

Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par. 4. respon-
dere conatur, sed se ipse inuoluit, ac secum turpiter pugnat
eadem pagina. Dicit enim PRIMVM, Basilium ita contra
Eucharistiæ cum Sacramentis veterum, vt ab vna parte
nata nuda symbola, id est, in Sacramentis veterum; ab altera
ponat rem ipsam, nulla facta symboli mentione, id est, in Eu-
charistia nostra. Itaque vult corpus Christi, in illa collatione
Basilij significare corpus Christi propriè dictum: illud enim
est per eum res, & veritas Sacramenti, vt opponitur symbolo
externo. SED quia Basiliius dicit, illud Christi corpus sumi
indignis; indigni autem non sumunt rem Sacramenti, sed
nuda symbola secundum aduersarios; idè Petrus Martyr
paulò post addit Basilium loqui de symbolis Eucharistiæ, quæ
sola sumuntur ab impiis, & ea conferre cum symbolis veterum
bus.

HÆC autem aperte inter se pugnant, & vnum destruit
aliud; & præterea vtutrumq; dictum est falsum. Quod pugnant
sic ostendo. Cùm Basiliius nominat corpus Christi in illa col-
latione cum sacrificiis veterum, vel intelligit corpus Christi
verum vel symbolicum. Si corpus Christi verum; ergo fal-
sum est posterius dictum, quo asseruit Petrus Martyr Basilium
loqui

loqui de symbolis, quæ sola sumuntur ab impiis: si corpus symbolicum; ergo falsum est prius dictum eiusdem, quo asseruit Basilium conferre rem ipsam, id est, corpus Christi cum symbolis veteribus. Quod autem sit falsum etiam absolute utrumque dictum Petri Martyris, sic demonstro. Nam Basilium non confert cum sacrificiis veterum solum corpus Christi verum, quod erat primum dictum Petri Martyris: nam impij non sumunt corpus Christi verum secundum aduersarios, neque sumunt illud corpus extra symbola secundum Catholicos. At Basilium illud ipsum dicit sumi ab impiis; ergo non loquitur de solo corpore Christi vero. Adde, quod non debuit Basilium, nec potuit ita comparare Sacramenta vetera cum Eucharistia, ut in illis tantum poneret nudum signum, in hac, verum corpus, cum utraque Sacramenta eodem modo contineant corpus Christi secundum aduersarios; immo melius vetera, quam noua, quia melius representabant. Sed de hoc alibi diximus.

Neque verò confert Basilium cum sacrificiis veterum solum symbolum Eucharistia, quod erat SECVNDVM dictum Petri Martyris: nam symbola sola Eucharistia non præstant sacrificiis veterum, sed sunt illis inferiora, ut alibi ostendimus; & tamen Basilium hoc loco constituit infinitam distantiam inter corpus Christi, & sacrificia veterum. Sequitur igitur necessarium, ut Basilium loquatur de corpore Christi vero, ut continetur sub specie panis verè, & realiter: sic enim omnia coherent. Nam hoc corpus verè excellit sacrificiis veterum infinita distantia, & verè sumitur ab impiis corporali instrumento. Et confirmatur hoc totum argumentum ex sequentibus verbis eiusdem Basilij in eo loco: monet enim ut sumpturi Eucharistiam diligentissimè purgemur à sordibus peccatorum, ne incidamus in peccatum eorum, qui Christum occiderunt. Ista enim comparatio indignè communicantium cum illis, qui Christum occiderunt, cogit omninò ut intelligamus verè, & realiter Christi corpus contineri in Eucharistia. Nam idèd comparantur inter se ista peccata, quia utrumque attingit Christum in seipso; & Christum, non ut est in cælo, sed ut est in Eucharistia; quia impij non possunt Christum attingere, ut est in cælo, sed solum, ut est in Eucharistia.

ALTERVM testimonium Basilij est in lib. de Spiritu sancto, cap. 27. vbi sic ait: *Verba inuocationis cum ostenditur panis*

Eucharistia, quis Sanctorum in scripto nobis reliquit? Hinc nim habemus morem fuisse in Ecclesia veteri, ut post consecrationem ostenderetur populo Eucharistia, quod etiam fieri videmus; & conceptis verbis inuocaretur, quæ verba quædam suspicantur fuisse, KYRIE ELEISON. Sed certè ex inuocatione manifestè colligitur veritas Christi in Eucharistia neque enim panem inuocare possumus quantumlibet significet, vel representet corpus Christi. Ibidem Basilius de steriis his loquens, dicit, nec inueneri fas esse ista non inueneri. At certè nulla reddi potest causa, cur Eucharistiam nec inueneri quidem permitterent infidelibus, vel etiam Catechumenis, si nihil est nisi signum. Nam rem significatam, id est, Christi passionem publicè prædicabant, & signum etiam manifestissimum eiusdem passionis Catechumenis quotidie ferebant; dum eos signo crucis signabant. Qui igitur clarissima concedebant, cur negassent signum obcurtissimum?

PORRO ex Basilio obiiciunt aduersarij, quod in sua Liturgia Eucharistiam appellet *ἀντίτυπα*, id est, figuram corporis Christi. de qua re multa scribit Petrus Martyr in libro contra Gardinerum obiecto 185.

Ad hoc argumentum tres dari solent solutiones, sed priores mihi non videntur solidæ. PRIMA est, vocem *ἀντίτυπα* non semper accipi pro figura, sed aliquando pro exemplari: cuius significationis proferunt exemplum I. epist. Petri, cap. 3. vbi Baptismus vocatur antitypon diluuii, cum tamen diluuium figura fuerit Baptismi, non Baptismus Eucharistiam dici antitypon, quod sit exemplar veterum figurarum.

SED hæc opinio facillè reiici potest. Nam vox antitypon etiam notauimus in I. libro de Sacramentis in genere, in quam accipitur pro exemplari, sed pro imagine, quæ e regione respondet exemplari; & ita illud imitatur, ut fere cum contendere videatur. Quomodo valde propriè vocatur antitypon imago, quæ resultat in speculo, dum quis in illoductur: etenim ea imago ita ad viuum representat, ut cum ipso homine de forma ipsius hominis certare videatur. Et hoc modo accipitur hæc vox ab Apostolo, Hebr. 9. & ab auctoribus passim: neq; aliter accipitur I. Petri 3. Nam Baptismus aliquo modo est exemplar, aliquo modo imago diluuij; & ut imago

non vt exemplar, dicitur à S. Petro antitypon diluuij. Nam si consideremus significationem ad placitum, seu diuinam ordinationem, diluuium figura fuit Baptismi, non contrà, Baptismus diluuij: neque enim Deus instituit Baptismum, vt repræsenteret diluuium; sed è contrario, diluuium Deus induxit in mundum, tum ob alias causas, tum etiam vt esset figura Baptismi. At si consideremus naturalem similitudinem, Baptismus est potius imago diluuij, quam diluuium Baptismi: si quidem magis proprie, & verè diluuium suffocauit homines impios, quam Baptismus peccata suffocet; illa enim vera & propria, hæc metaphorica suffocatio est. Quia tamen valde similis est effectus Baptismi, id est, suffocatio iniquitatum, effectui diluuij, id est, suffocationi hominum impiorum: idèd S. Petrus Baptismum antitypon diluuij appellauit. Sed præterea licet antitypon pro exemplari accipi posset, non tamen id nobis prodesset. Nam Basilius non dicit, Eucharistiam esse antitypon Sacramentorum veterum, sed corporis Domini; quare certum est à Basilio non accipi hanc vocem pro exemplari, sed pro imagine imitante ipsum exemplar.

ALTERA solutio est aliorum, vocari à S. Basilio panem Eucharistia antitypon corporis Domini, sed ante consecrationem, non postea. Ita respondit olim Ioan. Damascenus lib. 4. de fide, cap. 14. & Epiphanius in VII. Synodo, act. 6. tomo 3.

SED hæc solutio multas habet difficultates. Nam in Liturgia Basilij inuenimus panem Eucharistia vocari antitypon corporis Domini post recitationem verborum illorum: *Hoc est corpus meum*. Quocirca oporteret Damascenum, & Epiphanium existimasse, non consecrari Eucharistiam illis verbis: *Hoc est corpus meum*; sed aliis, quæ infra ponuntur; quod minus adhuc probabile est: de qua re disputabimus in 4. lib. in controuersia de verbis, quibus Sacramentum Eucharistia conficitur. Adde, quòd licet Basilius non vocaret Eucharistia antitypon corporis Domini post consecrationem: tamen Theodoretus apertissimè ita eam vocat in 1. dialogo, necnon Macharius Ægyptius homilia 27. immò & Dionysius cap. 3. Eccles. hierarch. & Nazianzenus orat. in Gorgoniam.

Est igitur TERTIA solutio, Eucharistiam etiam post consecrationem rectè dici antitypon corporis, & sanguinis, non solùm quia species panis, & vini sunt signa corporis, & sanguinis ibi reuera existentium; sed etiam quia ipsum corpus, & sanguis

sanguis Domini, vt sunt sub illis speciebus, signa sunt eiusdem corporis, & sanguinis, vt fuerunt in cruce; representat enim Eucharistia passionem Christi. Et ideo fortasse Basilius, & alij Patres non vocant Eucharistiam figuram, seu typum, sed antitypon; quia, vt diximus, antitypa non dicuntur quælibet figuræ, sed illæ tantum, quæ nihil ferè differunt à veritate. Porro panis & vinum, remoto corpore Domini, non ita ad viuum representant corpus, & sanguinè, vt dici possint antitypa. Basilius enim representabat Agnus Paschalis, & tamen non dicebatur antitypon, sed typus. At si sub specie panis sit verè corpus Christi, tum verè Eucharistia erit antitypon corporis in cruce immolati. Vnde Chryostomus homil. 17. in epistola ad Hebr. dicit, Eucharistiam esse typum, seu figuram sacrificii crucis: & tamen ibidem asserit, nunc eundem Christum offerri, qui tunc oblati fuit. Simile esset, si Rex aliquis grauissimè bello confecto idem ipsum bellum ad oblectandum populum in scena representari vellet, & ipse idem, qui verè pugnarat, in scena seipsum representaret: esset enim ipse verè antitypon sui ipsius. Similia habemus in alijs Christi representationibus: nam cum tribus diebus latuit, & tandem tertia die inuentus est in templo, significare voluit, teste Ambrosio in 2. Lucae, se triduo futurum in sepulchro absconditum, & tandem tertia die resurrecturum. Et Matt. 17. cum transfiguratus est in monte coram Prophetis, & Apostolis, significare voluit se eo modo videndum in gloria cælesti ab omnibus Sanctis veteris & noui Testamenti. Ipse igitur non semel fuit typus, & figura sui ipsius.

CAPVT XVI.

Testimonium Gregorij Nysseni.

SANCTVS GREGORIVS NYSSENSIS, S. Basilij frater, insigne testimonium nobis præbet: ex quo etiam intelligi posset, quid Basilius sensisset, si ea re vlla dubitatio oriretur. Constat enim Nyssenum in iis, quæ ad fidem pertinent, nulla in re à Basilio differuisse. Igitur in libro de vita Moyſis, vbi disputat de Manna Iudeorum, & eum cibum cum Eucharistia confert, sic loquitur de Eucharistia: *Panis est absque semine, absque aratione, absque illo humano opere nobis paratus. Is de super descendit, non paratur in terris. Panis enim, qui de cælo descendit, qui seruis cæli*

est, qui anigmaticè hac historia significatur, non incorporea quadam res est: quo enim pacto res incorporea corpori cibus fiet? res autem qua incorporea non est, corpus omnino est. Hæc ille. Hic duo habemus, quæ excludunt omnes, quæ fingi possent ab aduersariis, expositiones. Nam PRIMO Gregorius dicit; Panem Eucharistiæ sine semine, sine aratione, sine opere humano fieri; quod certè non conuenit pani triticeo: loquitur igitur de vero corpore Christi, cui illa omnia conueniunt.

SECUNDO dicit, eundem panem corpore manducari: non ergo loquitur de corpore Domini, ut est in cælo, & sola fide sumitur, sed de vero corpore, ut est in Eucharistia.

Idem Gregorius in orat. Catechetica, cap. 36. & 37. multa habet expressè de veritate huius Sacramenti, & citatur hic locus ab Euthymio in Panoplia, p. 2. tit. 21. & à Bessarione in lib. de verbis consecrationis. Inter alia dicit, & sæpius repetit, corpus Christi immortale coniungi per Eucharistiã cum nostro mortali corpore, & illud sibi simile reddere, id est, efficere, ut gloriosum & immortale aliquando resurgat: *Quemadmodum, inquit, parum fermenti totam massam sibi similem reddit; sic & corpus illud, quod à Deo factum est immortale, in nostrum corpus ingrediens totum in se transfert, atq; commutat. Nam, ut pestiferum cum salubri commistum, illud efficit perniciosum; sic & corpus immortale reddit totum illud, in quo susceptum est, natura simile immortali.* Et infra: *Fidelium corporibus coniungitur, & ea coniunctione cum immortali, homo etiam immortalitatis particeps fiat.* Hæc ille.

SECUNDO quærit, quomodo possit vnum corpus toti mundo communicari, & tamen semper integrum maneat: quæ quidem quæstio absurdissima esset, si tantum in signo corpus Christi manducaretur; nulla enim difficultas in ea re fingi posset: *Considerandum est, inquit, quomodo fieri queat, & cum vnum illud corpus assidue per totum orbem terrarum tot fidelium millibus impertiatur; totum cuiusq; per partem euadat, & in seipso totum permaneat.* Hæc ille.

TERTIO, responder ad quæstionem, ac dicit, panem qui ponitur in altari, conuerti in carnem Christi, & eo modo omnes, qui eo pane vescuntur, verè sumere Christi carnem sine vllò eius detrimento: quæ sanè est acutissima, & verissima responsio. Nam vult dicere, ut habeamus, & comedamus veram Christi carnem, non esse opus, ut Christus de cælo

descendat, sed manente illo saluo, & incolumi in celo, & quotidie panem in corpus eius, & eo modo à multis manducari.

Quòd autem non loquatur de mutatione panis in carnem per solam significationem, vt aduersarij dicere solent, sed de vera, & reali mutatione, patet PRIMÒ, ex ipsa quæstione, quæ (vt dixi) inepta esset, si de mutatione significationis ageretur. SECUNDO, patet ex ipsa eius explicatione; dicit enim, ita mutari nunc panem in carnem Domini virtute verborum ipsius quemadmodum cum ipse in terris viueret, mutabatur panem quo ipse vesceretur, in carnem ipsius. TERTIO patet, quia dicit hanc mutationem fieri diuina virtute, seu virtute diuine benedictionis: nulla autem virtus requirebatur ad mutationem significationem, cum sit res merè voluntaria. Hæc autem sunt verba eius: *Diuinum illud corpus panis nutrimentum accepit, idem quodammodo erat cum illo cibo. (vt diximus) in eius corporis naturam immutato.* Et infra: *Quamobrem recte etiam nunc Dei Verbo sanctificatum panem in Dei Verbi corpus credimus immutari.* Et infra: *Hæc autem tribuit virtute benedictionis in illud (corpus Domini) rerum quæ videntur (id est panis, & vini) naturam mutans.* Hæc ille. Quæ tam perspicua sunt, vt non fuerit ausus vllus aduersariorum, quod sciam, ad hæc loca respondere, vel aliquid ex hoc auctore nobis obicere.

CAPVT XVII.

Testimonium Optati Mileuitani.

OPTATVS MILEVITANVS floruit eodem tempore, quo Ambrosius, & Basilius, vt patet ex libro contra Parmenianum, vbi scribit se vixisse tempore Siricij Papæ, qui Damaso successerat. Is igitur in 6. lib. contra Parmenianum, sic ait: *Quid enim est tam sacrilegum, quam altaria Dei, in quibus aliquando & vos obtinistis, frangere, radere, remouere? in quibus vota populi, & membra Christi portata sunt: quo Deus omnipotens inuocatus, quo postulatus descendit Spiritus sanctus, vnde à multis per gratiam salutis aterna, & tutela fides, & spes resurrectionis accepta est.* Et infra: *Quid est altare, nisi sedes corporis, & sanguinis Christi? Et infra: Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momenta corpus, & sanguis habitabat?* Et infra: *Hoc tamquam immutatum*

immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices Christi sanguinis portatores. Hæc ille.

Quod autem per corpus Christi, quod tam sæpe repetit Optatus in altari manere solitum, non intelligatur corpus significatiuè, sed verè, id est, non solus panis, qui Christi corpus repræsentet, sed ipsum verum, & propriè dictum corpus, multis modis probari potest ex hoc ipso loco. PRIMO ex eo, quod cum toties id repetat, ne semel quidem dixerit, signum corporis in altari manere vel offerri, sed perpetuò, corpus Christi, aut membra Christi.

SECUNDO ex eo, quod dicit, inuocari super altare Deum omnipotentem, & descendere super idem altare Spiritum sanctum, quod sine dubio referendum est ad consecrationem: videmus enim in omnibus Liturgiis antiquis inuocari Spiritum sanctum, vt descendat, & transmutet panem in corpus Christi; neq; potest reddi alia ratio huius descensus Spiritus sancti, nisi ad Sacramentum conficiendum. At quorsum iste descensus, quorsum inuocatio omnipotentis, si nihil mirabile, & supernaturale fieri deberet?

TERTIO ex eo, quod Eucharistiam vocat Optatus, pignus salutis, tutelam fidei, & spem resurrectionis: alludit enim ad id, quod veteres, Irenæus, Hilarius, Cyrillus, Nyssenus, & alij dicere solent, idè coniungi cum corpore nostro corpus Christi, vt ex illo trahat vim quandam ad beatam immortalitatem assequendam.

QUARTO ex eo, quod dicit, per certa momenta habitare corpus Christi in altari. Si enim loqueretur de signo corporis, non diceret: *Per certa momenta*, sed, *semper*; semper enim in altari manere solet crux, vt Chrysostomus testatur in orat. quòd Christus sit Deus; immò etiam (vt ipse ibidem ait) in culminibus, in parietibus, in vasis, &c. Crux autem signum est Christi crucifixi; & ipsum etiam altare figura quædam est, & signum Christi, vt fatetur Petrus Martyr libro contra Gardin. obiecto 38. alio igitur modo, quàm per significationem, Eucharistia corpus Christi est.

CAPVT XVIII.

Testimonium Gregorij Nazianzeni.

DIVVS GREGORIVS NAZIANZENSIS, qui eodem tempore floruit, quo superiores Patres, in oratione de Paschate ita loquitur: *Abq; cōspicue, & dubio comede corpus, & sanguinem bibe, saltem vita desiderio teneris, neq; sermonibus, qui de carne habentur, fidem deneges, neq; ob passionem offendaris, constans esto, firmus, & stabilis, in nullare propter aduersariorum sermones, fluctues.* Hæc ille. Vbi hortatur ad fidem erga tantum mysterium, etiam si aduersarij, id est, Philosophi Gentiles nos irrideant, quod dicamus nos carnem Christi manducare: hæc autē cohortatio superuacanea esset, si tantum in signo Christi carnem manducaremus.

Respondet Petrus Martyr, Gregorium loqui de fide passionis Christi, atque hortari Christianos, vt certa fide credant Christum habuisse veram carnem, & verè esse mortuum, & hoc modo spiritualiter manducant carnem Christi. At non disputabat eo loco Gregorius de passione, sed de Eucharistia, cuius figura fuit manducatio Agni Paschalis; explicat enim eo loco varios ritus, quibus manducabant Iudæi Paschalem Agnum, & accommodat illos ad manducationem Eucharistia. Et quoniam inter alios ritus Iudæorum vnus erat, vt baculis nixi manducarent, dicit eo baculo significari, vt etiam nos firmi, & stabiles, & sine vlllo dubio manducemus carnem, & bibamus sanguinem.

ALIVD testimonium exstat in orat. de obitu Gorgoniorum, vbi refert, Gorgoniam morbo incurabili affectam, nocte quadam sese in templum proripuisse, ac procumbentem ante altare coram venerabili Sacramento ita orasse, vt statim conualuerit: *Ad altare, inquit, cum fide procumbi, eumque super illud colitur magno cum clamore obrestans, &c.* Quod autem super altare colatur, dubium esse non potest, cum nihil ibi ponatur à Christianis, nisi panis, & vinum mutanda in corpus & sanguinem Christi: vnde Optatus paulò antè citatus, vocabat altare sedem corporis Christi.

Petrum Martyrem valde vssit, pupugitque hic locus, vt apparet ex libro eius cōtra Gardinerum, obiecto 38. Nam Petrus conatur se expedire, ac dicit, super altare coli quidem Christi.

Christum, sed coli in symbolo, sicut in symbolo significatur. At hæc responsio nihil cum iuuare potest. Nam si colitur in symbolo, vel est ipse reuera in eo symbolo, vel non est. Si est; errant Sacramentarij, qui id negant: si non est; ergo licet saltem coram symbolis procumbere, & ibi Christum licet absentem adorare; ergo licet Eucharistiam, & imagines CHRISTI venerari, neque est idololatria, vt ipsi passim clamant.

Sed hac solutione non contentus Petrus Martyr, paulò infra aperit mentem suam, ac dicit, mulierculam illam parum in Christiana religione fuisse instructam; & abusum, ac superstitionem esse, quod illa fecit, cum nec vllum sit altare Christianis, nec vllus Sacramenti vsus esse debeat, nisi ad sacram cœnam. At illam sanctam fœminam satis defendit ab istius impij Apostatae petulantia tum sancti Gregorij auctoritas, qui illam non solùm prædicat, vt sanctissimam, & optimam; sed etiam testatur fuisse doctissimam in literis vtriusque Testamenti; tum euidens miraculum, quod illa ipsa nocte accidit, siquidem continuò curata est ab incurabili morbo. Quis autem credat abusum, & superstitionem tanti miraculi causam esse potuisse? Adde, quòd si imperitia, & superstitio est, mensam Domini vocare altare, & CHRISTVM in Eucharistia colere, non sola Gorgonia, sed etiam ipse Gregorius accusandus erit imperitiæ, & superstitionis. Nam ipse est, qui mensam vocat altare, & qui CHRISTVM in Eucharistia coli dicit; ipsius enim Gregorij, non Gorgoniæ verba sunt illa: *Ad altare cum fide procubuit, eum, qui super illud colitur, magna voce obrestans, &c.*

CAPVT XIX.

Testimonium S. Ephrem.

SANCTVS EPHEM, æqualis superiorum Patrum fuit, quippe sancto Basilio familiaris, ac tantæ auctoritatis, vt eius scripta publicè post diuinas Scripturas in Ecclesia legerentur, vt testatur sanctus Hieronymus in Catalogo scriptor. Is ergo in libro de natura Dei minimè scrutanda, cap. 5. *Quid scrutaris, inquit, inscrutabilia? si ista curiosè rimaris, non tam fidelis vocaberis, sed curiosus. Esto fidelis, atque innocens, participa immaculato*

culato corpori Domini tui, fide plenissima, certus quod agnam ipsum integrum comedis. Ignis immortalis sunt mysteria Christi, noli temerè ea perscrutari, ne in ipsorum perscrutatione comburaris. Hæc ille. Et infra: Hoc sanè excedit omnem admirationem, omnem mentem, omnemq; sermonem, quod fieri nobis Unigenitus Filius Christus Saluator noster. Ignem, & spiritum manducandum, ac bibendum præstitit nobis, corpus scilicet, & sanguinem suum. Hæc ille.

Ad hoc testimonium neque respondent aduersarij, neque respondere aliquid possunt. Nam difficultas ad credendum mysterij inscrutabilitas, & miraculum superas omnem mentem, (quæ tria in hoc Sacramento prædicat sanctus Ephrem clarissimè testantur, non esse Eucharistiam panem materiam, qui tantum significet corpus Domini, sed esse ipsum verum Domini corpus. Adde, quod Ephrem facit antithesin quandam: dicit enim mirabile fuisse, quod Angeli, qui sunt incorporei, in corpore assumpto manducarint cibos corporeos: sed mirabilius esse, quod nos homines corporei, & lacum comedamus ignem, & spiritum, id est, corpus cæleste Christi. At nulla esset admirationis causa, si tantum in signo corporis Christi manducaremus; immò mirabilior multò fuisset Angelorum manducatio, quàm nostra sit.

CAPVT XX.

Testimonium S. Epiphaniij.

SANCTVS EPIPHANIVS omnium superiorum æqualis (nam etiam Athanasio familiaris fuit, licet omnibus superuixerit) in Ancorato, circa medium, cum docere vellet, hominem verè esse factum ad imaginem Dei, licet nõ faciliè appareat, in quo consistat similitudo inter Deum, & hominem, cum homo sit corporalis, finitus, mutabilis; Deus incorporealis, immensus, immutabilis, dicit, multa esse eiusmodi, quæ aliud sunt, aliud videntur esse; & ponit exemplum de Eucharistia, quæ verè est corpus Christi, & tamè nihil minus esse videtur; cum id, quod apparet exterius, sit rotundum, & insensibile, & proinde valè dissimile corpori Christi: *Videmus, inquit, quod accepit Saluator in manus suas, sicuti Evangelista habet, quod surrexit à cæna, & accepit hæc, & cum gratias egisset, dixit; Hoc manduca-*

est, Hoc & Hoc. Et videmus quod non aequale est, neq; simile, non imagini in carne, non inuisibili Deitati, non lineamentis membrorum: hoc enim est rotunda forma, & insensibile, quantum ad potentiam. Et soluit per gratiam dicere; Hoc mecum est, Hoc & Hoc; & nemo non fidem habet sermone; qui enim non credit esse ipsum verum, excidit à gratia, & salute. Hac ille.

Hic sanè locus omninò conuincit. Nam quod dicit Epiphanius, oportere credere esse ipsum verum, excludit tropos, & præsertim cùm addat excidere à salute, qui id non credunt. Quod etiam addit esse id credendum, licet sensus repugnet, apertissimè testatur non loqui eum de significatione, sed de re ipsa: nam sensus non modò non repugnant, sed etiam iuant, vt credamus Sacramentum significare.

Respondent aduersarij, ac præcipuè Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 186. Epiphanium loqui de representatione corporis Domini, ac velle dicere, credendum esse panem Eucharistiæ verè esse corpus Christi representatiuè, licet nulla appareat in pane similitudo cù corpore Christi. Id verò ex eo potissimùm colligit, quod Epiphanius panem dicit esse corpus Christi: affirmat enim id, quod Dominus accepit in manus, quodque ait rotundum, & insensibile esse; illud, inquam, ipsum vocatum à Christo per gratiam corpus ipsius. Panis autem rotundus, & insensibilis, id est, panis verus, ac materialis non potest esse corpus Domini, nisi representatiuè.

SED hæc solutio facilè refelli potest duplici ratione. PRIMÒ, quia Epiphanius non sine causa mutauit conclusionem in comparatione Eucharistiæ cum homine. Nam cùm dixisset hominem esse imaginem Dei, licet non appareat similitudo inter Deum, & hominem: debuisset dicere consequenter, panem Eucharistiæ esse imaginem corporis Domini, licet nò appareat similitudo inter panem, & corpus Domini; id enim requirere videbatur ratio exempli allati. At non ita dixit, sed ait panem Eucharistiæ esse ipsum verum corpus Domini. Et certè non dixisset de homine esse ipsum verum Deum, sicut dixit de Eucharistia, esse ipsum verum corpus; & tamen non minus homo est verus Deus representatiuè, cùm sit eius imago, quàm sit per aduersarios Eucharistia verum corpus representatiuè. Quorsum igitur hæc mutatio, nisi vt intelligeremus,

geremus, non conferri Eucharistiam, ut imaginem cum hmine; sed Eucharistiam, quatenus in ea verè continetur corpus Domini?

SECUNDO, refellitur solutio aduersariorum, quia si Epiphanius vellet solùm dicere panem Eucharistiæ esse corpus Domini repræsentatiuè, exemplum ipsius nihil valeret. Nam Sacramenta signa quidem sunt repræsentantia rem aliquam sacram, sed non repræsentant ratione figuræ, aut formæ, aut colorum, quemadmodum repræsentant imagines depictæ, vel sculptæ; sed repræsentant partim ut signa ad placitum, partim ob analogiam naturalem inter effectus ipsorum signorum, & rei significatæ, quemadmodum etiam verba sunt signa rerum, & hedera signum est vini. Quare nihil est mirum, vel mirum, quod Sacramentum Eucharistiæ repræsentet Christum, licet non sit illi simile, vel æquale, quoad figuram, & formam: non enim repræsentat ut imago. Et quomodo admodum stultus esset, qui miraretur, quomodo voces possint esse signa rerum, cum non sint illis in figura, vel coloribus, vel magnitudine æquales: sic etiam stultus esset, qui miraretur, quomodo panis Eucharistiæ possit Christum repræsentare, cum non sit Christo æqualis, nec habeat lineamentum corporis Christi. Atqui Epiphanius adfert in medium, ut res mirabilem, & sola fide comprehensibilem, quod panis Eucharistiæ dicatur verè esse corpus Christi, cum non sit illi similis, nec æqualis, nec referat vlla corporis illius lineamenta; non igitur Epiphanius loquitur de pane repræsentante corpus Domini, sed de ipso vero corpore, quod verè adest illa sacra hostia, quam oculis videmus, & manibus tangimus, licet sensus omnes reclamant.

Ad argumentum autem Petri Martyris, RESPONDO, Epiphanium nunquam dixisse panem materiale esse corpus Christi, sed tantùm dixisse, Dominum accepto pane, gratiam egisse, id est, consecrassè eum panem; atque Eucharistiam fecisse, & tunc demum dixisse: *Hoc est corpus meum.* vbi pronomen, *Hoc*, non demonstrat panem, sed id quod in manibus Domini erat, siue quod sub speciebus illis continebatur, ut supra diximus: quod quidem antea fuerat panis, sed prolatum illis verbis, corpus Domini erat.

At, inquit Petrus Martyr, de ea re, quam vocat rotundam, & insensibilem, de eadem pronunciat quod sit corpus Domini

mini. Illa autem res panis sine dubio est. RESPONDEO, res illa rotunda, & insensibilis non est panis eo loco, sed aliquid speciem panis præ se ferens: vult enim Epiphanius dicere, sacram Eucharistiam verè esse corpus Domini, licet exteriori forma, ac specie rotunda, & insensibilis sit, vt panis merus videatur. Immo in hoc consistit (vt diximus) tota sententia Epiphaniij, quod videlicet credere debeamus, verū Domini corpus nos in Sacramento Eucharistię percipere, cū tamen nihil videamus, nisi panis materialis accidentia.

CAPVT XXI.

QVINTA ætas Ecclesię ab anno Domini CD. ad D.

Testimonium Gaudenti.

BEATVS Episcopus GAUDENTIVS ad initium QVINTI seculi floruit, vt patet ex serm. ipsius de dedicatione basilicę Concilij Martyrum. Vbi dicit, se accepisse reliquias quasdam à duabus nepibus S. Basilij; & ante paucos annos refert inuēta fuisse corpora sanctorum Geruasij, & Prothasij à S. Ambrosio. Hic igitur insignis auctor tract. 2. de Exodo, dicit, in veteri Testamēto Agnum Paschalem non fuisse eundem omnium Iudæorū, sed multos; siquidem vnaquęque familia suum occidebat, & manducabat: ille enim agnus figura erat, non veritas. At in nostra veritate vnum, & eundem in omnibus Ecclesiis immolari, & manducari affirmat. Quę comparatio manifestè indicat in nostro Sacramento verum Christi corpus in seipso, non in solo symbolo adesse: alioqui etiam Iudæi, vnū & eundem agnum habuissent, cū omnes illi eorum agni vnum Christum significarent.

DEINDE idem auctor sic loquitur: *Ipse naturarum Creator, & Dominus, qui producit de terra panem, de pane rursus (quia & potest, & promisi,) efficit proprium corpus: et qui de aqua & vinum fecit, & de vino sanguinē suum.* Et infra: *O altitudo diuinarū sapientia, & scientia Dei. Pascha est Domini, hoc est, transitus Domini. Ne terrenum putes, quod caeleste effectum est, per eum, qui transit in illud, & fecit illud suum corpus, & sanguinē.* Et infra: *Quod annunciatum est credas, quia quod*

quod accipis, corpus est illius panis caelestis, & sanguis est illius
sacra & itis. Nam cum panem consecratum, & Vinum discipulis
suis porrigeret, sic ait: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis
meus. Credamus cui credidimus: nescit mendacium Veritas.
Et infra: Non infringamus os illud solidissimum; Hoc est corpus
meum, Hic est sanguis meus. Si quid autem superfuerit etiam
nunc in vniuscuiusq; sensu, quod expositione ista non corporis
ardore fidei concrementur. Ad hæc loca aduersarij non
sponderunt, nec respondere possent.

CAPVT XXII.

Testimonium Chrysostomi.

AD initium anni CD. floruit etiam S. IOANNES
CHRYSOSTOMVS, qui multis modis testatur
est, quid sentiret de Sacramento corporis Domini.
ni. PRIMVM testimonium eius habetur hinc
60. ad populum Antiochenum, & homil. 83. in Matthæum.
Credamus, inquit, & big; Deo, nec repugnemus ei, etiam si
sui, & cogitationi nostræ absurdum esse videatur, quod
Superet & sensum, & rationem nostram sermo, quæ sit
quod in omnibus rebus, sed præcipuè in mysterijs faciendum
illa, quæ ante nos iacent solummodò aspicientes, sed Verba
que eius tenentes: nam Verbis illius defraudari non possumus
sensus Verò noster deceptu facillimus est. Quoniam ergo
dixit: Hoc est corpus meum; nulla dubitatione teneamus
credamus, &c. Et homil. 51. in Matthæum: Qui, inquit, me
id est, animam suam, pro te posuit, quare designabitur
tibi tradere corpus? Audiamus igitur tam Sacerdotes, quam
alijs, quàm magna, quàm admirabilis res nobis concessa est
diamus, oro, & perhorrescamus; carnes suas nobis tradidit
ipsum immolatum proposuit. Sanè non potuisset Chrysostomus
mus clarius loqui, si Caluinistam aliquem ante se habuisset
quem hortari ad fidem voluisset.

SECVDVM testimonium habetur in iisdem duobus
cis: O, quot modò dicunt, Vellem formam, & speciem eius, &
Vellem vestimenta ipsa, & vellem calciamenta videre; ipsum
Vides, ipsum tangis, ipsum comedis.

Ad hunc locum respondet Petrus Martyr, Boquimus, &
lij, Chrysostomum tribuere nomen rei significatæ symboli

ipsis, & hyperbolicè loqui. Et probant eum loqui de symbolis, non de ipso vero corpore, quia dicit videri Christum, & tangi in Sacramento, cum tamen sola symbola tangantur, & videatur: de ipso autem vero corpore supra dixit, oculis mentis per fidem esse videndum; & infra dicit, in rebus sensibilibus donum insensibile nobis dari. Quod autem insensibile est, nec tangi, nec videri potest: non igitur de ipso vero Christo loquitur, sed de pane, cum ait: *Ipsium vides, ipsum tangis, ipsum comedis.*

At solutio ista facilè refellitur. Chrysostomus enim cum dicit, Christum ipsum videri, & tangi, intelligit ipsum verum Christum videri, & tangi, sed in specie aliena, non in sua, id est, verè adesse, & recipi sub illis speciebus, quæ propriè videntur, & tanguntur; licet in propria specie Christus in Sacramento non videatur, nisi oculis fidei, neque sensibilis sit, ut in Sacramento est. Exemplum habemus in Angelis. Nam verè dicebantur videre, tangere, & hospitio excipere Angelos, qui illos recipiebant in corpore assumpto, ut Abraham, Loth, Tobias, & alij. Id autem velle Chrysostomum, patet ex eo, quod dicit, multos cupere videre vestimenta, & calciamenta, & in Sacramento plus habere, quàm cupiant, cum ipsum Christum habeant: illi enim qui cupiunt vestimenta, vera vestimenta cupiunt, non imaginem vestimètorum. Et sanè optabilius esset videre, vel habere vera Christi indumenta, quàm imaginem corporis eius: non ergo verè dicit Chrysostomus, illos habere plus quàm optent, nisi ipsum verum Christum verè habeant.

PRÆTEREA ibidem dicit Chrysostomus, nullum unquam pastorem pauisse oves carne, & sanguine suo, ut Christus facit, & multas matres dedisse filios aliis nutriendos; at Christum carne sua nos alere. Quæ comparationes omninò frigeunt, si tantum in symbolo carne sua nos nutrit.

ADDE, quod homil. 24. in priorem ad Corinth. dicit, Magos hoc ipsum corpus adorasse in præsepi: nos autem aliquid amplius habere, quàm habuerint Magi: nam illi habuerunt in præsepi, nos in altari; illi in vlnis mulieris, nos in manibus Sacerdotis; illi simplex corpus viderunt, nos & corpus idem videmus, & scimus eius potentiam, & virtutem, &c. At si tantum in signo Christum habemus, non modò non sumus Magis superiores, sed tantò inferiores, quantò inferior est imago Christi ipso vero Christo.

solam, sed re ipsa nos corpus suum effecit. Et homil. 61. ad popul. & homil. 45. in Ioan. addit non sola charitate, sed re ipsa nobis commisceri carnem ipsius per hoc Sacramentum. Et homil. 24. in priorem ad Corinth. dicit, sic nos vniri corpori Christi per Eucharistiam, quemadmodum corpus illud vnitū est Verbo per Incarnationem, id est, verè & realiter. Et ibidem dicit, amantes aliquando præ nimio amore morsu appetere eos, quos diligunt, vt eo modo indicent cupere se, si posset fieri, intimè vniri, & fieri vnum cum illis: Christum autem hoc mirabili modo per Eucharistiam effecisse, vt verè corpori eius intimè vniremur. Quæ omnia frigidissima, & ridicula essent, si tantum in signo Christi corpus acciperemus.

Respondet Petrus Martyr, duplicem esse vnionem fidelium cum Christo; vnā per fidem, & charitatem: alteram, quæ ex ista sequitur, qua sumus membra Christi, & ipse caput nostrū: & de hac posteriore loqui Chrysostrum, cum dicit, nos re ipsa vniri Christo, & non sola fide, aut charitate.

SED CONTRA. Nam ista vnio membrorum cum capite, qua efficitur vnum corpus mysticum Christi, propriè obtinetur per Baptismum, & necessariò præcedere debet sumptionē Eucharistiæ: qui enim non est membrum Christi, non nisi indignè ad hoc Sacramentum accedit. At Chrysostrum dicit, per Eucharistiam nos coniungi Christo noua quadam, & vera vnione. PRAETEREA, quod ait Chrysostrum, re ipsa nobis coniungi corpus Christi: non minus opponitur coniunctioni mysticæ membrorum cum capite, quam coniunctioni per fidem, & dilectionem: neque enim illa magis realis est, quam ista. DENIQUE illa exempla Incarnationis, & amantium, satis refellunt signenta ista aduersariorum.

QUARTVM testimonium est in his locis, vbi miraculo tribuit Chrysostrum, quod Christi corpus simul sit in cælo, & in altari, lib. 3. de sacerdotio: *O miraculum, o Dei benignitas, qui cū Patre sursum sedet in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se ipse tradit volentibus illum excipere, & amplecti.* Item homil. 2. ad popul. Antiochenū, in fine: *Helias melotem discipulo reliquit: Filius autem Dei ascendens suam carnem dimisit: sed Helias quidem exutus, Christus autem, & nobis reliquit, & ipsam habens ascendit.*

Ad hunc locum responderet Beza in Cyclope, Christi carnem in cælo esse propriè, in terra symbolicè. Et probat, quia

ibidem Chrysoſtomus dicit, Heliam ſimul fuiſſe ſurſum deorſum; quia nimirum ſurſum erat in ſua perſona, & deorſum erat, quia requieuerat ſpiritus eius in Helifæo: & ſic in illo erat deorſum, non in ſe. Adducit etiam Beza eundem Chryſoſtomum homil. 24. in priorem ad Corinth. vbi dicit, per hoc ſacramentum fieri, vt terra nobis ſit cœlum, & hortatur, vt mente conſcendamus in cœlum, vbi Chriſtum habeamus.

SED nihil Beza dicit. Nam etiam ſi Helias nō erat poſitus ſurſum & deorſum, tamē alia ratio eſt de Chriſti carne, quam Chryſoſtomus non confert cum Helia, ſed cum eius meliore ſignificatione.

QUOD autem propriè carnem Domini Chryſoſtomus intellexerit in terra nobis relictam, & ſimul in cœlo, patet ex loco citato ex lib. 3. de ſacerdotio, vbi miraculum in terra agnoſcit Chryſoſtomus; neque enim miraculum eſſe tantum in ſymbolo carnem Domini haberemus; tum etiam ipſo loco, de quo agimus. Dicit enim Chryſoſtomus, terra longe maiorem à Chriſto relictam, quàm ea fuerit, quam Helias Helifæo reliquit: quia Helias veſtem, Chriſtus carnem reliquit. At certè non eſt res maior caro in ſymbolo quàm veſtis propriè dicta.

DENIQUE locus alius à Beza productus ex homil. 24. in priorem ad Corinthios, vel ſolus ſufficeret ad eum conuertendum ad veram fidem, niſi in ſua hæreſi planè obduratus. Nam non dicit Chryſoſtomus, vt mente in cœlum aſcendamus, vt ibi tantum Chriſtum habeamus, ſed vt videamus nihil eſſe in cœlo præſtantius Chriſto, & idèd terram per hoc ſacramentum fieri cœlum, quia verè habemus in terra quod eſt in cœlo præſtantiffimū. Verba eius hæc ſunt homil. 24. in priorem ad Corinth. in fine: *Dum in hac vita ſumus, terra nobis cœlum ſit, facit hoc myſterium. Aſcende iſta cœli portas, & diligenter attende, immò non cœli, ſed cœli cœli, & tunc quod dicimus intueberis. Etenim quod ſuper honore dignum eſt, id tibi in terra oſtendam; nam quem admodum in regis non parietes, non tectum aureum, ſed regnum in throno ſedens, omnium præſtantiffimum eſt: ita quoque in cœlis regium corpus, quod nunc in terra videndum tibi proponitur: neque enim Angelos, neque Archangelos, non cœlos cœlorum, ſed ipſum horum omnium Dominum oſtendo. Quo loco Chryſoſtomus ſi ſolum in ſigno Chriſti in terra eſſe veller, planè deciperet auditores; nec ante poſ-*

ret eum Angelis, & Archangelis. Quis enim non malit veros Angelos videre, quam solam Christi imaginem? Adde quod ibidem rursus ait Chrysofomus: *Si puer regius purpura, & diademate ornatus tibi ferendus traderetur, nonne omnibus rebus humi abiectis eum exciperes? Verum nunc cum non hominis regium puerum, sed Unigenitum Dei Filium accipias, non horrescis, & omnem secularium rerum amorem abicis?* Hæc ille. Vbi si de Christi signo, non de ipso Christo loqueretur, nullo modo eum cum regio puero, sed cum imagine pueri regij conferret; aut certè ineptissimus esset.

QUINTVM testimonium, est in his locis, vbi Chrysofomus dicit, Christum in Eucharistia, non modò ab hominibus, sed etiã ab Angelis adorari. Homil. 41. in priorem ad Corinth. *Non frustra memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus pro istis agnum illum iacentem, & peccata mundi tollentem deprecantes.* Hæc ille. Vbi apertissimè dicit inuocari (quæ species est summe adorationis) agnum in altari iacentem; & fortè alludit ad illa verba: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona eis requiem.*

Idem in oratione de S. Philogonio, loquens de Magis, qui ad Christum adorandum ex Perside venerunt, sic ait: *Si cum fide accesserimus, proculdubio videbimus eum in præsepi iacentem. Nam hac mensa Vicem explet præsepi: siquidem & hic ponitur corpus Dominicum, non quidem fascis inuolutum, sicut tunc, sed & indequaq; Spiritu sancto conuestitum. Ac Magi quidem nihil aliud, quam adorarunt: tibi Verò si cum pura accesseris conscientia, permittemus & sumas, & sumpto domum abeas.* Vbi indicat nos non tantum adorare posse, quod Magi fecerunt, sed etiam sumere.

Idem hom. 60. ad popul. Antioch. *Cogita qualis sis insignitus honore, qua mensa fruaris. Quod Angeli videntes horrescunt, neq; libere audent intueri, propter emicantem inde splendorem, hoc nos pascimur, huic nos Unimur.* Et homil. 61. Huic & superna potestates assistunt, quoniam et illa nobis manifestius propositorum virtutem speculantur, & inaccessibiles admittantur splendores. Et homil. 3. in epist. ad Ephes. *Et tu ad salutarem hanc hostiam accessurus, quam Angeli ipsi cum tremore suscipiunt.* Et lib. 6. de sacerdot. *Per id tempus, inquit, & Angeli sacerdoti assident, & caelestium potestatum Uniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem,*
 O O 3 qui

qui immolatur, Angelorum choris plenus est: id quod credere abunde licet, vel ex tanto illo sacrificio, quod tunc peragitur. Ego vero, & commemorantem quendam audivi, cum diceret senem quendam, virum admirabilem, ac cui reuelatum mysteria multa diuinitus fuissent detecta, sibi narrasse tali olim visione dignum habitum à Deo fuisse; ac per illud quidem tempus derepente Angelorum multitudinem coexistisse (quatenus aspectus humanus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circumdantium: denique capitibus inclinatorum, et si quis milites presente Rege staret videat. Homil. 21. in acta: Quid dicis? hostiam in manibus ad sunt Angeli, ad sunt Archangeli, adest Filius Dei: cum tantum horrore astant omnes, &c. Denique homil. de Eucharistia encanensis: Agnus Dei immolatur: Seraphim astant sex aliam faciem regentia, &c.

Ad hæc aduersarij neq; respondent, neq; respondeo possunt. Si enim Angeli ad altare astant capitibus inclinatis cum timore, ac tremore, vix audent liberè propter splendorem inde emicantem; quis negare potest ibi aliud esse, quam panem? & si Angeli adorant, quis homines reprehendere potest si & ipsi adorent?

SEXTVM testimonium est in his locis, vbi Chrysoström dicit mutari panem, homil. 83. in Marthæum, & homil. 60. in populam: Non sunt humana virtutis opera proposita: nec ministrorum locum tenemus, qui serò sanctificat eos, & immolatur ipse est. Et infra: Qui dixit; Hoc est corpus meum, & verbo factum confirmavit. Et in homil. de prodicione Iudæ dicit illa verba: Hoc est corpus meum, similia esse illis: Crescite & multiplicamini. Et homil. de Eucharistia in encanensis: Num videtis panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum vadit absit, ne sic cogites. Quemadmodum enim si cera igni adhibetur illi assimilatur, nihil substantia remanet, nihil superfluum: sic hic putat mysteria consumi corporis substantia.

Ad hunc vltimum locum respondet Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, parte quarta, Chrysoströmum non negare in Eucharistia esse verum panem; sed modo illo loquendi significare velle, non esse attendendum ad panem, sed ad id, quod per eum significatur: neque substantiam panis proprie velle consumi ab ipso Domini corpore superueniente sicut ceram ab igne; sed istum esse tropum, quo indicentur

portere nos mentem abstrahere à pane, & vino, & in rebus significatis eam ponere. Id autem probat, quia Chrysoſtomus non ſolùm ſubſtantiam panis, ſed etiam accidentia conſumi dicit, cùm ait myſteria conſumi, & cùm ait nihil ſuperfluere, & cùm adhibet ceræ ſimilitudinem, quæ tota omnino perit in igne, tùm quoad ſubſtantiam, tùm quoad accidentia. Atqui accidentia panis non cõſumuntur verè, & propriè, cum adhuc ſenſibus percipiuntur; ergo neque ſubſtantia verè, & propriè cõſumitur. SECUNDO idem probat, quia ibidem Chryſoſtomus dicit: *Ne putetis quod accipiatis diuinum corpus ex homine, ſed ex ipſius Seraphim forcipe ignem.* Quæ certè verba propriè accipienda non ſunt, quia falſa eſſent: eodem igitur modo, cùm idem auctor dicit, non eſſe panem, & vinum, & conſumi myſteria, intelligenda ſunt omnia impropiè.

SED hæc ſolutio nullo negotio refelli poteſt. Nam ſi Chryſoſtomus non negaret reipſa panem ad eſſe, & tantùm veller, non ad eſſe quoad cogitationem noſtram; nõ diceret Euchariftiam non emitti in ſeceſſum, ſicut alios cibos: iſta enim nihil ad cogitationem, ſed ad rem ipſam pertinent. Vnde Petrus Martyr, quamuis multa dixerit de hoc loco; nunquam tamen reſpondit ad iſtam ſententiolam, ſed eam ſemper, quaſi ſcopulum quendam inſeſtum euitauit. Præterea valdè abſurda eſſet ſimilitudo illa de cera ab igne conſumpta, ſi non reipſa panis conſumeretur.

Ad argumentum eius PRIMVM reſpondeo, Chryſoſtomus non dicere conſumi accidètia panis; immò diſertis verbis expreſſit ille ſubſtantiam diſcedere adueniente alia ſubſtantia. Vnde cùm ait myſteria cõſumi, intelligit quoad ſubſtantiam, de qua loquebarur; & cùm ait, nihil ſuperfluere, nihil ſubſtantia remanere ſignificat. Et denique cum cera, quæ tota conſumitur, ſolam ſubſtantiam panis comparat, non quidquid in pane eſt.

Ad SECUNDVVM dico, non eſſe ſimiles illas loquutiones: *Ne putes diuinum corpus ex homine te accipere; & Num panem vides? num Vinum?* Nam in priore manifeſti ſunt tropi, dum ſacerdotem vocat Angelum Seraphicum, & corpus Domini ignem, & manum ſacerdotis forcipem: neque negat accipi corpus Domini à ſacerdote, ſed negat illum eo tempore gerere ſe, vt hominem, ſed potius Angelico miniſterio,

illum uti confirmat. At in posteriore omnes circumstantiæ clamant non esse ibi tropum, cum dicat, eum panem nostrum in secessum, & totam substantiam consumi.

SEPTIMUM testimonium est in his locis, ubi dicit, in Eucharistia esse veritatem sanguinis, cuius figura præcesserat in Testamento veteri. Homilia ad Neophytos disputans de sanguine agni, quo linebatur postes filiorum Israël in Ægypto, ut ab Angelo percutiente liberarentur: *Sicut, inquit, regium statua, nonnunquam ad se confugientibus hominibus peruenire consueverunt, non qui a sunt are confecti, sed qui aruerunt imaginem principalem: ita & sanguis ille liberavit, non quia sanguis fuit, sed quia huius sanguinis ostendebat adiutorium. Nunc ergo si viderit inimicus non postibus imposta sanguinem typi, sed fidelium ore lucentem sanguinem veritatis multo magis se subtrahet. Si enim Angelus cessit exemplum, quanto magis terrebitur inimicus, si ipsam perspexerit veritatem.* Similia repetit homil. 45. in Ioan. & homil. 61. ad populum de tiochenum. Ad quæ loca nihil omnino responderi poterit, nam sanguinis veritatem ponit Chrysostomus, non solum in animo, sed etiam in ore fidelium.

Iam contra Catholicam veritatem ex Chrysostomo nonnulla testimonia Petrus Martyr adducit in lib. contra Gardinenses obiecto 197. & sequentibus, sed sex ex illis, nullam habent difficultatem. VNUM sumit ex homil. 83. in Math. ubi Chrysostomus Eucharistiam vocat symbola passionis Christi. Quod quidem & nos fatemur, ut supra sæpe diximus.

ALTERUM sumit ex eadem homilia, ubi dicit Iscariotes Agnum Paschalem comedisse habitu viatorum, quia in Palæstinam profecturi erant; nos autem in cælum profecturi esse: ex quo loco deducit Petrus Martyr, nos, dum manducamus Eucharistiam, debere in cælum mente cõscendere, & ibi Christum quærere, non in Sacramento. At QUI ista mira vel stupiditas, vel pertinacia. Nam non docet Chrysostomus, ut dum sumimus Eucharistiam ascendamus in cælum, sed ut sumamus Eucharistiam tanquam cibum, & viaticum, quo roboremur in hac vita, dum proficiscimur ad patriam cælestem, ad quam post mortem perueniemus. Id quod ex illius comparatione perspicuum est: neque enim Israëlita dum comederent agnum, ibant in Palæstinam, ut ibi quærerent agnum; sed comederant agnum, quem præsentem habebant.

habitu tamen viatorum, quia paulò pòst iter facturi erant ad terram promissionis.

TERTIVM testimonium sumit ex homil. 24. in priorem ad Corinthios, vbi Chrysoſtomus ait: *Quid est panis? corpus Christi: Ergo, inquit Petrus Martyr, panis est corpus Christi; ergo & verus panis manet in Eucharistia.* RESPONDEO; Chrysoſtomus non de pane materiali, sed de pane consecrato prædicat corpus Christi: verissimè autem panis consecratus non est panis communis, sed panis vitæ, id est, corpus Christi. Unde ibidem Chrysoſtomus disertis verbis dicit, in calice sacro illud esse, quod ex latere Christi fluxit, id est, sanguinem eius.

QUARTVM testimonium sumit ex eadem homilia, vbi Chrysoſtomus dicit, Eucharistiam esse cibum aquilarum, iuxta illa verba Domini: *Vbi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquile.* proinde more aquilarum debere nos in altum euchi, & ad Christum accedere. Hinc autem nititur ostendere Petrus Martyr, Christum non esse quærendum in altari. SED frustra nititur. Chrysoſtomus enim loquitur de ascensione non in cælum corporale, sed in Deum, ac res æternas, & spirituales, neglectis terrenis curis, quod sanè facit, qui Christum quærit, eique adhæret, vbicumque tandem is sit.

QVINTVM testimonium sumit ex homil. 27. in priorem ad Corinth. vbi panem, & calicem vocat Eucharistiam. SED ad hoc iam sæpe responsum est: vititur enim Chrysoſtomus verbis Pauli.

SEXTVM testimonium est in homil. 20. in posteriorem ad Corinthios, vbi Chrysoſtomus dicit, nò solùm Eucharistiam esse corpus Domini, sed etiam pauperes esse corpus Domini, de quibus Dominus ait: *Quod & ni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis.* At pauperes non sunt corpus Christi nisi repræsentatiuè; ergo & Eucharistia solùm repræsentatiuè corpus est Christi. RESPONDEO; Non dicit Chrysoſtomus eodem modo corpus Christi esse pauperes, quo est Eucharistia: & ex aliis eius locis infinitis satis iam probatum est, Eucharistiam esse ipsum verum Christi corpus, quale certum est non esse pauperes.

SEPTIMVM testimonium sumit ex commentario. Psalm. 22. Sic enim ibi legimus: *Vt quotidie in similitudinem corporis, & sanguinis Christi panem, & vinum secundum ordinem Melchisedech nobis ostenderet in Sacramento.*

RESPONDEO; Commentarium in eum Psalmum, sine dubio non esse Chrysoctomi, immò neque Græci alicuius, patet enim Latina est, & cum res, tum verba longissimè abfint à scriptis Chrysoctomi: potest tamen responderi, (cuiuscunque sit illa sententia) panem, & vinum in Sacramento ostendi quoad externam speciem. Nam vt suprâ diximus, etiam motus Scripturarû res denominantur ab exteriori specie: quomodo serpens æneus vocatur serpens, & Angeli qui apparebant in forma humana, passim dicuntur in Scriptura homines. Neque negamus panem Eucharistiæ similitudinem gerere corpus Domini, quoniam eius Sacramentum est, licet simul etiam doceamus, præsens Domini corpus, non absens eo Sacramento significari. Porro ille auctor panem, & vinum appellare voluit Eucharistiam, non corpus, & sanguinem, quia exponit illa verba Salomonis: *Venite comedite panes meos, & bibite Vinum, quod miscui vobis.*

OCTAVVM testimonium sumit ex libro, siue epistola ad Cæsarium Monachum, vbi legimus, panem post consecrationem non vocari amplius panem, licet natura panis in ipso permaneat.

RESPONDEO; Nihil eiusmodi vnquam scripsisse Chrysoctomum: neque enim in toto Chrysoctomi opere vllus est liber, vel epistola ad Cæsarium. Verba autem huius auctoris (quicumque ille fuerit) eandem prorsus sententiam habent cum sententia Theodoretæ, & Gelasij; idè, quod postea ad illud respondebimus, idem & huic responderi poterit: nolo enim cum Chrysoctomo miscere testimonia incerta, & nullius auctoritatis.

NONVM testimonium sumit ex homil. II. in Matth. vbi legimus: *Si ergo hac Vasa sanctificata ad priuatos & suis tractantur, sic periculosum est, in quibus non verum corpus Christi, sed mysterium corporis eius continetur; quanto magis corporis nostri, qua sibi Deus ad habitaculum preparauit, non debemus locum dare Diabolo agendi in eis, quod vult.*

RESPONDEO; Non dubium est, opus homiliarum imperfectum, vnde sumptum est ab aduersariis testimonium, non esse Chrysoctomi: nec minus certum est, opus illud variis erroribus scaterere. Id annotauit Erasmus in præfatione, idem habetur Petrus Martyr; & omnes, qui legerint, facile iudicabunt. Porro verba illa; *In quibus non est verum corpus Domini,*

corporis eius mysterium continetur: ab aliquo Berengarij discipulo inserta illi homilia esse videntur. Nam non sunt in omnibus exemplaribus, vt ibidem ad marginem annotatur: & præterea ad rem non faciunt. Nam loquebatur auctor homilia de vasis sacris templi Salomonis, quæ Balthasar transtulit ad prophanum vsu; & propterea regnum, & vitam perdidit. In illis autem vasis, non solum non erat verum corpus Domini, sed nec mysterium eius. Denique constat opus illud multis modis corruptum à variis hæreticis, & varia hinc inde inserta habere. Id quod rectè probat Sixtus Senensis lib. 4. Bibliothecæ sanctæ, pag. 413. tribus argumentis. PRIMO, quia in quibusdam antiquissimis exemplaribus non inveniuntur hi errores. SECUNDO, quia si auferantur, nihil perit de sensu & contextu verborum. TERTIO, quia non solum sunt in hoc libro errores diuersissimorum hæreticorum, vt Montani, Donati, Manichæi, Arii, Pelagij, Berengarij; sed etiam inveniuntur contrariæ sententiæ, & planè Catholicæ, & præsertim aduersus Arianos: id enim argumentum est manifestum, non esse illa omnia eiusdem auctoris. Habemus igitur, nihil solidi ex vero Chrysofomo ab hæreticis adferri potuisse, cum tamen nos tam multa ex indubitatis eius libris attulerimus pro Catholica veritate.

CAPVT XXIII.

Testimonium S. Hieronymi.

HIVVS HIERONYMVS equalis Chrysofomi fuit, licet ei aliquandiu superuixerit: obiit anno Domini CD. XXII. cum obiisset Chrysofomus anno CD. IX. Ex hoc igitur auctore quædam testimonia produci possunt. PRIMVM est in comment. Matt. cap. 26. vbi sic legimus: *Postquam typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumpsit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Pascha transgreditur Sacramentum: Et quomodo in præfiguratione eius Melchisedech, summi Dei sacerdos panem, & vinum offerens fecerat: ipse quoque veritatem sui corporis, & sanguinis representaret.*

Hunc locum etiã hæretici pro se adducunt, vt Petrus Martyr libro contra Gardinerum, obiecto 210. propter illam vltimam vocolam, *representaret*; sed locus planè noster est totus. Nam representare apud Hieronymum, exhibere rei ipsa significat,

ficat, vt supra diximus in testimoniis Tertulliani: qua significatione vtitur etiam AMBROSIVS lib. I. de officiis, cap. 36. cum ait: *Intellige prius, qua habetur in ferculis dapes, & mitte manum, vt qua legis, vel accipis à Deo, tu operibus exquaris, & collatam in te gratiam officii repræsentes: vbi pro eodem accipit, exequi, & repræsentrare.*

Sic accepisse Hieronymum, patet PRIMO ex eo, quod opponit typicum Pascha Iudæorum vero Sacramento Pascha Christianorum. Nam si Eucharistia solum repræsentraret corpus Christi in simbolo, & non re ipsa; nulla esset causa cur diceretur verum Sacramentum, & cur opponeretur typicum etiam Pascha Iudæorum repræsentrabat in simbolo corpus Christi. SECUNDO patet ex eo, quod dicit Melchisedech offerendo panem, & vinum præfigurasse, Christum autem instituyendo Eucharistiam repræsentrasse corporis veritatem. Antithesis requirit, vt Christus exhibuerit corporis veritatem, cuius figura in Melchisedechi oblatione præcesserat. Quod ipse idem clarius exponit in commentario Psal. 109. *Quando, inquit, Melchisedech Rex Salem obrulit panem, & vinum, sic & tu offeres corpus, & sanguinem tuum, verum panem, & verum vinum. Iste Melchisedech ista mysteria, qua habemus tradidit nobis. ipse est, qui dixit; Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, &c.* Hic videmus aperte opponi pani, & vino Melchisedechi corpus, & sanguinem Christi, quæ dicuntur verus panis, & verum vinum, non ratione naturæ, sed ratione effectus; quomodo idem Dominus ait *Ego sum Veritas Vera.* Nam alioqui etiam panis Melchisedechi fuit verissimus panis, si naturam spectes.

SECUNDVM testimonium est in epist. ad Hedibiam, quæ 2. *Nos, inquit, audiamus, panem, quem fregit Dominus, dedit discipulis, esse corpus Domini Salvatoris.* Et infra: *Nec Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus IESVS ipse conuiuio, & conuiuio, ipse comedens, & qui comeditur.*

Hunc etiam locum pro se Petrus Martyr adducit, quia nomen panis in hoc testimonio legit: sed locum esse pro nobis dubium esse non potest, tum quia declarat Hieronymus panem illum non esse panem materiale, sed ipsum Dominum corpus; tum quia non verè diceret, Moysen non dedisse panem verum, id est, Christi corpus, si Eucharistia non esset corpus Christi, nisi significatiuè.

TERTIVM testimonium est in comment. i. cap. ad Ephes. *Dupliciter, inquit, caro Christi, & sanguis intelligitur, & spiritalis illa, atque diuina, de qua ipse dixit: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: Vel caro, & sanguis, qua crucifixa est, & qui militis effusus est lancea. Iuxta hanc diuisionem & in sanctis eius diuersitas sanguinis, & carnis accipitur: Si alia sit caro, qua visura est salutare Dei, alia caro, & sanguis, qua regnum Dei non queant possidere.* Hæc ille. Vbi distinguit carnem, quæ est in Eucharistia, ab illa, quæ fuit crucifixa, solum quoad accidentia, nimirum quod in cruce fuit caro passibilis; in Eucharistia sit impassibilis, & spiritali ac diuino quodam modo se habens: quemadmodum distinguitur caro nostra mortalis, ab ipsa nostra carne immortali, qualis erit post resurrectionem. Nec potest responderi, carnem spiritalem, quæ est in Eucharistia, solum esse in signo, & non re ipsa: nã si ita acciperet, destrueret id, quod astruere volebat, veram carnem resurrectionem, contra Origenistas. Deinde caro Christi, vt in Eucharistia significatur, non potest distingui ab ea, quæ fuit in cruce, nec vocari diuina; Eucharistia enim Sacramentum est, siue symbolum passionis Christi: non ergo Hieronymus distingueret vnã ab alia, si de symbolo tantum loqueretur. Neque etiam respondere possunt aduersarij, Hieronymum nõ loqui de Eucharistia, sed de spiritali manducatione carnis Domini, de qua intelligunt ipsi verba Domini ab Hieronymo citata. Hoc, inquam, respondere non possunt: nam verba Domini secundum aduersarios intelliguntur de carne Domini, vt fuit in cruce, quæ perfidem manducatur spiritaliter, cui manducationi adiunxit postea Dominus, vt ipsi dicunt, symbola externa. At Hieronymus distinguit carnem Domini, quæ verè est cibus, & quam manducamus, à carne crucifixa; ergo non loquitur de manducatione perfidem, sed de vera, & reali, vt diximus.

QUARTVM testimonium est in commen. cap. i. ad Titum, vbi cum dixisset, oportere ab officio coniugali eos abstinere, qui corpus Domini suscipere volunt, & attulisset exemplum Achimelech, qui noluit Dauidi panes propositionis dare manducandos, nisi prius audiisset, eum ab vxore se aliquandiu continuisse, subiungit: *Tantum interest inter panes propositionis, & corpus Christi, quantum inter imaginem, & veritatem; inter exemplaria verorum, & ea ipsa, qua per exemplaria præsigu-*

præfigurabantur. Hic sanè locus apertissimus est. Nam si in Eucharistia est ipsa veritas, quæ per panes propositionis figurabatur; certè non est in Eucharistia panis materialis significans corpus Christi, sed ipsum verū corpus: id enim omnium consensu est veritas per illos panes adumbrata. Quod autem Petrus Martyr dicit, Eucharistiam vocari ipsam veritatem, quia est symbolum clarius, quàm fuerint panes propositionis; supra refutatum est, cum ageremus de figuris.

Porro ex Hieronymo quædam loca adducit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 207. 208. & 209. in quibus videtur Hieronymus dicere, nō manducari corpus Christi ab impiis. Sed nihil ea loca concludunt: nam loquitur de manducatione vtili, & fructuosa, id est, quæ reuera spiritaliter nutriat, ac reficiat. Loca, quæ ipsi citant, sunt in commentariis in cap. 66. Isaia, in cap. 22. Hieremia, & in cap. 8. Osee, quibus locis opponi debet commentarius in 1. cap. Malachie, ubi disertis verbis Hieronymus dicit, ab impiis pollui mentes Domini, dum immundi ipsi mundissimum sanguinem bibunt.

CAPVT XXIV.

Testimonium S. Augustini.

SANCTVS AVGVSTINVS proximè S. Hieronymum sequitur, quippe qui eius amicissimus fuit, & annos circiter decem illi superuixit: obiit enim teste Prospero in Chronico Augustinus anno Domini CD. XXXIII. cum obiisset Hieronymus, eodem Prospero auctore, anno CD. XXII. Hunc autem Patrem Calvinus totum suum esse mentitur lib. 4. Instir. cap. 17. §. 28. Eundem Petrus Martyr, & ceteri Calvinistæ præter ceteros omnes citant, ac suum esse iactant: vt etiam olim Berengarius testatur Guitmundo lib. 2. solum Augustinum non respuebat. Proferuntur igitur ad hanc eorum iactantiam comprimendam, testimonia ex omnibus omninò tomis operum Augustini.

Ac primum ex PRIMO tomo testimonium habemus in lib. 9. confels. cap. 13. *Tantum modo, inquit, memoriam sui ad altare retinere desiderauit, unde sciret dispensari. Sic enim legitur etiam, qua deletum est chyrographum, quod erat contra armenios nobis. Et infra: Ad cuius precij nostri Sacramentum legitur.*

illa tua animam suam vinculo fidei. Hæcille. Qui per victimam, qua deletum est chyrographum contrarium nobis, nõ potest intelligere, nisi veram Christi carnem, quæ pro nobis immolata fuit in cruce; neque enim panis est eiusmodi victima: & cum dicit eam victimam dispensari ex altari, apertissime indicat, carnem Christi non tantum fide, sed etiam manibus, & ore suscipi. Denique cum dicit sanctam Monicam alligasse animam suam vinculo fidei, ad Sacramentum corporis Domini, manifestè significat in eo Sacramento non esse nudum signum, sed ipsum etiam verum Domini corpus: neque enim alligasset mulier sapientissima animam suam pani, vt per eum secura esset.

In SECVNDO tomo in epist. 44. ad Maximum, cum Maximus homo gentilis obiecisset Augustino, quòd Christiani in abditis locis Deum suum se videre credant: nihil omninò respondit. Nam neque negare poterat Christum videri in Sacramento altaris, cum ipse idem dicat lib. 3. Trinitat. cap. 10. in specie panis Dominum oculis apparere mortalium: neque tamen tutum, aut æquum putauit homini gentili explicare hoc mysterium. At certè si non nisi in signo Christus in Eucharistia adesset, potuisset, & debuisset obiectionem illam refellere.

Exstat testimonium in epist. 86. ad Casulanum, vbi reprehendit Augustinus quèdam Vrbicum, qui dixerat, ita mutatum esse Testamentum vetus in nouum, vt cederet pecus pani, & sanguis poculo: *Dicit, inquit, cessisse pani pecus, tanquã nesciens, & tunc in Domini mensa panes propositionis poni solere, & nunc se de agni immaculati corpore partem sumere; dicit cessisse poculo sanguinem, non cogitans etiam nunc se accipere in poculo sanguinem.* Et infra: *Quanto ergo melius, & congruentius vetera transisse, & nouam Christo facta esse sic diceret, vt cederet altari, gladius gladso, ignis igni, panis pani, pecus pecori, sanguis sanguini?* Hæcille. At certè si vera esset aduersariorum sententia, Vrbicus ille rectissime dixisset: nam verè cessisset pecus pani, & sanguis poculo. Quod enim ad signum attinet, in pecore illo non minus fuisset Christus, quàm in nostro pane: & sanguis Domini non minus fuisset in sanguine illo, quàm in nostro vino. Quocirca tunc habuissent Christum in pecore, què nos habemus in pane; & sanguinem in sanguine, quem nos habemus in vino: ac per hoc cessisset

pecus

pecus pani, non pecus pecori; & sanguis poculo, non sanguis sanguini. Vult igitur Augustinus ita esse omnia mutata, ut pro pane propositionis panem cœlestem habeamus; pro pecore irrationali, agnum Dei; pro sanguine brutorum animantium sanguinem Christi

Idem in epist. 118. cap. 3. dicit, Eucharistiæ deberi singulari rem venerationem: & ibidem comparat eos, qui ex deuotione accedunt quotidie ad hoc Sacramentum, vel ex deuotione etiam aliquando non accedunt, cum Zachæo, & Centurione, quorum alter Dominum excepit in domum suam gressu, alter dixit: *Domine non sum dignus*, quæ comparatio inuidiosa, & inepta esset, si nihil nisi signum corporis Domini haberemus.

In epist. 120. ad Honoratum, cap. 27. idem Augustinus proponens illud Psal. 21. *Manducauerunt, & adorauerunt cœlestes diuites plebis. Et ipsi, inquit, adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore, & sanguine eius, sed adorant tantum, non etiam saturantur, quia non imitantur: manducantes enim pauperem, dedignantur esse pauperes.* Hoc loco Augustinus apertè dicit, homines superbos accipere de mensa Domini corpus Domini, & adorare, sed non saturari. Ex quo sequitur, ut per corpus Domini non intelligat signum corporis, sed panem, quia panis non adoratur: nec intelligat corpus Domini, ut est in cœlo, sed ut est in altari, quia dicit sumi ex mensa Domini, & sumi ab impiis. Vide etiam epist. 162. & 163.

In TERTIO tomo sunt duo alia testimonia. Vnum est in 3. de Trinitate, cap. 4. ubi cum dixisset aliter significari Corpus per linguam, & voces scriptas, aliter per Sacramentum corporis, & sanguinis, subiungit: *Nec linguam quippe, nec membranas, nec atramentum, nec significantes sonos litterarum editos, nec signa litterarum conscripta pelliculis, corpus Christi, & sanguinem dicimus, sed illud tantum, quod ex fructibus vite acceptum, & prece mystica consecratum, rite sumimus ad salutem spiritualem in memoriam pro nobis Dominica passionis.* Hæc ille. At certè si Eucharistia tantum esset corpus Christi significatiuè, cur non possent corpus Domini vocari etiam ipsa, seu scripta, seu pronunciata, quæ clarissimè idem corpus significant?

Sed paulò post idem Augustinus subiungit: *Quod cum per manus hominum ad illam visibilem speciem perducitur, non*

sanctificatur, & sit tam magnum Sacramentum, nisi operante inuisibiliter Spiritu Dei: cum hac omnia, qua per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operetur, &c. Vbi dupliciter asseritur ab Augustino veritas corporis Domini. PRIMO, quia dicit, operante inuisibiliter Spiritu sancto fieri hoc Sacramentum: nec enim illa operatio necessaria esset, si tantum significatiue esset Eucharistia corpus Domini. SECUNDO, quia numerat hanc operationem inter miracula: ibi enim de miraculis agit, ac multa profert exempla, vt de pluuia ab Helia impetrata, de tonitruis in monte Syna, de aqua mutata in vinum à Christo, de virga Aaron quæ floruit, & de virga Moysis versa in draconem. Quæ porro mirabilis operatio in confectione huius Sacramenti esse potest, si nihil omnino fit?

Ex his refelli potest solutio Petri Martyris, quam ad hunc locum adhibet in lib. contra Gardinerum, parte 4. dicit enim operari inuisibiliter Spiritum sanctum in hoc Sacramentum quia Sacramenta à solo Deo instituuntur, tum quia efficacia Sacramenti, qua mentes nostræ excitantur, à Spiritu sancto est. SED sunt hæc mera effugia. Nam Sacramenti institutio, & etiam confectio, si nihil sit nisi signum, nullam requirit inuisibilem operationem Spiritus sancti: operatio autem, qua mentes nostræ excitantur ad fidem, in mentibus nostris est, non in Sacramentum.

ALTERVM testimonium est lib. 3. Trinitat. cap. 10. vbi sic ait: *Illas etiam nubes, & liones quomodo fecerint, & assumptæ Angeli ad significandum quod annunciabant, etiam si Dominus, & Spiritus sanctus illis formis ostendebatur; quis nouit hominum? sicut infantes non nouerunt, quod in altari ponitur, & per acta pietatis celebratione consumitur, & unde & quomodo conficiatur, & unde in sum religionis assumatur. Et si nusquam discant experimento & suo, & aliorum, & nunquam illam speciem rerum videant, nisi inter celebrationem Sacramentorum, cum offertur, & datur, dicaturque, illis auctoritate grauisima, cuius corpus, & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omnino in illa specie Dominum oculis apparuisse mortaliu, & de latere tali percusso liquorem illum omnino fluxisse. Hæc ille. Vbi disputat de formis, in quibus Angeli, vel Deus apparuerunt in Testamento veteri. Ac vt ostendat nos ignorare, quomodo illæ formæ factæ sint, & tamen certò credere, in illis Deum vel Angelos apparuisse; assumit similitudinem ab*

Eucharistia: ignorant enim infantes cum sacris inter-
quomodo fiat illa forma, in qua consecratur Eucharistia,
tamen certo credunt in illa forma apparuisse Dominum,
in calice sanguinem Domini esse, quia dicitur eis, Christus
in Euangelio hoc docuisse, cum ait: *Hoc est corpus meum, et
est sanguis meus.*

Habemus autem hinc argumentum firmissimum contra
aduersarios. Nam infantes, quibus dicitur auctoritate
uissima, in illa forma visibili esse corpus Christi, & liquor
qui est in calice, esse sanguinem, non credunt illa esse cor-
pus, & sanguinem significatiuè, sed verè, & propriè: non enim
valent ipsi per se intelligere istos tropos, sed credunt simpli-
ter id, quod eis dicitur. Vnde Augustinus ait: *Nihil aliud
dent, nisi Dominum oculis apparuisse mortaliu in illa specie
& liquorem illum de latere Christi omnino fluxisse.* Non
dicendum est hos infantes falsam fidem habere; tum quia
Augustinus dicit, illos id credere, quia dicitur eis auctoritate
grauissima; tum etiam quia si falsa esset ista fides, debuit
instrui, & admoneri, præsertim cum etiam ipsi eo tempore
Communionem admitterentur. Præterea comparatio
stinus Eucharistiam cum formis, in quibus Angeli appa-
bant; sed in illis formis Angeli verè, & propriè aderant
sentes. Igitur etiam in forma panis verè, & propriè præ-
adest corpus Christi: alioqui nihil valebit comparatio, &
Augustini disputatio corruet. Vide præterea eundem Augu-
stinum libro quarto de Trinitat. capite 14. & in Eucharistia
cap. 100.

In TOMO QUARTO habemus testimonium in lib. 3. super
Leuiticum, quæst. 57. *Quid sibi vult, inquit, quod a sanguine
sacrificiorum, qua pro peccatis offerebantur, tantopere prohibetur
prohibetur, si illis sacrificiis vnum hoc sacrificium significatur,
in quo vera sit remissio peccatorum: à cuius tamen sacrificij
sanguine in alimentum sumendo, non solum nemo prohibetur
sed ad bibendum potius omnes exhortantur, qui vitam
habere vitam? Hæc ille. At certe quæstio ista non modice
peruacanea, sed etiam ineptissima esset, si tantum in figura
& spiritualiter sanguinem Domini sumeremus: non enim
prohibebantur Iudæi sanguinem bibere spiritualiter, sed
dem, sed corporaliter. Quare Cyprianus, vel quicumque
auctor, in sermone de cæna Domini rectè dixit, nouam esse*

& inaudiram hanc doctrinam, quæ iubet sanguinem bibi, cum lex vetus esum sanguinis districtissime prohiberet.

In QUINTO tomo exstat testimonium lib. 17. de ciuit. Dei, cap. 20. in hæc verba: *In alio libro, qui dicitur Ecclesiastes, & ubi ait; Non est bonum homini, nisi quod manducabit, & bibet; quid credibilius dicere intelligitur, quam quod ad participationem mensæ huius pertinet, quam sacerdos ipse mediator Testamenti noui exhibet secundum ordinem Melchisedech de corpore, & sanguine? Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificiis Veteris Testamenti, quæ immolabantur in umbra futuri. Propter quod etiam vocem illam in Psalm. 39. eiusdem mediatoris per prophetiam agnoscimus; Sacrificium, & oblationem noluit, corpus autem aptasti mihi: quia pro illis omnibus sacrificiis, & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur.* Hæc ille. Quo loco non potest Augustinus loqui de signo corporis, sed de ipso vero corpore, cum dicit offerri & ministrari illud corpus, quod successit sacrificiis antiquis: nam etiam illa erant signa corporis Domini. Ac preterea illud corpus offerri, & ministrari dicit Augustinus, de quo scriptum est in Psal. 39. *Corpus autem aptasti mihi:* quod quidem verum, & naturale corpus fuisse, nemo negat. Neque possunt aduersarij respondere, loqui Augustinum de vero corpore, sed quod fide tantum percipiatur, nam cum ait: *Offeritur, & ministratur,* apertissime loquitur de corporali tractatione corporis Domini. Vide etiam de hac re expositionem eiusdem Augustini in Psal. 39. ubi vocat corpus, quod norunt fideles, & quod sumunt in Eucharistia, completiuum omnium veterum sacrificiorum.

In SEXTO tomo lib. 12. contra Faustum, cap. 10. dicit, fideles cum sanguinem ore percipere, quo redempti sunt. & cap. 20. dicit, nunc bibi, quod ex latere Christi manauit. & lib. 2. contra aduersar. legis, & prophet. cap. 9. *Mediatorem,* inquit, *Dei, & hominum hominē Christum IESVM carnem suam nobis manducandam, bibendumq; sanguinem dantem fidei corde, atq; ore suscipimus: quamuis horribilius videatur humanam carnem manducare, quam perimere; & humanum sanguinem potare, quam fundere.* Hæc ille. Vbi NOTANDUM est, quod dicit, non solum corde, sed etiam ore sumi à nobis carnem Domini.

In SEPTIMO tomo lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 37.

Aliud est Pascha, quod adhuc illi de oue celebrant: aliud quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus. Hec ubi Vbi opponit Agno Paschali corpus Domini, quod sumitur in Eucharistia; quod certè non faceret, si de signo corporis non de vero corpore loqueretur: nam etiam ille agnus corpus Domini significatiuè, & expressiùs, quàm panis. Vnde etiam lib. I. contra Cresconium, cap. 25. & lib. I. de peccatorum ritibus, cap. 24.

In OCTAVO tomo sunt apertissima testimonia. In Psalmo conc. I. explicans Augustinus titulum Psalmi, in quo scriptum erat: *Et ferebatur in manibus suis: Hoc, inquit, quomodo potest fieri in homine quis intelligat? quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo; manibus suis non portatur. Quomodo intelligatur in ipso David secundum litteram non inuenimus, in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans corpus suum, ait; Hoc est corpus meum, ferebat enim illud corpus in manibus suis.*

Ad hunc locum dignatus est Calvinus respondere lib. 4. capit. 17. §. 28. qui tam multa testimonia omnium Patrum & ipsius Augustini alto silentio præterit. Dicit igitur, Christum, se ipsum manibus suis tulisse, sed improprie, ac figurate, quia nimirum Sacramentum corporis sui ferebat. Id autem probat, quia Augustinus conc. 2. in eundem Psalmum remittens eundem repetens, addidit particulam, *Quodammodo*, sic enim ait: *Quomodo ferebatur in manibus suis? qui a cum commendaret ipsum corpus suum, & sanguinem, accepit in manibus suis quod non vult fideles, & ipse se portabat quodammodo, cum diceret; Hoc est corpus meum.* Eandem etiam solutionem dedit ad hunc locum Petrus Martyr.

Sed facile refelluntur. Nam Augustinus non solum dicit Christum suis ipsius manibus portatum, sed addit rem istam esse difficillimam, & impossibilem aliis hominibus, sic enim ait: *Quomodo posset fieri in homine, quis hoc intelligat? & Augustinus: Manibus aliorum portari potest homo; manibus suis non portatur.* At quàm facile est, ut quis seipsum in signo portat in signo, cum in ea moneta imago ipsius inueniatur impressa, & vnusquisque nostrum, cum literas ad se datus legit, ubi nomen suum scriptum habet, nonne seipsum in signo portat?

portat? Cùm igitur tam frequenter, & vſitatè hoc fiat, cur diceret Augustinus id non poſſe fieri, & vix etiam intelligi, ſi de ſigno tantùm loqueretur?

SED inquit Petrus Martyr: *Nemo poteſt ſe portare, quomodo Chriſtus ſe portabat, quia nemo poteſt Sacramentum inſtituere, & eo modo ſeipſum in Sacramento portare.* At RESPONDEO; Nemo poteſt Sacramentum inſtituere, quatenus Sacramentum eſt inſtrumentum gratiæ conferendæ, vel infallibile ſignum eiſdem gratiæ: ſed benè poteſt inſtituere, quatenus eſt ſimplex alicuius rei ſignum. Chriſtus autem ſi portare ſe ipſe dicebatur, quia Sacramentũ portabat; idè dicebatur ſe portare, quia Sacramentum illud erat ſignum ipſius, non quia erat inſtrumentum gratiæ, vt etiam ipſi fatentur, qui dicunt Sacramentum corporis Domini vocari corpus Domini, quia nomen rei ſignatæ aliquando tribuitur ſigno. Quicunq; ergo portat imaginem ſuam à ſe depictam, ille non minus ſe ipſe portat, quàm ſe Chriſtus portaret, ſi vera eſt ſententia aduerſariorum.

Addit Petrus Martyr: *Velint, nolint Papiſta, non poteſt ſillo modo fieri, & corpus ſuum Chriſtus portauerit propriè, quia duo corpora tunc fuiſſent.* Hoc nimirum eſt, quod illi dolebat, myſterium eſſe ſublimius, quàm vt ipſe illud capere poſſet. Sed ſi Arianus quiſpiam illi diceret, non poſſe fieri, vt vna natura ſit in duabus perſonis diſtinctis reipſa, niſi natura illa gemineretur; quid, quæſo, reſpondebit, niſi fide opus eſſe ad iſta intelligenda, quæ humanam rationem ſuperant? idem ergo ſciat à nobis reſponderi de hoc myſterio. Vel ſi Ariano ipſe reſpondeat, diuinam eſſentiam ob ſuam infinitatem poſſe eſſe in pluribus perſonis re diſtinctis: & nos ei dicemus, corpus Chriſti ob omnipotentiam Chriſti poſſe ſimul ſtatui in diuerſis locis. Sed de hoc in ſequenti libro differemus.

Ad illud igitur obiectum ex particula *quodammodo*, reſpondeo, illam particulam ſignificare Chriſtum non ſe portatſe in propria ſpecie, ſed in aliena, nec ſe portatſe quomodo ordinariè portantur corpora humana, nimirum magno labore in humeris, vel alio ſimili modo, ſed myſticè, & ſacramentaliter, ſic tamen, vt verè ſub eo myſterio corpus eius contineretur. Ac breuiter quidquid illud *quodammodo*, ſignificet, id nobis hoc loco ſufficit, non ſignificare, *in ſigno*, vel *figuratè*; vt oſtendimus.

ALIVS insignis locus est in commen. Psal. 98. ubi explicatur illud: *Adorate scabellum pedum eius*, dicit, scabellum pedum Domini esse terram, iuxta illud Isaia 66. *Terra autem scabellum pedum meorum*: & quaerit quomodo liceat terram adorare sine impietate: *Fluctuans*, inquit, *conuerto me ad Christum*, quia ipsum quaero hic, & inuenio, quomodo sine impietate adoretur terra, adoretur scabellum pedum eius: susceperunt de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariae carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem manducandam nobis ad salutem dedit; nemo autem carnem manducat, nisi prius adorauerit; inuenitur est, quomodo admodum adoretur tale scabellum pedum Domini, si scabellum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Hic ille.

Respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum part. 4. loqui S. Augustinum de vera, & proprie dicta carne Domini, quam spiritualiter ore fidei manducamus, & quam in corpore existentem adoramus: atque ibidem obiter notat, impietate secundum Augustinum non manducare carnem Domini, & impij non adorant Christi carnem; & secundum Augustinum nemo eam carnem comedit, nisi prius adorauerit.

At falsus iste Martyr, non bene legit Augustinum, & audacter colligit ex Augustino omnino contraria uis, quae Augustinus scripsit. Nam in Psal. 21. conc. 1. de diuitibus superbiae & impijs, inquit Augustinus: *Manducauerunt corpus humanitatis Domini sui etiam diuites, non sicut pauperes saturati sunt*, & *ad imitationem, sed tamen adorauerunt*, & in epist. ad Romanos citata: *Et ipsi*, inquit, *adducti sunt ad mensam Domini, accipiunt de corpore, & sanguine eius, sed adorant tantum, & etiam saturantur, quia non imitantur*. Haec ille. Vides igitur secundum Augustinum impios adorare, & manducare carnem Domini de ipsa mensa, id est, de altari acceptam. Et igitur locis hunc locum explicamus, ac ex ipso Augustino peccemus loqui ipsum de ipsa manducatione carnis Domini per corporale instrumentum, quandoquidem etiam impij carnem manducant.

PRAETEREA si tantum vellet Augustinus dicere terram sine impietate adorari, quia caro Christi ut est in caelo, adoratur; sine causa dixisset, eam carnem nobis manducandam datam esse. Quorsum enim Eucharistiae meminit, si non

ipsa Eucharistia carnem Domini præsentem adoramus? Voluit igitur Augustinus ostendere, carnem ipsam Domini adorari, & quia non habemus aliud argumētum illustrius, quàm ex quotidiano vsu adorandę Eucharistię, idēd illius meminit: nam præter istam adorationem non facile potest discerni, an quis adoret carnem Domini, an solam diuinitatem.

DENIQUE probabile est Augustinum totum hunc locum desumpsisse ex Ambrosio, qui vt supra citauimus, apertę dicit carnem Domini a nobis in mysteriis adorari, vt eam Apostoli in propria specie adorârunt: & hoc esse adorare scabellum pedum Domini. Vide præterea in Psal. 33. 65. 93. 94. & 100.

In **NONO** tomo tract. II. in Ioannem explicans illud: **IESVS** *autem non se credebat eis*, dicit istud conuenire Catechumenis, quibus non se præbebat Dominus per Eucharistiam: *Si dixerimus*, inquit, *Catechumeno*, *Credis in Christo?* respondet, *Credo*; & *signat se cruce Christi*, *portat in fronte*, & *non erubescit de cruce Domini sui*. *Ecce credit in nomine eius*. *Interrogemus eum*, *manducas carnem filij hominis*, & *bibis sanguinem filij hominis?* *nescit quid dicimus*, quia **IESVS** *non se credidit eis*. Et infra: *Quò perducit credentes*, & *baptizatos?* *ad Manna*, ecce dico *Manna*. *Notum est quid acceperint Iudai*, *populus Israël*; *notum est quid illis pluisset Dominus de celo*: & *nesciunt Catechumeni*, *quid accipiant Christiani?* *Erubescant ergo*, *quia nesciunt*, *transcant per mare rubrum*, *manducent Manna*, *vt quomoda crediderunt in nomine IESV*, *sic se ipsis credat IESVS*. Hęc ille, qui etiam lib. 2. de peccatorum meritis, & remis. cap. 26. dicit, Catechumenis dari solitum panem sanctum, qui non esset quidem corpus Christi, tamen sanctus esset, & sanctificaret, & Sacramentum etiam dici posset, ac proinde sacrę rei signum. Ex his habemus argumētum in signe. Nam **PRIMO**, si non esset in Eucharistia verum Christi corpus, & si non manducaretur Christi caro, nisi in symbolo, & per fidem, non esset verum, Christum non se credere Catechumenis; nam & illi habent Christum in signo, & manducant eum fide; nam & signant se signo crucis, & credunt in Christum. **SECUNDO**, nulla esset ratio cur non daretur eis Eucharistia, cùm dentur illis alia signa clariora, vt sunt verba Dei scripta. **TERTIO**, potuisset etiam ille panis sanctus dici corpus Domini, vt patet, cùm tamen id Augustinus constanter neget.

Idem auctor tract. 26. in Ioan. explicans illud: *Panis quem ego dabo, caro mea est; Hoc, inquit, quando caperet caro, quod dixit panem carnem? Vocatur caro, quod non capit caro,* & profectò facillimè caperet caro, panem esse carnem significatiuè. Vide etiam tract. 27. & 31. in Ioan.

In tomo DE CIMO serm. 2. de verbis Apostoli: *Audite Veracem Magistrum, diuinum Redemptorem, humanum uatorem commendantem nobis precium nostrum sanguinem suum: loquutus est enim de corpore, & sanguine suo, quod corpus dixit escam, & sanguinem potum. Sacramentum fideles agnoscunt fideles. Hæc ille. Vbi sanè loquitur de sanguine non de figura sanguinis: nec enim figura est precium nostrum atque hunc sanguinem potum esse dicit, sicut etiam corpus escam. Ac ne dicerent aduersarij, potum, & escam istam fide, ac mente sumi, adiunxit, Sacramentum esse fidelium quod nōrunt fideles: ubi indicat, esse mysterium solis fidelibus notum, quomodo corpus Christi, & sanguis sint etiam potus. Quam phrasim, nōrunt fideles, in infinitis locis in Augustino reperimus, vt lib. 10. de ciuitat. Dei, cap. 6. in Psal. 109. lib. 50. hom. 42. & alibi. At profectò non est arcanum solis fidelibus notum, quod Christi corpus, & sanguis fidei participatur: id enim publicè prædicatur etiam gentilibus, & sanctissimum erat non solùm fidelibus, sed etiam Catechumenis. Intelligit igitur Augustinus id, quod Ecclesia Catholica intelligit, arcanum esse verè mirabile in Eucharistia, quod debet aperiri infidelibus, nec sine fide intelligi potest.*

In serm. ad Neophytos, vt testatur Iuo Carnotensis Episcopus in epist. ad Haymericum, & Paschasius in epist. ad Frigidarium: *Hoc accipite in pane, quod pendit in cruce; hoc accipite in calice, quod manauit de Christi latere.* Lib. 50. hom. 42. monet, vt summa diligentia caueant, ne aliqua particula Eucharistie in terram cadat. Sermon. 2. de tempore: *Inuitati sumus ad mensam, & ubi non inuenitur cibus hominum, sed panis paratur Angelorum.* Denique citat etiam Gratianus ex Augustino in libro sententiarum Prosperi apertissimas sententias. Vide dist. 2. de consecratione, can. Nos autem, & can. Hoc est quod dicimus. Eisdem citat Algerus lib. 1. cap. 5. *Caro, inquit, accipimus, & sanguis eius, quem sub vini specie, & sapere patitur.*

Obiectiones ex Augustino.

VIDEAMVS nunc quid aduersarij obiiciant ex Augustino, ac eodem ordine per Tomos eius progrediamur.

Ex SECVNDO TOMO (nam ex PRIMO nihil obiiciunt) proferunt duo loca. VNVM ex epist. 23. ad Bonifacium. ALTERVM ex epist. 57. ad Dardanum. In epist. 23. loquitur Augustinus in hæc verba: *Si Sacramenta quãdam similitudinem earũ rerum, quarum Sacramenta sunt, non haberent, omninò Sacramenta non essent: ex hac autem similitudine plerumq; etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quendam modum Sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, Sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: ita Sacramentum fidei, fides est.*

Producunt hunc locum Calvinus, Petrus Martyr, & omnes alij, sed ante eos olim protulit etiam Berengarius, & responsum ei fuit. quare vt aduersarij repetunt argumenta suorum maiorũ, & nos repetemus solutiones maiorum nostrorum. PRIMO igitur PASCHASIVS in epist. ad Frudegardum, & Lantfrancus in lib. contra Berengarium, respondent, Sacramentum corporis Domini vocari quodammodò corpus Domini; quia licet in Sacramento Eucharistiã sit verum corpus Domini, quoad substantiam, nõ tamen est ibi eo modo, quo fuit in cruce, nisi per similitudinem: loquitur enim ibi Augustinus de passione & morte Christi, quã in sacrificio altaris representatur. Idem itaque est, ac si dixisset, Celebratio mysteriorum altaris est quodammodò passio Christi: non enim est verè, sed tantùm representatiuè passio Christi; vel si dixisset, Corpus Domini, vt est sub specie panis, est quodammodò corpus in cruce pendens: non est enim verè, sed representatiuè corpus in cruce pendens. Et illustrat Lantfrancus rem totam insigni similitudine. Luc. vlt. Dominus finxit se longius ire: quod exponit Augustinus lib. contra mendac. cap. 13. vbi dicit, Christum ea fictione significasse, se supra omnes cœlos ascensurum. Idem igitur Christus sui ipsius figura fuit, & dici rectissimè posset, Christus fingens se longius ire, erat quodammodò Christus in cœlum ascendens.

GVITMVNDVS lib. 2. adhibet duas alias solutiones. VNAM, quòd loquatur de Sacramentis veteribus, vt de Manna, vel de pane Melchisedech, quã secundum quendam modum

dum erant corpus Domini, quia Sacramenta, id est, signa, & figuræ corporis Domini. **ALTERAM**, quod loquatur de Eucharistia, quatenus signum est corporis Christi mystici: nam ipse idem Augustinus tract. 26. in Ioanem dicit, Eucharistiam esse fidelium societatem, quia est signum, seu Sacramentum eius societatis.

Porro **ALGERVS** lib. I. cap. 5. de Sacram. Eucharistia exponit aliter, nec minus rectè hunc locum Augustini. Vult enim loqui Augustinum de speciebus panis & vini, quæ sunt maxime propriè Sacramentum corporis, & sanguinis Domini, id est, signa sensibilia representantia corpus, & sanguinem Domini, ac de iis rectè dicitur esse, Sacramentum corporis Christi est quodammodo corpus Christi: neque enim illa species sunt corpus Christi, nisi quodammodo, id est, representantia. **DICES**; Non solemus ita loqui, vt dicamus species illas esse corpus Domini. **RESPONDEO**; Nec solemus etiã dicere Baptismum esse fidem: & tamen Augustinus hoc loco ait, Sacramentum fidei, id est, Baptismum quodammodo esse fidem. Sicut igitur Augustinus dicit posse Baptismum vocari fidem, quia est Sacramentum fidei: licet reuera non sic loqui soleant homines ordinariè; ita etiam dicit, Sacramentum Eucharistia quodammodo esse corpus Domini, quia est Sacramentum corporis Domini, licet non ita loqui soleamus.

ALTER locus, quem Caluinus, & Petrus Martyr, & alij plurimum obiiciunt, est in ep. 57. ad Dardanum: *Spacia tolle corporibus, & nusquam erunt, & quia nusquam erunt, nec erunt in locis: sicut corpora qualitatibus corporum: non erit ubi sint, & idem necesse est, vt non sint.* Hinc probare nituntur, neque esse possibile corpus Christi indiuisibiliter in Sacramento, vt nos dicimus, neque accidentia panis, & vini sine proprio subiecto.

RESPONDEO; Loquitur Augustinus de rebus secundum naturam cursum, non secundum omnipotentiam Creatoris: fatemur autem naturaliter non posse intra cælum corpus occupare locum, neque accidentia posse sine subiecto existere: siue (quod idem est) loquitur de corporibus, quæ modum existendi corporalem retinent; vtum autem possit aliquid corpus per omnipotentiam Dei accipere modum existendi spirituum, & proinde non occupare locum, non disputat in loco Augustinus. Sed de toto hoc argumento tractabimus infra suo loco.

Ex TERTIO tomo obiiciunt PRIMO cap. 9. lib. 3. de doct. Christ. vbi dicit Augustinus, Christum instituisse pauca quædam signa, vt Baptismum, & Eucharistiam. SED locus non est ad rem, quia non negamus Eucharistiam esse Sacramentum, & proinde signum. Sed negamus nihil esse nisi signum.

SECUNDO obiiciunt cap. 16. lib. 3. de doct. Christ. vbi dicit, figuratè accipiendam manducationē carnis Christi. SED hoc explicatum est supra, vbi tractauimus cap. 6. Ioannis.

TERTIO proferunt cap. 19. libri de fide ad Petrum, vbi vocatur Eucharistia Sacramentum panis, & vini. SED nulla est in hac re difficultas: siquidem à materia rectissimè potest eo modo Eucharistia nominari.

QUARTO proferunt cap. 4. lib. 3. de Trinit. vbi sic legimus: *Apostolus potuit significando predicare Dominum Iesum, aliter per linguam, aliter per epistolam, aliter per Sacramentum corporis, & sanguinis eius.* Atqui hîc etiam nulla difficultas est. Nunquam enim Catholici nõ asseruerunt per Sacramentum corporis Domini significari ipsum corpus Domini; sed præsens, non absens: id quod Augustinus ibidem apertè asseruit, cum ait, aliter significari per hoc Sacramentum, aliter per sonos, & literas; ista enim sunt nuda signa rei absentis, illud est signum rei præsentis. Vnde ibidem dicit, nec literas, nec sonos dici corpus Christi, licet illud significet, sed tantum panem consecratum, corpus Christi dici.

QUINTO proferunt ca. 10. eiusdem lib. 3. de Trinit. vbi Augustinus dicit, panem in altari positum peracta pietatis celebratione consumi: *At corpus Christi verū, inquit, non consumitur; igitur verus panis est, qui sumitur, cum Eucharistia sumitur.* RESPONDEO; Panis, qui in altari ponitur, peracta celebratione consumitur; nam consumitur quoad interiorē substantiam peracta consecratione; quoad externam verò formam consumitur, dum manducatur. Nec enim dubium est, quin Augustinus loquatur de simbolo tantum visibili: nam loquitur de corporalibus formis, in quibus Deus, vel Angeli apparebant, & cum eis comparat symbola Eucharistia.

Ex QUARTO tomo nihil habent. Profert quidem Petrus Martyr vnum locum ex lib. de catechiz. rudib. cap. 26. vbi Sacramenta dicuntur signacula visibilia rerū inuisibilium. SED neq; constat an loquatur eo loco Augustinus de Eucharistia, an de Baptismo, an de pane benedicto, qui dabatur Catechu-

menis.

menis, & præterea nunquam negauimus Sacramentum Eucharistiæ signaculum esse visibile rei inuisibilis, sed præsentiam tamen.

Ex QUINTO tomo nihil etiam habent solidi. Proferunt illud lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 5. *Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij Sacramentum, id est, sacrum signum est.* At locus iste non facit ad rem, quia loquitur Augustinus de sacrificiis Testamenti veteris. ITEM illud lib. 21. cap. 25. vbi Augustinus dicit impios non comedere corpus Christi. SED loquitur de corpore mystico, vt supra ostendimus, cum explicamus locum Pauli 1. Corinth. 11.

Ex tomo SEPTIMO producant Calvinus, Petrus Martyr, & alij locum illum ex libro contra Adimantum, cap. 12. *Non dubitauit Dominus dicere, Hoc est corpus meum; cum signum diceret corporis sui.*

AD hunc locum respondent nostri multis modis. Dicunt aliqui, nec malè, Augustinum loqui ex Manichæorum sententia, vt eos ex propriis ipsorum sententiis refellat. Ipsi enim cum Christo non tribuerent corpus verum, sed externum tantum specie, & apparentia; & quidquid Christus passus esset, accipiebant, in signo & apparentia passum: illa etiam verba: *Hoc est corpus meum*, in eo sensu accipiebant, ac si dictum esset, *Hoc est signum, & apparentia corporis mei.* Consueuisse autem Augustinum, disputare cum Manichæis ex eorum principibus constat ex lib. 2. de bono perseuerantiæ, cap. 11. & 12. Vbi cum Augustino obiiceretur, quod scripsisset in libris de libero arbitrio, naturalem esse ignorantiæ, & difficultatem, cum qua nascimur; cum ipse contra Pelagianos contrarium assereret, nimirum non esse naturalem, sed ex peccato primi parentis sortitam: respondit se loquutum in libris de libero arbitrio ex mente Manichæorum, vt eorum errorem redargueret ex ipsorum sententia.

ALIA solutio est, Augustinum hoc loco per signum intelligere non nudum signum, sed cum quo re ipsa coniuncta res significata. Nam explicat illa verba Deuteronom. 12. *Sanguis est anima*; ac docet sanguinem dici animam, non quia sit anima, sed quia signum sit animæ; & ad hoc illustrandum adfert illam sententiam, Eucharistiam appellari corpus Domini, quia est signum corporis Domini. Porro sanguis non est signum animæ absentis, sed præsentis: longè enim aliter san-

guis animam demonstrat, quàm statua principem. Quare idem Augustinus quæst. 57. in Leuiticum, explicans, quomodo sanguis dicatur anima, docet animam dici, quia continet animam. Sic igitur sanguis animam significat, vt simul eam contineat, & cum ea re ipsa coniunctus sit: eodem autem modo Eucharistiam signum esse corporis Domini, omnes Catholicici fatentur.

TERTIA solutio est, loqui Augustinum de signo corporis, vt in cruce immolati: quomodo panis Eucharistiæ, de quo Dominus ait: *Hoc est corpus meum*, & est verè corpus Domini, & signum eiusdem corporis. Sic responderet ad alium similem locum Guitmundus lib. 2. Vide quæ suprâ diximus ad testimonium ex epist. 23. nam eadem est, meo iudicio, sententia vtriusq; loci.

Et hinc etiam soluitur, quod proferunt ex lib. 20. contra Faustum, cap. 21. vbi sic ait Augustinus: *Huius sacrificij caro, & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinū promittebatur: in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi per Sacramentum memoria celebratur.* Hæc ille. Videmus autem hoc loco Augustinum manifestè loqui de memoria passionis, & mortis Domini.

Deniq; ex eodem tomo SEPTIMO profert Petrus Martyr, & alij testimonium Augustini lib. 3. cōtra Maximinum, cap. 22. vbi dicit, Sacramenta signa esse rerum, aliud existentia, aliud significantia. SED quid hoc ad rem? quis enim Catholicorū id non semper docuit de Sacramentis in genere, de quibus ibi loquitur Augustinus?

Ex tomo SEPTIMO nihil habet. Ex tomo OCTAVO duo testimonia producant. PRIMVM ex comment. in Psalm. 3. *Christus adhibuit Iudam ad conuiuium, in quo corporis sui figuram discipulis commendauit.* RESPONDEMVS, quod ad superiora respondimus, loqui Augustinum de figura corporis in cruce suspensi, id est, de representatione Dominicæ passionis; eodem enim modo Augustinus Eucharistiam figurâ corporis vocauit, quo veteres Græci antitypa, de qua voce diximus in testimoniis Basilij.

ALTERVM locum proferunt ex comment. in Psalm. 98. *Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fuserunt, qui me crucifixerunt. Sacramentum aliquod commendauit vobis, &c.* RESPONDIT olim Lant-

Lantfrancus lib. contra Berengarium, voluisse Augustinum dicere, non idem corpus manducandum, id est, non eodem modo. Nam corpus in specie mortali, & visibili aderat tunc presens; comedendum autem erat in aliena specie, & impassibiliter, ac invisibiliter se habens. Itaque idem erat (ut ait Lantfrancus) & non erat idem; idem quoad substantiam, non idem quoad modum, speciem, & qualitatem. Nam & Apostolus 1. Corinth. 15. *Non corpus, inquit, quod futurum est, seminatum sed nudum granum.* Vbi similiter intelligit, non idem corpus humanum mori, & seminari in sepulchro, quod postea resurrecturum est: non quod non sit idem corpus numero futurum, quoad substantiam (idem enim maxime probare volebat) sed quia non erit idem, quoad qualitates; seminatum enim, ut ipse explicat, corruptibile, & surget incorruptibile. Et hunc modum loquendi notavit Augustinus in epistola. Et Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia, cap. 10. refert quemdam rectè dixisse: *Ego non sum ego*, quia mutauerat vitam, & mores. Et Hieronymus in cap. 1. ad Ephesios, dicit aliam esse carnem in Eucharistia, aliam fuisse in cruce; cum tamen evidenter probatum sit, eum in Eucharistia ponere veram carnem, & eandem cum illa, quæ fuit in cruce, quoad substantiam, licet non qualitate. Denique Dominus ipse Lucæ 24. distinguit se ipse à se, cum ait: *Hæc loquutus sum vobis, cum adhuc essem vobiscum.* PORRO hæc fuisse mentem Augustini, ex illo loco colligimus. Nam verum corpus Domini sumi in Eucharistia, ibidem docet, cum ait, esse ipsam carnem, in qua Dominus ambulavit, & à nemine manducari, nisi prius adoraretur. Quomodo autem non idem corpus manducetur, explicat ibidem cum ait, putasse Capharnaitas scindendam in particulas Christi carnem, & sic manducandam: ad hanc enim absurdam cogitationem respondet Dominus, cum ait: *Non hoc corpus, quod videtis, &c.*

SED obiicit Petrus Martyr in libro contra Gardinum obiecto 220. vnum dilemma: *Cum Dominus in vltima cœna corpus suum discipulis dedit, vel erat mortale illud corpus, vel, immortale. Si mortale; non ergo differebat qualitate eo, quod tunc videbatur: nec poterat rectè dici, Non hoc corpus, quod videtis, &c. Si immortale, quomodo paulo post mortuum est?*

RESPONDEO; In vltima cœna corpus datum discipulis

fuisse mortale, sed datum illis modo immortali, & impassibili: ut enim erat sub specie panis, laedi non poterat, licet alioqui in propria forma pati, & mori posset.

Ex TOMO NONO multa proferunt testimonia, sed vel leuissima, vel alibi explicata. PRIMO illud tractatu 25. in Ioan. *Quid paras dentem, & Ventrem? crede, & manducaſti.* AD hunc locum supra respondimus in explicat. cap. 6. Ioannis, loqui Augustinum de manducatione Christi spirituali per fidem Incarnationis, non autem de Eucharistia.

SECUNDO addunt illud tract. 26. in Ioan. quod manducarent Hebraei eandem escam nobiscum. AD hoc respondimus supra in explicatione figurarum Testamenti veteris; quod manducarent eandem significatione, non re ipsa.

TERTIO proferunt illud tract. 30. in Ioan. *Corpus Christi, in quo resurrexit, vno in loco esse potest: Veritas eius vbiq; diffusa est.* SED non negat hoc loco Augustinus, corpus Domini pluribus in locis esse posse, sed negat eius veritatem posse restringi ad vnum locum, cum sit vbiq; diffusa: quod verissimum est. Quale etiam esset, si quis diceret, Christi humanitas vno in loco esse potest, diuinitas non potest.

QUARTO proferunt illud tract. 50. in Ioan. vbi dicit, nunc non adesse Christum secundum praesentiam carnis. AD hunc locum respondimus, cum tractarem locum illum: *Me autem non semper habebitis;* ac diximus loqui Augustinum de praesentia visibili.

QUINTO proferunt illud tract. 59. *Illi manducabant panem Dominum, Iudas autem panem Domini.* AD quem locum respondimus, cum tractarem cap. 11. prioris ad Corint. vbi demonstrauimus corpus Domini ab impiis etiam manducari.

SEXTO proferunt illud tract. 10. in epistolam Ioannis, vbi Augustinus dicit corpus Christi naturale esse in caelo, quo sublatum est per ascensionem: in terra autem relictum esse corpus Christi mysticum, id est, Ecclesiam. AT ipse se explicat Augustinus; nam sic ait: *Iam non inuenis loquum Christum in terra.* & ibidem: *Ascensus dixit Verba nouissima; post ipsa Verba non est loquutus in terra.* Itaq; loquitur de praesentia Christi visibili, & more humano cum hominibus conuersantis: hoc enim modo non est in terra, nisi in corpore suo mystico.

EX DECIMO TOMO PRIMO profert Petrus Martyr, & etiam Calvinus, ex sermone de verbis Apostoli, quod impij non

verè sumant corpus Domini. SED ad hoc respondimus supra cum exponeremus cap. II. prioris ad Corinth. vbi diximus impios dici non manducare, quia non nutriuntur spirituiter: nam ibidem ait Augustinus: *Illud manducare reficit et illud bibere, quid est, nisi viuere?* Ex eodem fundamento scitur quod Petrus Martyr citat ex Augustino in sententiis Prosperi, vbi legimus non manducare panem Domini, nec bibere eius sanguinem, qui ab illo discordat, licet Sacramentum eius accipiat.

SECUNDO profert ex lib. 50. homil. serm. 26. quod Augustinus dicat, æquale esse peccatum, si quis corpus Domini in terram cadere sinat, & si quis verbum Dei sibi ex corde permittat effluere. Quæ comparatio non videtur vera, si corpus Domini verum, & naturale sit in Eucharistia: maius enim peccatum esset sinere corpus Domini in terram cadere, quam verbum Christi ex corde perire.

RESPONDEO; Non comparat Augustinus verbum Christi ratione soni, aut characterum cum corpore Christi, sed ratione veritatis diuinæ, quæ illis sonis, & characteribus significatur. Vnde non dicit verbum Dei ex auribus effluere, sed ex corde: neque dicit idem esse peccatum si quis Eucharistiam, & si quis Biblia in terram cadere sinat. Si enim hoc Augustinus dixisset, tum verè Petri Martyris argumentum aliquid videret. Porro veritas diuini verbi in multis similis, & æquale est corpori Christi. Nam vt illud est immortale, impassibile, Deo unitum: ita veritas verbi Christi est æterna, immutabilis, diuina. Et sicut illud corpus datur nobis in specie rerum visibilium, ac terrenarum: ita hæc veritas datur nobis in figuris externis literarum, & sonorum. Quare ista collatio Augustini nobis maximè fauet. Nam hinc sequitur, verè esse peccatum, & graue peccatum, sinere Eucharistiam in terram cadere, sicut est peccatum, & graue peccatum, conceptam in corde veritatem extinguere: non autem est peccatum, aquam Baptismi in terram proicere, quæ tamen apud aduersarios non minus sancta est, quàm Eucharistia.

VLTIMO proferunt sermonem ad infantes, cuius fragmentum recitat Beda in cap. 10. prioris ad Corinthios: *Quod visistis, inquit, panis est, & calix, quod nobis etiam oculi renouerunt: quod autem fides vestra postulat instruenda, panis est corpus Christi, & calix est sanguis.* Et infra, cum dixisset Christus

stum esse in cælo, quærit: *Quomodo est panis corpus eius? & calix, vel quod habet calix, quomodo est sanguis eius?* deinde respondet: *Ista fratres idè dicuntur Sacramenta, quia in illis aliud videtur, aliud intelligitur: quod videtur speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritualem. Corpus ergo Christi, si vis intelligere, audi Apostolum dicentem; Vos estis corpus Christi, &c.*

RESPONDEO; Tota vis huius testimonij in duobus posita est. PRIMO in eo, quod Augustinus dicat, panem esse id, quod est in altari, vt oculi ipsi renunciant. SECUNDO quod ad quæstionem; *Quomodo panis est corpus Christi, si Christus est in cælo?* non responderit Augustinus per transmutationem, aut aliquid eiusmodi, sed dixerit, Sacramenta esse signa quedam visibilia, & corporalia rerum spiritualium, & intelligibilium.

Ad PRIMVM facilè est respondere. Augustinus enim declarat quid sit, quod est in altari, ac dicit, panem esse, quoad speciem exteriorem, vt oculi rectè iudicant; quoad interiorem substantiam, esse corpus Christi, vt fides rectè iudicat. Nam si Augustinus vellet dicere in altari esse panem etià quoad substantiam, & id probaret testimonio oculorum, vt verba eius prima fronte sonare videntur: repugnaret apertissimè Cyrillo, Ambrosio, Nysseno, Epiphanio, Gaudentio, Chrysostomo, qui disertis verbis dicunt sensus falli, & non esse iudicandum ex gustu, & denique non esse panem. Quis autem credat Augustinum in rem tam magna tot Patribus repugnasse? & preterea si repugnasset, quomodo nec ipse vnquam eos reprehendisset, nec ipse ab aliis reprehensus fuisset? Quare cum verba eius dupliciter exponi possint, & vno modo repugnent Patribus ceteris, alio modo cum eis congruant, quis non videt vter sensus præferendus sit? Adde quod non solùm aliis Patribus, sed etiam sibi ipse repugnaret, si sensuum iudicio in hoc mysterio locum dare vellet, vt patet ex tot locis à nobis citatis.

Ad SECUNDVM respondeo, Augustinum ad quæstionem, *Quomodo panis sit corpus Christi?* noluisse directè respondere, quia non erant auditores capaces; homilia enim illa habebatur ad pueros recens baptizatos: idè monuisse, vt simpliciter crederent, panem illum esse corpus Christi, & operam darent, vt essent ipsi corpus Christi per fidem, & operam

Q q bona,

bona, quia postea ubi creuissent, & profecissent in via de
mysteria ista eis aperirentur. Id ita esse patet, quia cum de
propositum de corpore Christi naturali, quod est in calice
quomodo sit in Eucharistia; ipse omisso corpore Christi na-
turali, transit ad corpus mysticum, ac dixit, Eucharistia
esse signum societatis fidelium, & nos esse corpus Christi
nos manducare quod sumus, & mysterium nostrum esse
mensa, & alia id genus; nunquam autem dixit, panem esse
signum corporis Christi naturalis, aut corpus naturale
esse in altari, aut esse symbolicè, quæ certè dicere debuisset
directè ad quæstionem respondere voluisset, & in hæresis Cal-
uinistarum fuisset. Sicut ergo illi à nobis quærun, quare Au-
gustinus non soluit quæstionem dicendo panem esse corpus
per transubstantiationem? sic & nos à illis quærimus, quare
non soluit quæstionem dicendo, esse corpus Christi rep-
sentatiuè? & pro vtrisque respondemus, Augustinum de
opera dissimulasse quæstionem, & ad moralem cohortatio-
nem digressum. Ac de Augustino hæc tenentur.

CAPVT XXV.

*Testimonium S. Cyrilli Alexandrini, & Synodi
Ephesinae generalis.*

SANCTVS CYRILLVS Episcopus Alexandrinus
qui paulò post Augustini tempora floruit, multa
nobis testimonia præbet. Sed PRIMò loco po-
ni debet testimonium, quod à III. Synodo gene-
rali, cui ipse præsedet, ac deinde in IV. & V. approbatum fuit.
Exstat epistola sancti Cyrilli ad Nestorium cum duodecim
anathematismis, quæ ut dixi, ab EPHESINA Synodo, & aliis
aliis duabus approbata fuit: in ea sic legimus: *Sic etiam
mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur particeps
sancti corporis, & preciosi sanguinis Christi, omnium nos-
trum redemptoris effecti: non ut communem carnem percip-
ientes, quod absit, nec ut viri sanctificati, &c. sed ipsius Ver-
bi propriam factam.*

Ad hunc locum respondet Petrus Martyr in lib. contra Gal-
din. extremo, Cyrillum loqui de participatione veræ carnis
Christi, sed quæ fit animo, & fide, non ore corporali.

VERVM falsam esse istam interpretationem facile probari potest, tum ex hoc ipso loco, tum ex aliis testimoniis eiusdem Cyrilli: nullus enim interpres melior ipso auctore inueniri potest. Et quidem hoc loco apertè loquitur de Eucharistia, ad quam accedimus communicaturi, quam ille vocat sacram benedictionem, & illam ipsam dicit esse carnem Verbi Dei. Sed videamus alia eius loca adhuc clariora. Lib. 4. in Ioan. cap. 13. explicans illud: *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum: Firmam, inquit, fidem mysteriis adhibentes, nunquam in tam sublimibus rebus, illud (quomodo?) aut cogitemus, aut proferamus.* Hæc ille. Deinde ostendit, Deo nihil esse impossibile, & probat potuisse nobis dare carnem suam ad manducandum, quia multa alia mirabilia fecit, vt cum virgam in serpētem, & aquas in sanguinem mutauit; cum diuisit mare, cum ex petra scaturire fecit aquas &c. quæ omnia ineptissimè dicerentur, si nihil esset Eucharistia, nisi signum corporis Domini. Eodem lib. 4. cap. 14. docet non solum animam per Spiritum sanctū in beatam vitam ascendere, sed etiam corpus nostrum corruptibile per contactum, & manducationem carnis Christi incorruptibile, immortale fieri. & cap. 15. id ipsum repetit, atque illustrat similitudine insigni: *Sicut enim scintilla ignis in fanum, aut paleam immissa totum inflamat; sic Verbum Dei per Eucharistiam natura nostra corruptibili coniunctum totam resurgere faciet immortalem, & gloriosam.* & cap. 16. dicit, nos membra Christi esse, quia per Eucharistiam ipsum Dei Filium suscipimus, & cap. 17. dicit, rem istam esse arduam, & sola fide comprehensam, & rursus illustrat alia similitudine de cera liquefacta, & alteri ceræ admixta. Idem Cyrillus lib. 10. in Ioannem, cap. 13. *Non negamus, inquit, recta nos fide, charitate, & que sincera Christo spiritualiter coniungi, sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profecto pernegamus, idque à diuinis Scripturis omnino alienum dicimus.*

Et quia nugatur Petrus Martyr loqui Cyrillum de coniunctione corporali, quæ nobis est cum Christo per incarnationem, quia natura nostra in Christo est; audi quomodo Cyrillus ipse se exponat: is enim paulò infra exponens, quæ sit ista coniunctio, sic ait: *An fortassis putat ignotam nobis mystica benedictionis virtutem esse? quæ cum in nobis sit, nonne*

Q 9 2 corpora-

corporaliter quoque facit communicatione carnis Christi
 in nobis habitare? Et infra: Vnde considerandum est, non
 habitudine solùm, qua per charitatem intelligitur, Christus
 in nobis esse, Verùm etiam participatione naturali. Et in
 Non poterat enim aliter corruptibilis hac natura corporis
 incorruptibilitatem, & vitam traduci, nisi naturalis vita
 pus ei coniungeretur. non credis mihi hac dicenti, Christus
 secro te fidem prabe. Similia fusè reperit libro vndecimo, cap.
 26. Denique citari solet passim epistola sancti Cyrilli ad Ca-
 losyrium, in qua tria dicit. PRIMO, firmiter esse credendum
 verbis Domini: Hoc est corpus meum. SECUNDO, in Eucha-
 ristia esse corpus Domini, etiam extra usum manducationis.
 TERTIO, transmutari panem in veritatem carnis Christi.
 Vide hunc locum apud Ioan. Garecium.

Iam ex Cyrillo contra veritatem multa aduersarij collige-
 re conati sunt, sed planè frustra. PRIMO proferunt ex libro
 ad Euoptium in explicatione II. anathematis, vbi Cyri-
 llicus dicit, in Sacramento Eucharistia, non contineri hominis
 manducationem; id enim esse ad crassas cogitationes con-
 dentium mentes deducere. Addit Petrus Martyr in libro con-
 tra Gardinerum, obiecto 211. id ipsum haberi in Concilio
 phesino, siue in epistola Cyrilli à Concilio approbata: *Item
 cetera*, inquit Petrus Martyr, *ait Eucharistiam nostram non
 esse comestionem nudam, & puri hominis: quod non est ad
 quam mutatis verbis negare ἀνθρώπου φαγίαρ.* Hæc
 ille.

SED excæcauit eos malitia eorum. Nam Cyrillus in
 que loco negat Eucharistiam esse manducationem puri ho-
 minis, vt Nestorius existimabat, & affirmat esse manducationem
 nem hominis Dei: & id vocat crassam, & humanam cogitationem,
 si quis existimet in Eucharistia esse carnem puri hominis,
 quæ nihil reuera esset, nisi caro, id est, res terrena, & cor-
 ruptibilis, quæ vitam adferre non posset. Legatur tantum
 que locus, & nulla remanebit quæstio.

SECUNDO profert Petrus Martyr quædam loca, vbi Cy-
 rillus dicit, carnem Christi adferre vitam, vt lib. 4. in Ioan. cap.
 10. 14. & 17. & in epist. ad Calosyrium: & inde concludit, car-
 nem Christi non manducari ab impijs; proinde non manducari
 cari ore corporali.

SED hæc inanissima sunt, & sæpe refutata. Non enim sequitur, impios nõ manducare carnem Christi, etiamsi vitam inde non accipiant: caro enim Christi ex se virtutem habet viuificandi, sed ob indispositionem accedentium aliquando mortem adfert, non vitam, quomodo sol sanos oculos illustrat, infirmos lædit.

TERTIO profert idem Petrus Martyr testimonium ex eadem epist. ad Calosyrium, vbi Cyrillus dicit, in pane, & vino sumi carnem, & sanguinem Domini. Item aliud ex lib. 4. in Ioan. cap. 24. vbi Cyrillus dicit, Christum dedisse Apostolis fragmenta panis, cum ait: *Accipite, & manducate, hoc est corpus meum.*

RESPONDEO; Cyrillus panem, seu fragmenta panis vocat Eucharistiam, quia in specie panis datur: nam alioqui in eadem epistola ad Calosyrium disertis verbis Cyrillus ait, panem mutari in veritatem carnis Christi.

QUARTO profert Petrus Martyr testimonium ex lib. 6. in Ioannem, cap. 14. vbi legimus Christum præsentiam corporis sui hinc subduxisse, tamen diuinitatis maiestate semper adesse.

Hic verò prodit Pseudomartyr negligentiam, & impudentiam suam. Nam sextus ille liber non est Cyrilli, sed Iodoci Clithouei, vt etiam inscriptio librorum indicat: perierunt enim ex duodecim libris Cyrilli in Ioanem quatuor intermedij, sed eos suppleuit Clithoueus. Cùm autem Clithoueus ante paucos annos vixerit, & scripserit contra Ocolampadium de Eucharistia, & apertissimè hostis Sacramentarium fuerit, dubitari non potest, quin illa eius verba non repugnent veritati Eucharistia. Atque hinc discimus non esse mirandum, si Augustinus, Theodoretus, & alij veteres, quædam dixerint, quæ in speciem videantur fauere hæreticis, cùm etiam Iodoco quædam acciderint, quæ ab aduersariis trahantur ad suam causam. Voluit igitur dicere, Christum secundum præsentiam carnis, non vbique, nec semper nobis adesse, secundum diuinitatem autem vbique, & semper.

CAPVT XXVI.

Testimonium Procli Episcopi Constantinopolitani

ROCLVS eodem tempore Episcopus erat Constantinopolis, quo Cyrillus Alexandria. Eius eius testimonium breuissimū, & robustissimū in lib. de traditione diuinæ Liturgiæ. Nam posteaquam multa dixerat de mirifico affectu Apostolorū, & aliorum Patrum antiquissimorum, erga Sacramentum Eucharistiæ, & quod semper in mente habebant illa verba: *Hæc est corpus meum*, & longissimas preces, & psalmodias inter cetera mysteria peragebant, ita subiunxit: *Per has preces Spiritus sancti aduentum expectabant, ut eius diuina presentia presens in sacrificio panis, & Vinum aqua permixtum, ipsum esse corpus, & sanguinem Saluatoris nostri Iesu Christi efficiat.* Hæc ille. His enim verbis tam aperte docet iste auctor mutari panem, & vinū in corpus, & sanguinem supernaturali virtute Spiritus sancti, ut nullum hinc locum habeant solutiones aduersariorum de mutatione Sacramentali per additionem solius significationis: ad istam enim mutationem non est opus inuocare presentiam Spiritus sancti.

CAPVT XXVII.

Testimonium Theodoret, & Gelasij.

THEODORETVS æqualis Cyrilli fuit, & eius superuixit, ut patet ex epistola Theodoret ad Iohannem Antiochenum de obitu Cyrilli, quæ legitur in V. Synodo.

Duo loca proferuntur ex Theodoro, tum à Catholicis tum ab hæreticis. PRIOR est in I. Dialogo: *Seruator, inquit, noster nomina commutauit, & corpori quidem id, quod erat Symboli, ac signi nomen imposuit: Symbolo autem quod erat corporis.* Hæc ille, quæ verba pro se accipiunt aduersarij. Sed postea subiungit, reddens causam mutationis nominum: *Volebat enim, inquit, eos, qui sunt mysteriorum participes, attendere naturam eorum, quæ videntur, sed propter nomen permutationem mutationi, quæ fit ex gratia, credere.* Hæc ille, ubi dicit, panem vocatum esse corpus, ut ex nominis mutatione intelligeremus, & crederemus rei mutationem. Non est

vult Theodoretus (vt aduersarij dicunt) Eucharistiam vocari corpus, solum, quia repræsentat externa specie corpus Domini; sed quia reuera interiùs mutatus est panis in corpus.

POSTERIOR locus est in 2. Dialogo: *Neq; enim, inquit, signa mystica post sanctificationem recedunt à sua natura, manent enim in priore substantia, & figura, & forma, & videri, & tangi possunt, sicut priùs: intelliguntur autem ea esse, quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur, et quæ illa sint, quæ creduntur.* Hæc ille. Huius loci priorem partem arripiunt hæretici, posteriorem Catholici.

Sed OBSERVANDUM est locum istum in specie quidem iuuare non nihil causam Lutheri, qui putauit cum pane vero coniunctum esse corpus Christi verum: at causam Caluini, & Petri Martyris, & aliorum Sacramentariorum penitus destruere. NAM apertissimè asserit hoc loco Theodoretus præsentiam corporis Domini in Eucharistia, cum dicit, intelligi, credi, & adorari corpus Domini in Eucharistia, & idè intelligi, credi, & adorari, quia panis Eucharistiæ, id est, panis consecratus, est verè id quod intelligitur, creditur, & adoratur. ADDE, quòd ibidem volebat Theodoretus apertè loqui, metuens ne adesset inter auditores aliquis non initiatus: *Non oportet, inquit, apertè dicere; est enim verisimile adesse aliquos non initiatos.* At de Eucharistia, vt iam intelligunt Calvinistæ, potuisset quibusuis infidelibus apertissimè loqui, cum nihil in ea mirabile, nihil arduum sit. DENIQUE probare vult Theodoretus in illis omnibus Dialogis, in Christo verè esse duas naturas, idque exemplo Eucharistiæ, vbi verè credimus cum symbolis panis esse corpus Christi. At si negasset veram præsentiam corporis Domini in Eucharistia, contra seipsum pro aduersariis pugnasset.

SED nec Lutheri causam adiuuat, si diligenter consideretur Theodoretus. Nam cum dicit, substantiam symbolorum remanere, & non mutari, non loquitur de substantia, quæ distinguitur contra accidentia, & quam in prima categoria posuit Aristoteles, sed de essentia, & natura accidentium, quæ ipse perpetuò symbola appellat, quomodo alij auctores Græci & Latini passim accipiunt vocabulum substantiæ: sed maximè Græcæ voces, *φύσις*, & *οὐσία*, quibus Theodoretus vsus est, omnè essentiam & naturam amplectuntur. Nec solum Græci, sed Latini etiam interdum per substantiam intelligunt

naturam accidentium. PETRVS CLYNIACENSIS in libro de sacrificio, & transubstantiatione: *Annón cernis, inquit, propter glaciale duritiám, præter lapideam firmitatem (quæ ad speciem, & perspicuitatem iam dicti elementi pertinet) nihil & itaq; substantia detractum? ubi per substantiam intelligitur naturam externæ figuræ & perspicuitatis, quæ manet, quando mutatur glacies in crystallum.*

Hoc igitur Theodoretus docet, naturam symbolorum id est, accidentium sensibilium, quæ sunt in Eucharistia, fieri etiam ante consecrationem. Eum ita loqui patet. PRIMÓ quia in Dialogo 2. hæreticus ex communi fide urgebat mutationem panis in corpus Christi, ut inde probaret suum errorem de mutatione unius naturæ in alteram in mysterio incarnationis. Catholicus autem non negat mutationem aliam quam panis in corpus Christi fieri; quod certè facere debuisset, si esset vera sententia Lutheranorum. Immo ipse potius debuisset ex Eucharistia argumentari contra Eutychianum. Si enim verum esset, quod Lutherani dicunt, manere in Eucharistia panem, & corpus sine vlla reali mutatione panis exemplum Eucharistia nihil omninò ne quoad speciem quæ dè, Eutychianos iuuisset. Catholicus ergo in Dialogo Theodoretus, quia non poterat negare mutationem essentia panis, confugit ad symbola externa, ac dixit, naturam symbolorum non mutari, & eo modo esse in Eucharistia duas naturas impermixtas. SECUNDO, quia ita se ipse explicat. Nam ubi dixisset naturam symbolorum manere, probat, quia videmus, & tangimus eundem colorem, eandem figuram, & formam, quam antea videbamus, & tangebamus. TERTIO, quia alioqui pugnaret secum. Nam ipse dicit mutari, & non mutari symbola; & videri quidem ac tangi symbola, tamen intelligi & credi corpus Domini; quæ non cohærent, nisi dicamus mutari, quoad internam substantiam panis, non mutari quoad exteriorem naturam, & proprietates accidentium. QUARTO, quia non est villo modo credibile, Theodoretum tam aperte repugnare voluisse Chryostomo, Ambrosio, Cyrillo, & aliis, qui negant panem manere in Eucharistia: hos enim auctores in illis Dialogis frequentissimè citat, & præcipuè Chryostomus Theodoretus addictissimus fuit.

Eadem prorsus ratio est de sententia GELASII in libro de duabus naturis. Nam quicumq; fuerit is Gelasius (neque enim

fatis constat, quis ille fuerit) idem prorsus docet, quod Theodoretus, & ad eandem rem confirmandam: dicit enim manere naturam panis in Eucharistia, & tamen ibidem dicit mutari Spiritu sancto perficiente in diuinam substantiam; & esse Eucharistiam rem diuinam; ita vt eius perceptione efficiamur diuinæ consortes naturæ.

Vbi obiter est NOTANDVM, Gelasium istum non fuisse Romanum Pontificē, vt aduersarij impudenter iactant. Nam Kemnitijs in 2. par. Examinis Tridentini Concilij scs. 13. cap. 4. mirabiliter triumphat ex hoc testimonio, tanquam Romani Pontificis. At non esse Romani Pontificis, argumento certissimo esse potest, quod cum dicat se velle referre testimonia omnium Patrum, nullam mentionem facit Hieronymi, Augustini, Leonis, & similium, qui Gelasio Papæ notissimi erant. PRÆTEREA quod multa testimonia adferat iste Gelasius ex Eusebio Cæsariensi; quod nunquam Gelasius Papa fecisset, cum Eusebij libros reprobauerit in suo decreto de libris authenticis, & apocryphis. ADDE, quod videtur iste Gelasius scripsisse ante Concilium Chalcedonense, & is ipse esse, quem Theodoretus citat in 3. Dialogo, & cuius meminit Hieronymus in lib. de scriptor. Eccles. nimirum Gelasius Episcopus Cæsariensis, qui non potuit nisi valdè senex esse, cum librum istum scripsit contra Eutyrianos. Sed quicumque tandem fuerit, non discrepat ab alijs Catholicis scriptoribus, vt iam ostendimus.

CAPVT XXVIII.

Testimonium S. Leonis.

BEATVS LEO, licet iunior Theodoro esset, eodem tamen seculo floruit, vt patet ex epist. Theodoretum ad Leonem, & ex altera Leonis ad Theodoretum.

Quatuor testimonia ex Leone citari solent. PRIMVM est serm. 7. de passione Domini, vbi sic ait: *Vt ergo & umbra cederent corpori, & cessarent imagines sub presentia veritatis, antiqua obseruantia nouo tollitur Sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas, dum mutatur, impletur.* Hæc ille. SECVDVM est serm. 14. de passione Domini: *Ipsam, inquit, per omnia & spiritu, & carne gustemus.*

Q 9 5 mus.

mus. TERTIVM est ferm. 6. de ieiunio septimi mensis: *Sic fa-
ere mensa communicare debetis, et nihil prorsus de veritate
corporis Christi & sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumimus,
quod fide creditur, & frustra ab illis, Amen respondetur, a quibus
contra id, quod accipitur, disputatur.* QVARTVM etiam
epist. 23. ad Clerum, & populum Constantinopolitanum: *In
Ecclesia Dei, in omnium ore tam consonum est, et nec ab insu-
tium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter com-
munis Sacramenta fidei taceatur.* In duobus postremis locis
probare nititur S. Leo Christum habuisse veram carnem, con-
tra errorem tunc exortum Eutychetis; id verò probat ex Eu-
charistia. Neque enim acciperemus veram carnem, si Chri-
stus non haberet veram carnem.

Respondet Petrus Martyr, argumentum Leonis in eo con-
sistere, quòd non esset Eucharistia symbolum corporis Do-
mini, si Christus non haberet corpus. SED fallitur, nam adhaec
esset symbolum corporis, quale ponebant Eutychiani, nimirum
apparentis: possunt enim etiam corpora apparentia si-
gno aliquo repræsentari. PRÆTEREA Leo dicit id ipsum cor-
sumi, quod fide creditur. At fide credimus Christum habere
veram carnem: veram igitur carnem ore sumimus. Et qui re-
spondet, *Amen*, dum suscipit Sacramentum, non confirmat
confessione sua, id quod accipit, esse symbolum, sed esse cor-
pus: sacerdos enim non dicit, *Accipe symbolum*, sed, *Accipe
corpus*, ut etiam ex Ambrosio supra notauimus. DENIQUE
dicit linguas infantium non tacere corporis Domini verita-
tem in Sacramentorum celebratione: infantes autem sumpti-
titer loqui solent, non figuratè, & symbolicè.

CAPVT XXIX.

Testimonium Hilarij Papa.

HILARIUS Papa S. Leoni successit. Ex ipsius decem
testimoniis proferunt aduersarij vnum testimonium, quod
planè pro nobis, non pro illis facit. Testimonium
exstat apud Gratianum de consecrat. dist. 2. c. 1.
Corpus, in hæc verba: *Corpus Christi, quod sumitur de altari,
figura est, dum panis & vinum extra videntur: Veritas autem
tem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interius creditur.*
Hæc ille. Sententia huius testimonij ista est; Si species
sacra-

Sacramentum Eucharistiæ, quoad ea, quæ exterius videntur, figura est, immò & panis est; at si consideres, quid intùs lateat, & quid ibi fides videat, corpus & sanguis in veritate est.

CAPVT XXX.

Testimonium Eusebij Emisseni, seu Fausti Rhegiensis.

ROSTREMVS in hac ætate quinta sit nobis EVSEBIVS EMISSENVS, seu quicumque fuit auctor ei⁹ celeberrimi sermonis de corpore Domini, qui incipit: *Magnitudo cælestium beneficiorũ*. Citatur quidem hic sermo nomine Eusebij Emisseni à Paschasio Corbienti, qui ante annos fermè DCCC. floruit: tamen certum est non esse illius Eusebij Emisseni Græci, cuius meminit Hieronymus in Catalogo viror. illustr. meminit enim in hoc ipso serm. hæresis Pelagianæ, quæ exorta est post mortem Eusebij illius Emisseni Græci. Et præterea auctor huius sermonis sine dubitatione Latinus fuit, non Græcus: & vt ex eius homiliis ad Monachos, & ex homilia de S. Maximo, colligitur, Abbas fuit Monasterij Lirinensis. Quare nonnulli non sine causa suspiciantur auctorem omnium illarum homiliarum esse Faustum Gallum, qui teste Gennadio, ex Abbate Lirinensi Episcopus Rhegiensis factus est, & floruit ad finem IV. seculi. Alij tamen existimant eas homilias esse B. Cæsarij, qui teste Trithemio ex Abbate Lirinensi Episcopus Arelatenus factus est.

Quicumq; tandem fuerit, insignis auctor est etiam aduersariorum testimonio: ac de Eucharistia hæc docet. PRIMONihil esse ambigendum de veritate corporis Domini in Eucharistia: *Recedat, inquit, omne infidelitatis ambiguum, quando quidem qui auctor est muneris, ipse testis est veritatis.* Et infra: *Ad cognoscendum, & percipiendum sacrificium veri corporis, ipsa te roboret potentia consecrantis.*

SECUNDO docet, non esse credendum sensibus: *Verè, inquit, vnica, & perfecta hostia fide astimanda, non specie, nec exteriori censenda & visu, sed interiori affectu.*

TERTIO docet, verè & realiter mutari panem in carnem: *Inuisibilis, inquit, sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis, & sanguinis verbo suo secreta potestate commutat.*

Hæcille. Ac deinde probat, id esse credendum exemplis rerum
fimi-

similium, quia eodem iubente Deo repente ex nihilo subfirerunt excelsa cœlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum, &c.

QUARTO docet, corpus Christi totum esse in qualibet parte Sacramenti: *Quod corpus, inquit, sacerdote dispensatum tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto, quod cum Ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in vniuersis, ita integrum esse probatur in singulis.* Hæc ille. Vbi si loqueretur de pane, non diceret, tantum esse in exiguo, quantum in magno, sicut in toto: & si loqueretur de corpore Christi, ut est in cœlo, & fide solum à fidelibus mentibus apprehenditur, non diceret, dispensari à sacerdote.

QUINTO docet, post consecrationem non esse amplius panem: *Quando, ait, benedicenda verbis cœlestibus creatura sacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione summorum numinis consecrentur, substantia illic est panis, & vini; post verba autem Christi, corpus & sanguis est Christi. Quid mirum autem sit ea, quæ verbo creare potuit, possit creata conuerti? Immo iam minoris videtur esse miraculi, si id quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia, & inuisibilia voluntatis imperio suscitare.*

Porro ex hoc auctore vnum proferunt testimonium aduersarij. Confert enim hic auctor mutationem panis in corpus Christi, cum ea mutatione, quæ fit in nobis per iustificationem: quæ sanè mutatio non est substantialis, sed accidentalis, ut omnes fatentur.

AT QUI hoc ipsum nobis maximè fauet. Iste enim auctor non probat mutationem substantialem fieri in Eucharistia ex alia substantiali mutatione, sed probat non esse impossibilem mutationem substantialem in Eucharistia ex alia mutatione, accidentali quidem, sed vera, ac reali, & magis difficili, ac mirabili, quàm sit mutatio substantialis panis in corpus Christi. Iustificatio enim impij, & vera, ac realis mutatio animæ à peccato ad gratiam: & mirabilior est, quàm ipsa creatio cœli, & terræ, ut Augustinus testatur tract. 72. in Ioan. Et simul ostendit, non esse mirum, si dicamus panem mutari, cum nulla exterius apparet mutatio: nam etiam in nobis nulla mutatio apparet exterius, cum tamen interius in anima maxima mutatio fiat. Sed verba Eusebij audiamus: *72. nihil*

nonum, & impossibile non debeat videri, quod in Christi substantiam terrena & mortalia commutantur, te ipsum, qui iam in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis via intrinsecus mortuus exulabas, subito initiatus Christi legibus, & salutaribus mysteriis innouatus in corpus Ecclesia non viuendo, sed credendo transisti, & de filio perditionis adoptiuus Dei filius fieri occulte puritate meruisti, in mensura visibili permanens, maior factus es teipso inuisibiliter, &c.

CAPVT XXXI.

Testimonia Patrum VI. ætatis, Remigij, & Primasij.

HACTENVS expendimus testimonia Patrum, qui primis quinque seculis floruerunt, quos sibi fauere Caluinus iactauerat. Nunc breuiter annotabimus sequentium ætatum pauca testimonia, tum propter audaciam Petri Martyris, qui posteriores etiam, vt Theophylactum, & Bernardum pro suo errore citare non dubitauit; tum etiam, vt appareat continuatio doctrinæ Catholicæ ad nostram ætatem à temporibus Apostolicis, quod aduersarij de sua doctrina demonstrare nullo modo possunt. Igitur ex ætate sexta duo testimonia proferemus; vnum Remigij, alterum Primasij.

REMIIGIVS floruit in Gallia tempore Clodouei Regis ad initium anni Domini D. & in hæc verba scripsit in comment. cap. 10. prioris ad Corinth. *Panis, inquit, quem frangimus in altari, nonne participatio corporis Domini est? Vtq; primum consecratur, & benedicitur à sacerdotibus, & à Spiritu sancto, & deinde frangitur, cum iam licet panis videatur, in veritate corpus Christi est.* Et infra: *Caro quam Verbum Dei Patris assumpsit in Vtero Virginali, in Vnitate sua persona, & panis, qui consecratur in Ecclesia, vnum corpus sunt; sicut enim illa caro, corpus Christi est, ita iste panis transit in corpus Christi, nec sunt duo corpora, sed vnum corpus.*

PRIMASIVS floruit tempore V. Synodi, circa annum Domini DL. vt patet ex ipsa V. Synodo collatione 1. Scripsit autem in cap. 10. epistol. ad Hebr. in hæc verba: *Est vnum corpus Christi cum illo, quod suscepit de Vtero Virginali; non multa*
corpo-

corpora, &c. vbi contendit hoc interesse inter sacrificia vetera, & sacrificium Christianorum, quod illa quotidie mutabantur, nec enim idem agnus bis immolabatur, sed hodie vnus, cras alius: at Christiani in diuersis altaribus, & temporibus, semper idem Christi corpus sacrificant. Quod certè non potest intelligi de pane materiali: is enim quotidie mutatur: nec de pane vt significat corpus Christi; nam hoc modo etiam Hebræi idem corpus semper immolassent, quippe qui omnibus suis victimis eundem Christum repræsentabant: nec potest intelligi de corpore, vt est in cælo, & fide apprehenditur, nam Primasius dicit immolari à sacerdotibus in altari: cogimur ergo intelligere, ipsum verum Christi corpus, quod vnum est, verè in altari adesse, & sub specie panis ac vini, à sacerdotibus immolari. Ex quo testimonio apertissimo illud etiam colligitur, S. Augustinum nihil aliud sensisse, quam Catholicos sentiunt. Fuit enim Primasius Augustini doctrinæ altissimi.

CAPVT XXXII.

Testimonia Patrum VII. ætatis, S. Gregorij, & Isichij.

SANCTVS GREGORIVS, qui ad initium anni DC. Romæ sedebat in cathedra S. Petri, ita loquitur, homil. 22. in Euangelia: *Quid sit sanguis agni, non iam audiendo, sed bibendo didicisti; qui sanguis super &rumq; postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur.* & li. 4. Dialog. cap. 58. *Quis filium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo IESV Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus coniungi, & num quid ex visibilibus, atq; inuisibilibus fieri?* Hæc illi vbi satis apertè descripsit præsentiam veram & realem corporis Christi cælestis, summi, & inuisibilis, in specie panis terreni, imi, & visibilis.

Idem quoque Gregorius insigni miraculo probauit, verum panem in carnem Domini conuerti, vt testantur Ioannes Diaconus lib. 2. vitæ S. Gregorij, cap. 41. & Paulus Diaconus in vita eiusdem Gregorij. Addit verò PAVLVS Diaconus pertrato miraculo ita Gregorium fuisse loquutum ad mulierem, quæ de veritate corporis Domini in Eucharistia dubitauerat.

Disce Veritati, vel modò etiam contestati credere; Panis quem ego dabo, caro mea est, & sanguis meus verè est potus. Sed præsciens conditor nostræ infirmitatis, ea potestate, qua cuncta fecit ex nihilo, & corpus sibi ex carne semper Virginis operante Spiritu sancto fabricavit, panem & Vinum aqua mistum, manente propria specie, in carnem et sanguinem suum, ad Catholicam precem ob reparationem nostram Spiritus sui sanctificatione convertit. Hæc ille.

ISICHIUS Hierosolymæ Presbyter, ac deinde Episcopus, S. Gregorij æqualis fuit: falluntur enim, qui eum Hieronymi, & Augustini temporibus floruisse dicunt. Nam Episcopus fuit Hierosolymæ, vt Glossa ordinaria in Leuitic. testatur: nullus autem fuit Hierosolymæ Episcopus, qui Isichius diceretur, nisi ille ad quem scribit S. Gregorius lib. 9. registri epist. 40. Et præterea exponit hic auctor in comment. in Leuit. versionem Hieronymi, tanquam communem, & receptam in Ecclesia, cum satis constet eam non fuisse ita communiter receptam, nisi longo tempore post ipsius Hieronymi obitum.

Igitur Isichius lib. 2. in Leuit. cap. 8. Est, inquit, locus sanctus altare, ibi enim Sanctus sanctorum requiescit. & infra, explicans ritum, quo igni tradebatur quidquid ex Agno Paschali homines comedere non potuerant, dicit eo ritu significari, vt quod non possumus capere in mysterio Eucharistiæ, id omnipotentia Dei relinquamus: Ergo, inquit, ex hoc, quod agitur sensibiliter, significatio cuiusdam intelligibilis rei eis, qui intendunt, provenit; Et quando ad comestionem sacrificij deficiamus, & comedere illud integrè non possumus, mente forsan lascescente, siue deficiente, & utrum ea qua videntur, corpus oporteat intelligi Domini, in quod oculis nec Angeli possunt prospicere, non relinqui, sed etiam tradi ea igni oportet Spiritus, & ea comedat, qua nobis sunt ex infirmitate inestimabilia. Quomodo autem comedat? cum cogitauerimus virtuti Spiritus esse possibilia ea, qua nobis impossibilia videntur. Et libro 6. cap. 22. Per ignorantiam, inquit, percipit, qui virtutem eius & dignitatem ignorat, qui nescit, quia corpus hoc & sanguis est secundum Veritatem. Et infra: Sanctificationem, inquit, mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia translationem siue commutationem, ei qui verus est sacerdos, videlicet CHRISTO oportet dari, id est, ipsi de eis miraculum scedere, & imputare: quia per eius virtutem, & prolatum ab eo

ab eo

ab eo Verbum, qua videntur, tam sanctificata sunt, quam car-
etum carnis excedunt sensum.

SED obiicit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, ob-
iecto 187. illa verba Isichij ex lib. 2. in Leuitic. cap. 8. *Propter
carnes cum panibus comedi precipiens, ut nos intelligeremus
illud ab eo mysterium dici, quod simul panis, & caro est.* At
hoc testimonium si quos hæreticorum iuuaret, Lutheranos
iuuaret, qui in Sacramento verum panem, & verum Christi
corpus agnoscunt, non autem Zvinglianos, & Calvinistas,
qui tanto interuallo separant panem à corpore Christi, quatenus
summum cælum abest ab ima terra. Sed nec Lutheranos iu-
uat, quia ibidem Isichius dicit, Eucharistiam esse panem, &
carnem, quia corpus Christi, quod in Eucharistia sumimus
est panis vitæ, qui de cælo descendit.

SED instat Petrus Martyr: *Si per panem hoc loco intelligere
debemus non panem triticeum, sed panem cælestem, id est, cor-
nem Christi; ergo cum Isichius ait, mysterium Eucharistia
panem, & carnem, sensus erit, esse carnem, & carnem; quod
nè per absurdum videtur.* RESPONDEO; Obiectionem istam
non nobis, sed ipsi Isichio fieri debere. Ipse enim sententiam
suam ita exposuit, ut per panem non panem triticeum, sed pa-
nem cælestem intelligendum diceret. Nulla autem est in
verbis absurditas: id enim dicere voluit, Eucharistiam esse
modi cibum esse, ut carnis, & panis appellationem mereretur
ob varios suos effectus, quemadmodum etiam Dominus, Jo-
an. 6. ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est.* Sed de his satis

CAPVT XXXIII.

*Testimonia Patrum VII. etatis, Ioannis Damasceni,
& Epiphany, eius equalis.*

IOANNES DAMASCENSUS tempore Leonis Iso-
nomachi floruit circa annum Domini DCCXII.
Scripsit verò de Eucharistia lib. 4. de fide, cap. 10.
pro instituto suo plenissimè, & apertissimè. Nam
cùm aliquot argumentis probasset, nihil esse Deo impossi-
bile, ita subiungit: *Quemadmodum omnia, quaecumq; fecit Deus
Spiritu sancto cooperante fecit, sic & nunc Spiritus sanctus
ratione hæc supernaturam operatur, quæ non potest capere
sola fides. Et infra: Panis, vinumq; & aqua per invocationem
Spiritus*

Spiritus sancti supernaturaliter transmutatur in corpus, & sanguinem Christi: & non sunt duo, sed vnum, & idem. Non est figura panis, & vinum corporis, & sanguinis Christi; absit enim hoc, sed est ipsum corpus Domini deificatum.

EPIPHANIVS Damasceni æqualis, & doctissimus, in disputatione cum Gregorio, quæ habetur in VII. Synodo act. 6. tomo 3. multis verbis probat, Eucharistiam non esse figuram corporis & sanguinis, sed ipsum verum corpus, & sanguinem Domini: *Nunquam inuenies, inquit, neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem dixisse; Verum ipsum corpus, & ipsum sanguinem.*

CAPVT XXXIV.

Testimonia Patrum IX. ætatis, Theophylacti, & Paschasi.

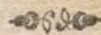
THEOPHYLACTVS post annum Domini DCCC. omnium consensu floruit, ac de veritate corporis Domini Chrysostomum imitatus, apertissimè, & copiosissimè scripsit. In cap. 26. Matth. *Porrò dicens; Hoc est corpus meum, ostendit quod ipsum corpus est panis, qui sanctificatur in altari, & non respondens figura. Non enim dixit; Hoc est figura, sed, Hoc est corpus: ineffabili enim operatione transformatur, etiam si nobis videatur panis.* Vide etiam eundem in cap. 14. Marci, & in cap. 6. Ioan. & in cap. 10. & II. prioris ad Cor. in quo vltimo loco explicans illa verba: *Non diiudicans corpus Domini.* Sic ait: *Si certiores essemus, quis nã, & quantus sit ille, qui nobis in conspectu adiacet, nulla fermè rei alterius ope indigeremus, sed solus ille, & continentiam nobis, & vigilantiã compararet.*

Sed inuenerunt in Theophylacto vnum verbum, quod pro se arriperent aduersarij. Nam in cap. 14. Marc. dicit Theophylactus, panem transmutari in virtutem carnis Christi; ex quo exponi volunt, quod idem habet in cap. 26. Matth. & in cap. 6. Ioan. panem transmutari in carnem Domini. Itaque sensum esse volunt omnium istorum locorum, panem per mutationem Sacramentalem fieri instrumentum diuinę virtutis, quo nimirum animi nostri excitentur ad fidem. Ita Petrus Martyr disputat lib. contra Gardinerum, obiecto 13.

Rf At

At nimia impudentia est de Theophylacti testimonio disputare, cum ipse in cap. 6. Ioan. disertè dicat, non esse panem post consecrationem, licet oculis videatur; & transformari ineffabili operatione (nulla autem ineffabilis operatio recipitur ut sit instrumentum excitandæ fidei) & non esse figuram sed ipsum corpus; & ita verti panem in carnem Christi post consecrationem, ut vertebatur olim per nutritionem, cum Dominus hic in terris viveret: & denique oportere in Eucharistia sumenda simpliciter credere, & non dicere, Quomodo potest id fieri? &c. Quod ergo Theophylactus dicit mutari substantiam panis in virtutem carnis Christi, significat mutari in essentiam carnis Christi, quæ vim habet nutriendi animos, ut substantia panis vim habet nutriendi corpora: sicut enim est, ac si dixisset, sub speciebus panis antea erat vis quædam nutriendi corpora, nimirum substantia panis, nunc est vis quædam nutriendi animos, nimirum substantia carnis Christi. ADDE, quod si Theophylactus dicere voluisset panem fieri instrumentum diuinæ virtutis, non dixisset mutari in virtutem carnis Christi, sed in virtutem Spiritus sancti: nam Spiritus sanctus est (ut ibidem ait Petrus Martyr) qui per sacramenta sacra functione utitur Sacramento tanquam instrumentum: immò nec dixisset, transelementari, sed fieri. Quis enim tam absurdè loqueretur, ut si dicere vellet, calamus aptari oportere, ut fiat instrumentum scribæ, diceret calamus transelementari in virtutem scriptoris?

Eodem seculo floruit PASCASIVS Abbas Corbeienfis qui librum accuratissimum scripsit de corpore Domini de centis ferme annis, antequam Berengariana hæresis nasceretur. In eo sic ait cap. 1. *Omnia quacunque Voluit Dominus facere in celo & in terra, & quia Voluit, licet figura panis, & vini hic sit, tamen omnino nihil aliud, quam caro Christi, & sanguis post consecrationem credenda sunt: & infra prolixè id probat. Idem in epist. ad Frudegardum ex professo idem probat: & rursus in libello de institutione Sacramenti: Nec, inquit, ita dixit cum fregit, & dedit eis panem; Hac est, vel in hoc mysterio est quædam virtus, vel figura corporis mei: sed ait mysterio sicte; Hoc est corpus meum: & ideo, hoc est quod dixit, non quod quisq; fingit.*

CAPVT XXXV.

Testimonia Patrum X. ætatis, Stephani Heduen-
sis, & Fulberti Carnotensis.

STEPHANVS Episcopus Heduenfis, qui floruit circa annum Domini C M L. (vt Ioannes Garetius testatur) sic ait in lib. de Sacramento altaris, cap. 15. (Exstat hic liber tomo 4. Bibliothecæ sanctorum Patrum) Itaq, fides nostra est, & Verè credendum est, quod sacerdote proferete hac Verba, Hoc est corpus meum; iam non est panis terrenus, sed ille panis, qui de celo descendit, mediator Dei, & hominum IESVS CHRISTVS.

FVLBERTVS Episcopus Carnotensis vir sanctissimus, & doctissimus floruit ad finem huius decimæ ætatis. Nam Adelmanus Episcopus Brixinensis in epistola ad Berengarium indicat, se & Berengarium discipulos olim in adolescentia fuisse sancti senis B. Fulberti, quem suum Socratem appellat. Si igitur Berengario adolescentulo Fulbertus senex erat, necesse est Fulbertum floruisse ante annum Domini M. Siquidem constat Berengarium circa annum Domini M. XL. cum sua hæresi apparere cœpisse.

Hic igitur sanctissimus vir in epistola ad Adeodatum, quæ excudi solet cum libris Paschasij, sic loquitur: Quia corpus suum, quod semel pro nobis offerebat in precium, paulo post à nostris visibus sublaturus erat in calum; ne sublato corporis fraudaremur presenti munimine, corporis nihilominus, & sanguinis sui pignus salutare nobis reliquit, non inanis mysterij Symbolum, sed compaginante Spiritu sancto corpus Christi verum, quod quotidiana Generatione sub visibilis creatura forma inuisibiliter virtus secreta in sacris solenniis operatur. Et infra: Dubitari nefas est, vt ad cuius nutum cuncta subito ex nihilo substituerunt: si pari potentia in spiritualibus Sacramentis terrena materies panis, & vini naturam, & meritum generis sui transcendens, in Christi substantiam commutetur, cum ipse dicat; Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.

Rr 2

CAPVT

CAPVT XXXVI.

Testimonia Patrum XI. etatis, Anselmi, & Oecumenij.

IN ætate XI. exorta hæresi Berengariani plurimi ex professo scripserunt de veritate corporis Domini in Eucharistia, vt S. Anselmus, Lanfrancus, Guitmundus, Adelmãnus, Algerus, Hugo Lingonensis, & alij, qui floruerunt ab anno M. ad MC. Eodem seculo scripsisse creditur Oecumenius Græcus. Satis tamen hoc loco erit S. Anselmi, qui sanctitate, & eruditione præ ceteros claruit, & Oecumenij testimonia ponere.

Igitur S. ANSELMVS in cap. II. primæ ad Corinth. exponit illud: *Hoc est corpus meum; Manducate, inquit, quod trahitis, quia hoc est corpus meum. Sensibus quidem exterioribus videtur esse panis, sed sensibus cognoscite mentis, quia hoc est corpus meum, non aliud, sed idem substantialiter, quod pro nobis trahendum tradetur ad mortem.*

OECUMENIVS in cap. II. prioris ad Corinth. Cum sapienter inquit, corpus, & sanguinem memoret, indicat, nequaquam templum esse hominem, qui sacrificatur, immò ipsum Dominum templum Creatorem. Et infra: *Si sciremus quantus sit, qui sacrificatus est (in altari) nullo alio indigeremus, verum hoc ipsum sacrificium nos redderet.*

CAPVT XXXVII.

Testimonia Patrum XII. etatis, Euthymij, & Bernardi.

IN ætate XII. plurimi quoque de hac re apertissime & fusissime scripserunt, vt Petrus Cluniacensis, Petrus Lombardus, Hugo, & Richardus de S. Victor, Euthymius Zigadenus, S. Bernardus, & alij. Nobis autem satis erit duo testimonia ponere, vnum S. Bernardi pro Latinis, alterum Euthymij pro Græcis.

S. BERNARDVS in vita S. Malachia: *Fuit, inquit, quidam clericus, probabilis, et fertur, et ita, sed fidei non ita: is scilicet in oculis suis præsumpsit dicere, in Eucharistia esse tantummodo Sacramentum, & non rem Sacramenti, id est, solam sanctificationem.*

tionem, & non corporis veritatem. Hæc ille. vbi subnectit infigne miraculum, quo ille à B. Malachia coactus est, vel inuirus veritatem tandem amplecti, & confiteri.

EVTHYMIUS in cap. 26. Matth. *Non dixit, inquit, Hæc sunt signa corporis mei, & sanguinis mei, sed, Hæc sunt corpus, & sanguis meus.* Et infra: *Quemadmodum supernaturaliter assumptam carnem deificauit, si ita loqui liceat, ita & hæc ineffabiliter transmutat in ipsum & uificum corpus suum.* Vide etiam Panopliam eiusdem tituli. 21. vbi ex Patribus Nysseno, & Damasceno fusè probat, transmutationem panis in carnem Domini.

Audet tamen Petrus Martyr testimonia ex Bernardo proferre in lib. contra Gardinerum, obiecto 252. 253. & 254. Scribit enim Bernardus serm. 33. in Cant. *Hæc & ego Verbum, sed in carne; & mihi apponitur Veritas, sed in Sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, & nudo satiatur grano. Me oportet interim quodam Sacramenti cortice esse contentum, carnis fursure, litera palea, & elamine fides.* Et infra: *At quantalibet sanè abundantia pinguescant ista, non pari omnino incunditate sumitur cortex Sacramenti, & adeps frumenti: fides, & opes: memoria, & presentia: aternitas, & tempus: vultus, & speculum: imago Dei, & forma serui.* Idem quoque Bernardus in serm. de cœna Domini, comparat Sacramenta annulo, & baculo, quibus tanquam signis confertur dignitas aliqua, vel possessio.

Hæc illi proferunt, ex quibus nos multum omnino lucratur. Nam dubitari non potest de sententia S. Bernardi, tum ex testimonio à nobis paulò antè citato, & ex aliis plurimis, quæ adferri possent; tum quia constat eum fuisse coniunctissimum Romanæ sedi, quæ multis Conciliis damnauerat hæresim Berengarij; necnon amicissimum Hugoni de S. Victore, & Petro Cluniacensi, qui ex professo scripserant de Sacramento contra hæresim paulò antè exortam; tum deniq; quia Petrus Martyr in fine obiecti 252. dicit, Bernardum non rectè de hoc negotio sensisse, quòd illa tempora tenebris essent mirabiliter obfuscata. Quæ cum ita sint, necesse est, verba eius, quæ ab aduersariis citantur, Catholicum sensum habere, quidquid tandem significant.

Ex quo intelligimus, non debere videri mirum, si antiquiores Patres, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & alij,

ante exortam hæresim quædam scripserint, quæ possent tunc in malam partem, cum videamus Bernardum post hæresim exortam & damnatam, quædam scribere, quæ ab aduersariis ad suam hæresim stabiliendam rapiuntur: quare oportet verbis apertis, & perspicuis sanctorum Patrum exponere, quæ videntur obscura, & dubia in aliis Patribus, cum contra eos omnes idem sensisse.

Vt igitur ad locum Bernardi ex Canticis respondeamus, fert Bernardus modum, quo Angeli fruuntur Verbo æterni in cælo, cum eo, quo nos eodem fruimur in terris, ac dicit Angelos esse longè feliciores, quod illud apertè, & perspicue videant: nos autem habeamus velarum, & occultarum in cortice Sacramentorum, in furfure carnis, in palea literæ, in lamina fidei. Quibus verbis non dicit nos habere solum corticem, furfurem, paleam, & velamen; sed habere ipsam præsentiam Verbum, sed occultatum in his quasi inuolucris: nihil ista pugnant contra veritatem corporis Domini in Eucharistia.

Quod verò paulò infra adiungit, Angelos habere præsentiam, nos memoriæ; quod maximè vrgit Petrus Martyr simpliciter soluitur. Nam per præsentiam intelligit conspectum: id enim appellat præsens, quod cernitur, id absens, quod non cernitur. Id verò inde patet, quia non loquitur de præsentia carnis Domini, sed de præsentia Verbi æterni. Illud enim dicit esse Angelis præsens, quia facie ad faciem ab illis cernitur: nobis verò dicit esse absens, & in memoriâ, non in præsentia, quia non cernimus illud vt est, sed tantùm cum eo cogitamus, ne versamur; licet alioqui Verbum Dei, cum Deus sit, ubique sit. Neque est hic modus loquendi alienus à Scripturis: Scripturæ enim Deum vbique esse testantur, & hortantur tantùm vt eum quæramus, dum inueniri potest. Si vbique est, præsentè præsens est; & tamen si quærendus est, aliquo modo absens est.

Eodem modo intelligimus quod ibidem Bernardus dicit nos habere corticem, Angelos adipem: significat enim Angelos frui ipsa adipe, quia facie ad faciem intuentur Verbum: nos autem in conspectu non habere nisi corticem Sacramenti. Nec enim videmus aliud, quàm species panis & vini: sed tamen intra eum corticem, latere etiam adipem, supra dicit Bernardus. Deniq; id sufficere deberet, quod (vt antè diximus) loquitur

loquitur de carne Christi, de qua nostra quæstio est cum aduerfariis; sed de præsentia, seu fruitione Verbi æterni.

In sermone autem de cœna Domini, non dicit Bernardus per Sacramentum Eucharistiæ dari carnem Christi, tanquam per signum, vt datur dignitas aliqua per baculum, & anulum; sed dicit gratiam Dei, dari per Sacramenta vt per signa; sic enim loquitur: *In hunc modum approprians passioni Dominus, de gratia sua curans inuestire suos: vt inuisibilis gratia signo aliquo visibili præstaretur.* Hæc ille. Quomodo autem Sacramenta non sint nuda signa, sed etiam causæ instrumentales gratiæ, explicuimus in disputatione de Sacramentis in genere, vbi etiam hunc locum S. Bernardi tractauimus.

CAPVT XXXVIII.

Testimonia etatum reliquarum.

In ætate XIII. præter plurima testimonia insignium Theologorum, Alexandri Alensis, Alberti, S. Thomæ, S. Bonaventuræ, & aliorum, exstat testimonium Concilij generalis LATERANENSIS sub Innocentio III. in ipso i. cap. decretorum eius Concilij, vbi sic legimus: *Christi corpus & sanguis in Sacramento altaris, sub speciebus panis, & vini veraciter continentur, &c.*

In ætate XIV. præter plurima Doctorum testimonia, vt Scoti, Henrici, Durandi, & aliorum, exstat decretum Concilij generalis Viennensis sub Clemente V. de festo corporis Domini, vbi expressa testimonia permulta leguntur de veritate corporis Domini in Eucharistia. Vide Clementinam vnicam de Reliq. & vener. Sanctorum. Exstat etiam decretum de adoratione huius Sacramenti contra errores Begardorum. Vide Clementinam Ad nostrum, de hæret.

In ætate XV. exstant testimonia duorum generalium Conciliorum, Constantiensis sess. 13. & Florentini, tum in decreto de vnione cum Græcis, tum in instructione Armenorum. Quo etiam tempore non solum multi Latinorum de hac re scripserunt, vt Thomas VValdensis, Ioannes Gerson, & alij, sed etiã multi Græci scriptores, vt Samonas Episcopus Gazæ, Nicolaus Methonensis, Nicolaus Cabasilas, Marcus Ephesius, & Bessarion Cardinalis, qui omnes disertè asserunt verã ac realẽ

transmutationem panis in corpus Christi. Videtomum
Bibliotheca sanctorum Patrum.

In ætate denique XVI. exstat testimonium Concilij
generalis Tridentini sess. 13. Exstat etiam Græcorum perspicuum
testimonium, in censura, quam ante paucos annos ediderunt
ad Confessionem Lutheranorum. Nam cap. 10. eius censuræ
disertis verbis affirmât panem per consecrationem verè con-
ueri in ipsum verum Christi corpus. Habemus igitur con-
firmationem Catholicæ doctrinæ per omnes ætates Ecclesiæ
non solum in Occidente, sed etiam in Oriente.

CAPVT XXXIX.

*Compendium argumentorum, quæ sumuntur
Patribus.*

SI quis velit ad classes reducere argumenta omnia
ex quibus probamus, quid Patres locis iam citatis
à nobis citatis, de hoc Sacramento senserint, pro-
terit ad sex classes omnia reuocare.

PRIMA erit ex modo loquendi Patrum de hoc Sacramen-
to. Utuntur enim veteres Patres vocabulis quibusdam, à quibus
Sacramentarij nostri valdè abhorrent; quod certe non
facerent, si cum Patribus in sententia conuenirent. Nam Sa-
cramentarij vix vnquam aliter Eucharistiam appellant, quam
symbola corporis, & sanguinis Domini. At veteres omnes pa-
très appellat, corpus & sanguinem Domini, quod non fa-
ciunt, cum de aliis signis loquuntur. Præterea vocant precio-
sum corpus, tremenda mysteria, pignus salutis, precium nos-
trum. Vide Optatum, Chrysostrum, Ephrem, Augustinum,
& alios. Denique Damascenus, Theophylactus, Euthymius,
Paschasius, & alij, disertis verbis dicunt non figuram esse, sed
ipsum verum corpus.

SECUNDA erit ex comparatione huius Sacramenti cum
aliis rebus: ac **P**RIMO cum Sacramentis Hebræorum. Patres
enim palam affirmare non timent, differre hoc Sacramen-
tum à Manna, agno Paschali, pane propositionis, & similibus
rebus; vt veritatem à figuris, & corpus ab umbra, & rem cele-
stem, diuinam, & inconsumptibilem à re terrena, & consum-
ptibili. Vide Origenem, Cyprianum, Ambrosium, Hieronymum,
Chrysostrum, Augustinum, Cyrillum Alexandrinum.

SECUNDO comparant cum mysterio Incarnationis, vt Iustinus, Ambrosius, Chrysoftomus, Theodoretus, Gelafius, Remigius, Damascenus. TERTIO cōparat Chrysoftomus Christum, vt est in altari per Eucharistiam, cum eodem Christo in præsepiti, & cum Christo in cœlo. QUARTO comparat Augustinus Christum in Eucharistia, cum Angelis apparentibus in forma corporali. QUINTO comparant Tertullianus, Cyprianus, Basilius, & alij, indignè tractâtes Eucharistiam cum illis, qui Christum occiderunt.

TERTIA classis sumitur ex mutatione panis; nam indicant Patres realem mutationem fieri multis modis. PRIMO, quia dicunt, non remanere panem post mutationem, vt Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosius, Gaudentius, Chrysoftomus, Gregorius Nyssenus, Emissenus. SECUNDO dicunt, sensus falli in hac re: vt iidem auctores, & præterea Hilarius, & Epiphanius. TERTIO dicunt, sic mutari panem in carnē, vt mutabatur per nutritionem Christo comedente, vt Nyssenus, Damascenus, & Theophylactus. QUARTO comparant cum realibus mutationibus aquæ in vinum, virgarum in serpentes, & similibus. Vide Ambrosium, Cyrillum Hierosolymitanum, Cyrillum Alexandrinum, Augustinum, Emissenū, Damascenum. QUINTO dicunt, ad istam mutationē requiri omnipotentiam Dei; Iustinus, Irenæus, Cyprianus, Hilarius, Ambrosius, Nyssenus, Gaudentius, Proclus, & alij.

QUARTA classis sumitur ex mysterio altissimo, quod Patres in Eucharistia agnoscebant. Nam PRIMO dicebant, non posse intelligi sine fide, vt Andreas Apostolus, Ephrem, Gaudentius, Augustinus, Damascenus. SECUNDO hortabantur sæpe ad fidem certam, & ad non dubitandum de veritate huius mysterij; vt Hilarius, Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosius, Nazianzenus; Epiphanius, Ephrem, Gaudentius, Chrysoftomus, Emissenus, Cyrillus Alexandrinus. TERTIO dicebant, miraculum esse superans humanum captum; Ephrem, Chrysoftomus, Augustinus, Gaudentius, Isichius. QUARTO non loquebantur de eo coram ethnicis, & catechumenis, nisi tectè, vt illis verbis: *Nōrunt fideles*. Vide Tertullianum, Origenem, Chrysoftomum, Augustinum, Theodoretum. QUINTO interrogantes, Quomodo potest fieri? remittebāt ad omnipotentiam; vt Cyrillus Alexandrinus, Euthymius, Theophylactus, & alij.

QVINTA classis sumitur ex veneratione. Nam PRIMO adorabant Eucharistiam. Vide Cyrillum Hierosolymitanum, Ambrosium, Nazianzenum, Chrysostrum, Augustinum, Theodoretum. SECUNDO inuocabant, vel inuocandam dicebant. Vide Dionysium Areopagitam, Origenem, Nazianzenum, & Chrysostrum. TERTIO diligentissime cauebant ne caderet in terram. Vide Pium Papam, Tertullianum, Origenem, Cyrillum Hierosolymitanum, Augustinum. QUARTO non permittebant videri ab infidelibus, vel catechumenis. Vide Basilium, & Augustinum. QVINTO asserunt Angelos astare prope altare dum peragitur sacrificium, Ambrosius, Chrysostrum, Gregorius Papa: ex quibus Chrysostrum aperte dicit, Angelos capite inclinato astare coram Eucharistia.

SEXTA classis sumitur ex effectu, quem tribunt Eucharistia. Nam PRIMO dicunt nobis per eam vniri Christum corporaliter; Hilarius, Nyssenus, Chrysostrum, Cyrillus Hierosolymitanus, & Cyrillus Alexandrinus. SECUNDO dicunt, nostra corpora resurrectura, quia vniantur cum Christi corpore; Concilium Nicænum, Irenæus, Hilarius, Ambrosius, Optatus, Nyssenus, Gaudentius, Chrysostrum, Cyrillus. TERTIO dicit Chrysostrum, donare Christum nobis per Eucharistiam, vt eum verè habeamus intra nos, quomodo cupiunt, & non possunt donare se homines iis, quos amant. QUARTO dicunt, Chrysostrum, & Cyrillus Alexandrinus, & alij, coniungi Christum nobiscum, non solum per eundem, & charitatem, sed etiam re ipsa, cum eum in Eucharistia percipimus. QVINTO dicunt, per huius Sacramenti perceptionem, nos fieri diuinæ confortes naturæ, vt Cyrillus Hierosolymitanus, & alij.

